

Sodobni vojaški izzivi

Contemporary Military Challenges

Znanstveno-strokovna publikacija Slovenske vojske

ISSN 2232-2825
Junij 2013 – 15/št. 1

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA OBRAMBO
GENERALŠTAB SLOVENSKE VOJSKE

W
R
U
G
A
B
Z

W
R
U
G
A
B
Z

Sodobni vojaški izzivi

Contemporary Military Challenges

Znanstveno-strokovna publikacija Slovenske vojske

ISSN 2232-2825
UDK 355.5(479.4)(055)

Junij 2013 – 15/št. 1

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA OBRAMBO
GENERALŠTAB SLOVENSKE VOJSKE

Izdajatelj
Publisher Generalštab Slovenske vojske
General Staff of Slovenian Armed Forces

Glavni urednik
Executive Editor brigadir dr. Andrej Osterman

Odgovorni urednik
Managing Editor dr. Liliana Brožič

Uredniški odbor
Editorial Board VVU XIII. razreda dr. Valerija Bernik
VVU XIV. razreda dr. Denis Čaleta
polkovnik dr. Tomaž Kladnik
dr. Igor Kotnik
VVU XV. razreda msgr. dr. Jože Plut
podpolkovnik dr. Boris Rutar
dr. Uroš Svete

Sekretar
Secretar višji vodnik Stefan Tomanović

Uredniški svet
Editorial Council dr. Andrej Anžič, dr. Anton Bebler
dr. Sabine Collmer, dr. Damir Črnčec
generalmajor Ladislav Lipič
dr. Thomas Mockaitis
generalpodpolkovnik dr. Iztok Podbregar
dr. Tibor Szvircsev Tresh

Prevajanje
Translation Iris Žnidarič

Lektoriranje
Proofreading Meta Brulec
Milena Sevšek Potočnik
Vesna Vrabič

Oblikovanje
Design & Graphic Skupina Opus Design

Tisk
Print Tiskarna Collegium graphicum, d. o. o.

Naklada
Edition 500 izvodov/ copies

Revija je dostopna
na spletni strani
Publication web page <http://www.slovenskavojska.si/publikacije/sodobni-vojaski-izzivi/>
<http://www.slovenskavojska.si/en/publications/contemporary-military-challenges/>

E-naslov urednice
Managing Editor
e-mail address liliana.brozic@mors.si

Prispevki, objavljeni v Sodobnih vojaških izzivih, niso uradno stališče Slovenske vojske niti organov, iz katerih so avtorji prispevkov.
Publikacija je uvrščena v bibliografsko zbirko podatkov COBISS.SI in PAIS International.

Articles, published in the Contemporary Military Challenges do not reflect the official viewpoint of the Slovenian Armed Forces nor the bodies in which the authors of articles are employed.
The publication is indexed in bibliography databases COBISS.SI and PAIS International.

V KORAKU S ČASOM ZA IZZIVE PRIHODNOSTI

Slogan Slovenske vojske 2013

*»Pride čas za vse stvari. Pride celo čas za spremembe
in to je takrat, ko se tem ni več moč upreti.«*

Vojvoda Cambriški, 1819–1904

KEEPING ABREAST OF TIME FOR FUTURE CHALLENGES

Slovenian Armed Forces motto 2013

*»There is a time for all things: there is even a time for change:
and that is when it can no longer be resisted«.*

Duke of Cambridge, 1819-1904.

RECENZENTI/REFEREES

Dr. Damir Črnčec

Dr. Branimir Furlan

Dr. Maja Garb

Dr. Igor Kotnik

Dr. Andrej Osterman

Alenka Petek

Dr. Boris Rutar

Dr. Uroš Svete

Mag. Vesna Urbanija

VSEBINA

CONTENTS

Liliana Brožič	7 UVODNIK
	9 EDITORIAL
Vinko Vegič	11 POSREDOVANJE NATA V KRIZAH – IZKUŠNJE IN IZZIVI OPERACIJE V LIBIJI NATO CRISIS INTERVENTIONS – LESSONS LEARNED AND CHALLENGES OF THE OPERATION IN LIBYA
Branimir Furlan	31 PROFESIONALNA VOJSKA BREZ STROKOVNE AVTONOMIJE – ALI JE MOGOČE? PROFESSIONAL ARMED FORCES WITHOUT PROFESSIONAL AUTHONOMY – IS THIS POSSIBLE?
Valter Bosotina, Branko Lavtar	43 PRENOVA SISTEMA ZA OSKRBO Z UNIFORMO V SLOVENSKI VOJSKI THE UNIFORM SUPPLY SYSTEM RENOVATION IN THE SLOVENIAN ARMED FORCES
Jurij Jurtela	63 NOV PRISTOP NAPOVEDOVANJA IN ODLOČANJA V PROCESU IZBIRE IN DELOVANJA NA CILJ NEW APPROACH TO PREDICTION AND DECISION-MAKING IN THE TARGETING PROCESS

Erik Kopač
Janja Vuga

85

POSAMEZNIKOVO ODLOČANJE ZA ZAPOSILITEV V POGODBENI REZERV
SLOVENSKE VOJSKE
INDIVIDUAL'S CHOICE TO SEEK EMPLOYMENT IN THE SLOVENIAN ARMED
FORCES CONTRACT RESERVE

Maja Garb,
Jelena Juvan,
Uroš Svete

103

OD VPRAŠANJ VOJAŠKE KULTURE DO ANALIZE VLOGE ANTROPOLOGOV
V VOJSKI – DELO DONNE WINSLOW
FROM THE QUESTIONS OF MILITARY CULTURE TO THE ANALYSIS
OF ANTHROPOLOGISTS' ROLE IN THE ARMED FORCES – THE WORK
OF DONNA WINSLOW

125

AVTORJI
AUTHORS

131

NAVODILA AVTORJEM ZA OBLIKOVANJE PRISPEVKOV

137

INSTRUCTIONS FOR THE AUTHORS OF PAPERS

UVODNIK

Spoštovani bralke in bralci!

Letos smo nadaljevali proces preoblikovanja Slovenske vojske. Lani so se smernice zmanjševanja proračunskih sredstev za obrambni sistem nadaljevale še iz prejšnjih let, kar je zahtevalo tehten premislek, pripravo ukrepov in stalno izpopolnjevanje delovanja obrambnega sistema.

Države članice zavezništva so v splošnem prizadevanju po zmanjševanju obrambnih proračunov iskale različne rešitve in vsaka izmed njih je ta izziv reševala nekoliko drugače. Pojem transformacija je bil zelo aktualen. O njem smo veliko slišali in tudi prebrali. Z zmanjševanjem obrambnih proračunov pa je bila v zadnjem letu gotovo najbolj povezana pametna obramba (angl. Smart Defence). Kaj je bistvo pametne obrambe?

Ne več, kako z manj narediti več, temveč, kako z danimi sredstvi delovati najučinkoviteje. Navedeno pomeni tudi drugačno razmišljanje, pristope in predvsem rešitve. V zavezništvu so države članice proučevale različne možnosti, kako v trenutnih razmerah doseči najboljše učinke. Sinergija učinkov naj bi bila prava pot za vse, pri čemer naj bi vsak prispeval po svojih močeh in tako, da bi sestavili najbolje delujočo celoto.

V Slovenski vojski smo upoštevali dane okoliščine, proučili svoje zmožnosti in začeli leto po poti optimalnega delovanja in spreminjanja. Proces smo poimenovali preoblikovanje Slovenske vojske.

Prav je, da se aktualne vsebine iz domačega in mednarodnega varnostnega okolja pojavljajo tudi v naših prispevkih. Nekateri avtorji tako predstavljajo svoja dela in ugotovitve, nastale nedavno v procesu preoblikovanja.

V tokratni številki **Vinko Vegič** v prispevku z naslovom *Posredovanje Nata v krizah – izkušnje in izzivi operacije v Libiji* predstavlja, kaj tako obsežna operacija zavezništva pomeni in prinaša v praksi, torej v razmerah, ko naj različne doktrine in razprave na teoretični ravni zagotavljajo tudi rešitve.

Branimir Furlan v prispevku *Profesionalna vojska brez strokovne avtonomije – ali je mogoče?* deli z bralci pogled na razvojne faze profesionalizacije vojske in vojaško profesijo kot končni cilj, pri čemer je v ospredju vprašanje pristojnosti in odgovornosti vojske za lastni strokovni razvoj.

Prenova sistema za oskrbo z uniformo v Slovenski vojski je tema avtorjev **Valterja Bosotina** in **Branka Lavtarja**. V njej predstavljata rešitve za izboljšanje sedanjega procesa, ki je nujno za delovanje Slovenske vojske. Hkrati je proces podvržen različnim okoliščinam in vplivom, ki zahtevajo spremembe.

Jurij Jurtela nam v prispevku z naslovom *Nov pristop napovedovanja in odločanja v procesu izbire in delovanja na cilj* predstavlja temo, ki spada na področje sistemov zagotavljanja ognjene podpore. Seznan nas z dilemami, ki se pojavljajo med izvajanjem posameznih vojaških operacij, v katerih se je treba odločiti o marsičem; kako si pri tem pomagati in kakšna orodja uporabiti, da bi dosegli najboljši učinek in premoč.

O *Posameznikovem odločanju za zaposlitev v pogodbeni rezervi Slovenske vojske* pišeta **Erik Kopač** in **Janja Vuga** s Fakultete za družbene vede. S socio-psihološkim pristopom sta proučevala, kateri so najpomembnejši dejavniki odločanja za takšno zaposlitev, in ugotovila, da imajo ekonomske spodbude pomembno vlogo pri tem, osebni odnos posameznika pa je bistven. Več o tem v prispevku.

Kanadska antropologinja Donna Winslow je proučevala sodobne oborožene sile. Napisala je veliko prispevkov in prišla do zanimivih ugotovitev. Med njena bolj znana dela spadajo ugotovitve o aferi v Somaliji in o vojni v Čečeniji. **Maja Garb**, **Jelena Juvan** in **Uroš Svete** so se njenemu spominu poklonili s prispevkom *Od vprašanj vojaške kulture do analize vloge antropologov v vojski – delo Donne Winslow*.

EDITORIAL

Dear readers,

This year, the transformation of the Slovenian Armed Forces continues. Last year, the guidance on reduction of defence budget continued from the previous years. This required a thorough reflection, preparation of measures and constant upgrades in the defence system functioning.

In the overall effort to apply cuts to defence budgets, NATO member states searched for various solutions and each of them tackled this challenge in a slightly different way. The term transformation is thus a very topical term. We have heard and read a lot about it. However, in the last year, Smart Defence was certainly the one most related to the reduction in defence budgets. And what is the essence of Smart Defence?

It is no longer about how to achieve more with less, but how to use the given resources to maximise the efficiency. This also requires changes in thinking, approaches, and mainly solutions. NATO member states considered different options to achieve best results in the current situation. The synergy of effects is supposed to be the right option for everything, whereby all of the engaged entities should contribute to the best of their abilities and in a way to best build an effective whole.

In the Slovenian Armed Forces, we have considered the given circumstances, studied our possibilities and with a new year we started a journey down the path of optimal functioning and changes. This process was called transformation of the Slovenian Armed Forces. It is just that topical issues from the domestic and international security environment are also discussed in our contributions. Some of the authors thus present their works and findings developed recently during the transformation process.

In this issue, **Vinko Vegič** is publishing his article »*NATO crisis interventions – lessons learned and challenges of the operation in Libya*». He describes what such a vast NATO operation means and what it brings in practice, i.e. in a situation where different doctrines and theoretic debates should provide appropriate solutions.

Branimir Furlan wrote the article »*Professional armed forces without professional autonomy – is this possible?*» where he shares a view on the developmental phases of the professionalization of the armed forces and military profession as the final goal bringing to foreground the question of competence and responsibility of the military for its own professional development.

Valter Bosotina and **Branko Lavtar** discuss “*The renovation of uniform-supply system in the Slovenian Armed Forces*”. In their article, they present the solutions for the improvement of the process used so far, which is necessary for the functioning of the Slovenian Armed Forces. The process is, at the same time, affected by various circumstances and influences, which require changes.

In his article “*New approach to prediction and decision-making in the targeting process*” **Jurij Jurtela** presents a subject which deals with fire support systems. He acquaints readers with the dilemmas that occur during individual military operations and require decisions about a great variety of matters. He provides suggestions on how to tackle those dilemmas and what tools to use for the best effect and superiority.

Erik Kopač and **Janja Vuga** from the Faculty of Social Sciences write about *Individual’s choice to seek employment in the Slovenian Armed Forces contract reserve*. They used socio-psychological approach to study, which factors are the most decisive for this type of employment, and established that economic stimulation plays an important role in this, while the essence lies in the personal attitude of each individual. More details are available in the article.

Canadian anthropologist Donna Winslow studied modern defence forces. She authored a number of articles and reached many interesting findings. Two of the most famous include the findings about a scandal in Somalia and about the war in Chechnya. **Maja Garb**, **Jelena Juvan** and **Uroš Svete** honoured her memory with their article “*From the questions of military culture to the analysis of anthropologists’ role in the armed forces – the work of Donna Winslow*”.

POSREDOVANJE NATA V KRIZAH – IZKUŠNJE IN IZZIVI OPERACIJE V LIBIJI

NATO CRISIS INTERVENTIONS – LESSONS LEARNED AND CHALLENGES OF THE OPERATION IN LIBYA

Povzetek Po izbruhu nemirov v Libiji v začetku leta 2011 so v Varnostnem svetu ZN sprejeli resolucijo, ki je zagotovila mandat za mednarodno posredovanje v Libiji. Dva dni po sprejetju resolucije so ameriške, britanske in francoske sile začele operacije za vzpostavitev embarga in območja prepovedi letenja nad Libijo. Konec marca je poveljevanje in nadzor nad operacijo Združeni zaščitnik prevzel Nato, v njej so sodelovale vojaške sile 14 držav članic Nata in 4 partnerskih držav. Operacija je prispevala k zmanjšanju civilnih žrtev spopadov in pomagala opoziciji pri odstranitvi režima Moamerja Gadafija.

Operacija Združeni zaščitnik je primer učinkovitega posredovanja Nata v krizi, vendar je tudi opozorila na več težav in pomanjkljivosti glede strategije in glede vojaških zmogljivosti Nata pri izvajanju kriznega menedžmenta. V Natu so se pri obravnavi libijske krize pokazala različna stališča zaveznic, ki so privedla do resnih političnih razprav v zavezništvu. Vendar je bila kljub tem razlikam izvedba operacije mogoča. Operacija je opozorila na znatne pomanjkljivosti na področju vojaških zmogljivosti in na odvisnost evropskih zaveznic od vojaških zmogljivosti ZDA na nekaterih pomembnih področjih. Izkušnje operacije opozarjajo tudi na politična in vojaška vprašanja, s katerimi se bo Nato verjetno srečal ob podobnih operacijah v prihodnosti. Med zaveznicami je mogoče pričakovati različna stališča in pristope glede vloge Nata v prihodnjih krizah, kot tudi različno pripravljenost vojaško prispevati k operacijam. Za učinkovit krizni menedžment pa bo potrebno tudi več fleksibilnosti.

Ključne besede *Nato, Libija, krizni menedžment, vojaške zmogljivosti, vojaške operacije.*

Abstract After the outbreak of civil unrest in Libya at the beginning of 2011, UN Security Council adopted resolution which authorized international intervention in Libya. Two days after the authorization, U.S., British and French forces launched operations to

enforce embargo and no-fly zone over Libya. By the end of March NATO, took over command and control of the operation “Unified Protector”, which was conducted by the armed forces of 14 NATO countries and 4 partner countries. The operation reduced the number of civilian casualties in conflict and supported the opposition to overthrow Muammar al-Qaddafi.

Operation “Allied Protector” is an example of NATO’s effective intervention in crisis; however it also revealed shortcomings and impediments concerning NATO’s crisis management strategy and military capabilities. NATO’s approach to Libyan crisis demonstrated different positions among allies which resulted in serious political debates. Despite these differences NATO was able to launch the operation. The operation revealed serious deficiencies in military capabilities and European NATO members’ dependency on the U.S. in some key military capabilities. Lessons from operation also point to political and military questions which NATO will probably face in the case of similar operations in the future. Concerning NATO’s role in future crisis, different positions and approaches among allies could be expected as well as different levels of willingness to contribute military to operations. Effective crisis management will also require more flexibility.

Key words *NATO, Libya, crisis management, military capabilities, military operations.*

Uvod Nato je skozi celotno obdobje hladne vojne opravljal predvsem funkcijo obrambe zaveznic pred vojaškim napadom sil Varšavskega sporazuma. S spremembami po hladni vojni pa so se njegove funkcije bistveno spremenile. Zavezništvo se je začelo spopadati s širšim spektrom groženj, kot je zgolj vojaško ogrožanje ozemlja ene ali več članic. Obdobje po letu 1990 zaznamuje širitev funkcij Nata, hkrati pa tudi korenita sprememba njegovih struktur in pristopov k zagotavljanju varnosti. Zavezništvo se postopoma spreminja v vse bolj univerzalno varnostno-politično organizacijo, ki se spoprijema z zagotavljanjem vojaških kot tudi nevojaških vidikov varnosti, njegove aktivnosti pa niso več vezane na območje držav članic, pač pa usmerjene v globalno delovanje za zagotavljanje mednarodne varnosti in stabilnosti.

O delovanju Nata, ki ne bo več usmerjeno izključno na kolektivno obrambo članic, so v zavezništvu začeli razmišljati že v prvi polovici devetdesetih let. Kot posledica možnega nastanka kriz in oboroženih konfliktov, ki bi zahtevali vojaško posredovanje, je bil oblikovan koncept operacij zunaj območja Nata (angl. out of area operations). Vojaške operacije Nata od sredine devetdesetih let obsegajo posredovanje v Bosni in Hercegovini po sklenitvi Daytonskega sporazuma leta 1995, posredovanje proti ZRJ leta 1999 in začetek operacije na Kosovu, operacijo v Makedoniji leta 2001, operacijo v Afganistanu od leta 2003 in operacijo v Libiji leta 2011. Vse operacije so bile z vojaškega in političnega vidika bistvene za umiritev razmer in vzpostavljanje pogojev za reševanje krize.

Vojaško posredovanje je del aktivnosti kriznega menedžmenta, ki ga je Nato prvič uvrstil med svojih pet najpomembnejših nalog s Strateškim konceptom, sprejetim leta 1999,¹ čeprav je že pred tem posredoval v konfliktih na območju nekdanje Jugoslavije. V Natovem zadnjem strateškem konceptu, sprejetem v Lizboni leta 2010, je krizni menedžment poleg kolektivne obrambe in kooperativne varnosti ena izmed treh najpomembnejših nalog zavezništva. Obsega uporabo političnih in vojaških zmogljivosti v vseh fazah krize, ki bi lahko vplivala na varnost zavezništva (Strategic Concept, 2010, str. 8). Koncept odraža zavezanost članic Nata za posredovanje v krizah zunaj meja držav članic, kadar ocenijo, da je to potrebno. Tako posredovanje lahko obsega različne aktivnosti, vključno z uporabo vojaških sil.

Natova vojaška operacija v Libiji je opozorila na več težav pri njegovi sposobnosti vojaškega posredovanja. Gre za vprašanja ustreznosti vojaških zmogljivosti v Natu, hkrati pa tudi za politična vprašanja, ki se pojavljajo pri takih operacijah. V prispevku bomo na kratko prikazali kontekst in značilnosti operacije ter analizirali bistvena vprašanja vojaške in politične narave. Izkušnje operacije tudi nakazujejo težave, s katerimi se bo Nato verjetno srečal pri podobnih operacijah v prihodnje, zato bomo v zaključnem delu vprašanja zmogljivosti Nata za posredovanje v krizah obravnavali v širšem kontekstu razvoja nalog in zmogljivosti zavezništva.

1 VOJAŠKO POSREDOVANJE V TEORETIČNI PERSPEKTIVI

V sodobnosti se teoretično zanimanje za vojaško posredovanje (intervencijo)² povečuje, še posebno zaradi sprememb v mednarodni politiki po koncu hladne vojne. Da intervencija vključuje poseg v suverenost in notranje zadeve neke države, v mednarodnih odnosih ni novo. Z zgodovinsko-teoretičnega vidika so pogosto obravnavane številne intervencije v zadnjih 200 letih. V tem prispevku se bomo omejili le na ugotovitev, da so razmere po koncu hladne vojne dale zagon praksi vojaške intervencije v notranjih konfliktih in da humanitarni vzroki postajajo vse bolj pomembna spodbuda za take intervencije. Suverenost države postaja vse manj uporaben koncept pri preprečevanju zunanje intervencije, sploh če gre za intervencijo zaradi humanitarnih vzrokov (Finnemore, 1996, in Arnold, 2008).

Pri preučevanju prakse vojaških intervencij v zadnjih dveh stoletjih Finnemore (1996) ugotavlja, da se praksa intervencij spreminja. V preteklosti so bili motivi za intervencije predvsem geostrateški oziroma ekonomski interesi intervenirajočih

¹ *Strateški koncept iz leta 1999 je opredelil pet glavnih nalog zavezništva: varnost (zagotavljanje stabilnega evro-atlantskega varnostnega okolja in demokratičnih institucij ter mirno reševanje sporov); posvetovanje (med zaveznicami glede varnostnih ali drugih vprašanj); odvrčanje in obramba (pred agresijo na katerokoli članico, kot je opredeljeno v 5. členu Severnoatlantske pogodbe); krizni menedžment (pripravljenost prispevati k preprečevanju konfliktov, vključno z aktivnim angažiranjem v operacijah kriznega odzivanja) in partnerstvo (z državami nečlanicami na evro-atlantskem območju) (Strategic Concept, 1999).*

² *V slovenskem jeziku je uveljavljen izraz posredovanje, v tuji znanstveni literaturi pa se uporablja izraz intervencija (angl. intervention). V članku enakovredno uporabljamo oba izraza. O intervenciji govorimo predvsem v teoretičnem delu, v nadaljevanju pa za iste aktivnosti uporabljamo izraz posredovanje.*

držav,³ zdaj pa postajajo pomembni tudi humanitarni vzroki. Nastal je izraz humanitarna intervencija, ki jo razumemo kot uporabo vojaške sile za zaščito življenj in blaginje civilistov v drugi državi (Finnemore, 1996, opomba 2 na str. 154). Države se vključujejo v izvajanje intervencij tudi v krizah, v katerih nimajo neposrednih ekonomskih in geostrateških interesov, kar je posledica spremenjenega normativnega konteksta; v zadnjih stopetdesetih letih smo priča procesom, ki vodijo do razvoja logično in moralno utemeljenih sklopov norm, povezanih s človekovimi pravicami in humanitarno intervencijo, ki se postopoma institucionalizirajo v mednarodnih institucijah in organizacijah (Finnemore, 1996, str. 156). Če torej humanitarna zaščita pomeni neke vrste normativno opredeljeno dolžnost mednarodne skupnosti, to še ne pomeni, da bo do intervencije vedno prišlo. Humanitarni motivi niso nujno poglobilni za ravnanje držav. Najpogosteje so motivi za intervencijo različni. Humanitarni motivi so del širšega spleta motivov, ki usmerjajo ravnanje držav (Finnemore, 1996, str. 156); pogosto ne pride do humanitarnega delovanja, če bi bilo to v nasprotju z drugimi cilji ali interesi države (prav tam, str. 162).

Pomembna značilnost humanitarne intervencije je razvoj prakse multilateralizma. Tudi v preteklosti so bile nekatere intervencije multilateralne, vendar predvsem zato, ker so intervenirajoče sile želele preprečiti prevladujoč vpliv posamezne sile na nekem območju. V sodobnosti multilateralizem postane ena najpomembnejših norm: humanitarna vojaška intervencija mora biti multilateralna, da bi bila legitimna. Finnemore (1996, str. 165) ugotavlja, da v prid multilateralizmu ne govorijo vojaški, pač pa predvsem politični razlogi: z vidika učinkovitosti ni jasnih prednosti multilateralizma; izbira temelji predvsem na dojemljanju politične sprejemljivosti in politične cene. Multilateralizem je postal v 20. stoletju institucionaliziran, tako da je unilateralna intervencija postala nesprejemljivo draga (v političnem smislu). Glede na uveljavljene norme je v sodobnem svetu uporaba vojaške sile upravičena samo, če gre za skupno multilateralno delovanje in če je to posledica odločitve, sprejete v ustreznih mednarodnih forumih.

Teoretične obravnave intervencije opozarjajo tudi na spremembe pravno-normativnih okvirov in vrednot, ki spreminjajo pojmovanje suverenosti države. Arnold (2008, str. 190) opozarja na zapleten kontekst spreminjanja suverenosti:

»Hkrati z informacijsko tehnologijo in finančno revolucijo so pridobile na moči nove ideje glede človekovih pravic in varnosti, ki so v koliziji s starim razumevanjem nedotakljivosti suverenosti države. K temu je treba dodati še nastajajoč korpus mednarodnega prava in jasno je, da so šteti dnevi državnim voditeljem, ki izvajajo grozodejstva in se skrivajo za državno suverenostjo. Suverenost države je postala pogojna, kar pomeni, da se od državnih voditeljev pričakuje, da sprejemajo univerzalno sprejete standarde dobrega vladanja. S tem pa naraščajo pričakovanja, da bo

³ Tako so na primer velike evropske sile v 19. stoletju izvedle nekaj skupnih intervencij v Otomanskem cesarstvu, da bi si zagotovile nadzor nad dogajanjem na tem območju, preprečevale druga drugi, da bi tu vzpostavile prevladujoč vpliv in da bi nadzirale druga drugo.

sedaj mednarodna skupnost intervenirala, kadar gre za kršitev teh pogojev suverenosti, če je potrebno, tudi z vojaško silo.«

Navedene spremembe skupaj z odpravo blokovske delitve v hladni vojni, ki je omejevala možnost intervencij, vzpostavljajo pogoje, v katerih je več verjetnosti, da bo mednarodna skupnost posredovala v primeru humanitarnih kriz. Vendar isti avtor dodaja, da kljub temu obstaja znatna zadržanost držav do intervencije zaradi več dejavnikov. Vojaške intervencije so postale v vojaškem in političnem smislu bolj tvegane, ker so, kot kažejo izkušnje v zadnjih dveh desetletjih, intervencije lahko neuspešne (na primer Irak) in ne pripeljejo do zelenih rešitev, temveč stanje še poslabšajo. Tveganje se povečuje tudi zaradi dostopnosti vojaške tehnologije in oborožitve, predvsem orožja za množično uničevanje, različnim nedržavnim akterjem, ki so lahko nasprotniki izvajalcem intervencije (Arnold 2008, str. 190).

V sodobnosti smo priča dejstvu, da je pravzaprav bolj verjetno kot v preteklosti, da bo prišlo do mednarodne vojaške intervencije v nekem konfliktu, na kar kaže tudi nekaj primerov operacij Nata. Po drugi strani pa se na številne še tako obsežne in krvave konflikte mednarodna skupnost ni odzvala z vojaško intervencijo. Teoretične obravnave so samo analitični okvir, s katerim je mogoče presojati posamezen konflikt ter sklop dejavnikov, ki opredeljuje odziv mednarodne skupnosti na konflikt.

V teoretičnih analizah zasledimo tudi prepričanje, da so v sodobnosti za uporabo intervencije in njen nadaljnji razvoj pomemben dejavnik izkušnje pri uspešnosti preteklih intervencij. Arnold (2008, str. 203–6) navaja sedem meril uspešnosti intervencije. Prvič, intervencija mora biti pravična in mora imeti politično legitimnost, ki jo zagotovi Varnostni svet ZN ali ustrezna regionalna organizacija. Drugič, izčrpani morajo biti vsi drugi načini reševanja konflikta. Tretjič, intervencija mora biti izvedljiva in mora izboljšati okoliščine, ki so do nje privedle. Četrto, na strani tistih, ki izvajajo intervencijo, mora obstajati politična odločenost, ki je ne smejo omajati zmanjšanje podpore domače javnosti, žrtve ali bolj dolgotrajno delovanje od predvidenega. Petič, obstajati mora jasen političen cilj intervencije, ki ga je mogoče prevesti v nedvoumno vojaško nalogo za poveljujočega ter trdna pravila delovanja z jasno oblikovanimi omejitvami glede uporabe vojaške sile. Šestič, intervenirajoče sile morajo imeti zagotovljeno enotnost poveljevanja. Sedmič, treba je zagotoviti zadostne vojaške zmogljivosti za uspešno izvedbo intervencije.

Predstavljeni teoretični okvir je lahko tudi podlaga za razumevanje Natovih posredovanj v preteklih konfliktih in za analizo možnih dilem v prihodnje. Nato je multilateralna vojaško-politična organizacija s stalno vojaškopoveljstveno strukturo in silami, ki se pripravljajo in urijo za skupno delovanje. Kot tak je v svetu edinstvena organizacija glede sposobnosti kolektivnega vojaškega delovanja v primeru konfliktov. V večini Natovih posredovanj, predvsem pa v zračni operaciji proti Zvezni republiki Jugoslaviji leta 1999 in operaciji v Libiji 2011, so bili pomemben motiv humanitarni vzroki: zaščita civilnega prebivalstva v oboroženem konfliktu. Z vojaškega vidika so bili posegi Nata v preteklosti razmeroma uspešni, vendar pa smo priča tudi

dolgotrajni nestabilnosti, potem ko se vojaški poseg končal. Ob zavedanju pomanjkljivosti samo vojaškega delovanja v krizah so v Natu v tem desetletju začeli razvijati tako imenovani celostni pristop (angl. Comprehensive Approach) h kriznemu menedžmentu. Tak pristop obsega kombinacijo civilnih, političnih in vojaških instrumentov v reševanju kriz in sodelovanje s civilnimi partnerji ter mednarodnimi organizacijami (predvsem EU in Združenimi narodi), partnerskimi državami in drugimi. Pristop je usmerjen predvsem v povečanje sposobnosti stabilizacije razmer in vzpostavitev državnih struktur tam, kjer Nato skupaj z mednarodno skupnostjo prispeva k normalizaciji razmer po konfliktih (Nato – Comprehensive Approach, 2013). Izkušnje Natovih operacij po eni strani kažejo na razvoj potencialov za mednarodno vojaško posredovanje v konfliktih, po drugi strani pa opozarjajo na številne težave in odprta vprašanja glede takega posredovanja.

2 NEMIRI V LIBIJI IN NATO

Upor proti režimu v Libiji vsebinsko spada v kontekst tako imenovane arabske pomladi, serije nemirov ter političnih in družbenih sprememb v več državah Severne Afrike in Bližnjega vzhoda. Šlo je za širitev upora državljanov proti večinoma avtokratskim vladavinam, slabim ekonomskim razmeram, kratenju človekovih pravic, korupciji itn. Uporniško gibanje je v zelo kratkem času zajelo večje število držav, v vsaki pa gre za specifičen preplet vzrokov upora. Najprej je decembra 2010 prišlo do upora v Tuniziji. Upor ljudskih množic je bil neposreden odgovor na rast nezaposlenosti, slabšanje ekonomske situacije in razraslo korupcijo. Januarja 2011 so se v Egiptu začela množična zborovanja z zahtevo po odpravi režima Hosnija Mubaraka, približno v istem času pa se je začel tudi upor proti režimu v Libiji. Marca 2011 so se začele demonstracije proti režimu v Siriji. Množični protesti so zajeli tudi Jemen, Bahrajn, Alžirijo, Jordanijo, Oman in Maroko. Kot skupni imenovalc vzrokov arabske pomladi pogosto navajajo nedemokratične oblike vladavin in kratenje človekovih pravic. Na takšne oblike vladavine je dolgo časa pristajal tudi Zahod, zato je bil tudi odziv Zahoda na dogajanja po začetku arabske pomladi precej ambivalenten. Roth (2012: str. 3–7) opozarja, da so bile zahodne vlade do avtokratskih režimov v tej regiji pravzaprav strpne. Dopusčale so tako imenovano »arabsko izjemo« glede uveljavljanja demokracije, ker so bile prepričane, da avtokratski režimi z zagotavljanjem stabilnosti bolje služijo zahodnim interesom v regiji. Takšna politika Zahoda je temeljila na prepričanjih, da ti režimi varujejo Zahod pred grožnjami političnega Islama; pomagajo v boju proti terorizmu; zagotavljajo način sožitja z Izraelom; zagotavljajo najboljši način za preskrbo z nafto ter pomagajo Zahodu pri zaustavljanju migracij iz regije. Navedena prepričanja v politiki Zahoda nam pomagajo razumeti zadržanost in ambivalenten odnos evropskih držav in ZDA do dogajanja v okviru arabske pomladi.

V začetku leta 2011 se je začel upor proti režimu v Libiji. Zaradi stanja v državi, avtoritarne vladavine režima Moamerja Gadafija, vse bolj razširjene korupcije in drugih težav so se nemiri, deloma spodbujeni tudi s predhodnimi vstajami v Tuniziji in Egiptu, sredi februarja začeli v Bengaziju na severovzhodu države in se postopoma širili po državi. Nasilni odziv režima na zahteve protestnikov je povzročil

stopnjevanje nemirov in konec februarja privedel do obsežnih oboroženih konfliktov. Uporniške skupine so takrat zavzele nekaj mest, med drugim Misrato in Zawiyah, čemur je sledil protinapad vladnih sil. Naraščalo je število žrtev, ki je v začetku marca doseglo že več sto mrtvih⁴, povečevala se je humanitarna kriza, naglo je naraščalo tudi število beguncev, ki je do začetka marca že preseгло 350.000 (WHO Mothly, 2011). Naslednje mesece so zaznamovali obsežni oboroženi spopadi, v katerih so 23. avgusta 2011 uporniki zavzeli libijsko prestolnico Tripoli. 16. septembra 2011 so Združeni narodi priznali Nacionalni prehodni svet (*National Transitional Council*) kot legitimno oblast v Libiji, ki je nadomestila režim Moamerja Gadafija. Ta je bil na begu in so ga 20. oktobra 2011 ubili. Nacionalni prehodni svet je 23. oktobra 2011 uradno razglasil konec državljanske vojne v Libiji, vendar tudi po tem država ostaja politično in varnostno zelo nestabilna.

Položaj v Libiji je že od vsega začetka sprožal vprašanje odziva mednarodne skupnosti, vendar je obstajala precejšnja neenotnost glede tega, kako se odzvati, predvsem pa zadržanost glede vojaškega posredovanja. Ob izbruhu nemirov v Libiji se je tudi EU odzvala neodločno, glede odziva na krizo pa so med pomembnimi članicami obstajala precej nasprotujoča si stališča. Medtem ko sta se Velika Britanija in Francija zavzemali za posredovanje in poskušali za to pridobiti tudi ZDA, je bilo stališče visoke predstavnice EU za zunanjo in varnostno politiko Catherine Ashton sprva odklonilno zaradi nasprotovanja članic EU Nemčije in Italije ter tudi zaradi nasprotovanja nekaterih drugih držav, predvsem članic Nata, med njimi tudi Turčije (Santini in Varvelli, 2011).

V Natu so se odzvali na krizo, najprej z uradnim stališčem, ki je izražalo zaskrbljenost, vendar niso izrazili namena za posredovanje. 25. februarja se je Severnoatlantski svet sestal na nujnem posvetovanju, generalni sekretar Nata pa je omenjal možno posredovanje za izvedbo evakuacije in morda tudi humanitarne pomoči.⁵ V začetku marca je Nato okrepil zračni nadzor v Sredozemlju.

Za odziv mednarodne skupnosti so bile odločilne razprave v Združenih narodih, na katerih so 26. februarja 2011 sprejeli Resolucijo 1970, ki je uvedla zamrznitev premoženja in omejitev potovanja za Gadafija ter za najožji politični vrh in vzpostavitev embarga za promet z orožjem. Nato so 17. marca sprejeli Resolucijo 1973, ki je zagotovila mandat za mednarodno posredovanje v konfliktu. Vzpostavila je območje prepovedi letenja nad Libijo, da bi tako preprečili delovanje vladnih zračnih sil proti upornikom. Okrepila je tudi ukrepe za izvajanje embarga za promet z orožjem in za nadzor pomorskega prometa. Izrecno pa je izključevala okupacijo Libije, torej kopenski poseg na ozemlju države. Namen resolucije je bil odobriti uporabo sile za

⁴ Prva dva tedna spopadov sta po različnih ocenah zahtevala od nekaj sto do dva tisoč smrtnih žrtev. Tudi sicer se podatki o skupnih žrtvah vojne v Libiji leta 2011 zelo razlikujejo. Publikacija *Conflict Barometer* (2011) navaja, da se ocene gibljejo od 10.000 do 50.000 žrtev. Različni spletni viri navajajo precej različne podatke: tako zasledimo oceno 30.000 smrtnih žrtev v obdobju od 15. februarja do 8. septembra 2011; pa tudi oceno 25.000 v obdobju od 15. februarja do 2. oktobra 2011. http://en.wikipedia.org/wiki/Casualties_of_the_Libyan_civil_war#cite_note-flee-2.

⁵ *Kronologija dogodkov je dostopna na Natovi spletni strani: <http://www.nato.int/cps/natolive/71679.htm>.*

zaščito civilnega prebivalstva v Libiji, torej poudarjeno humanitaren. Sprejeto resolucijo obravnavajo kot prvi primer odobritve uporabe sile za take namene (Bellamy in Williams, 2011).

Vojaško posredovanje se je začelo že dva dni po sprejetju Resolucije 1973 z napadi francoskih, ameriških in britanskih letalskih ter pomorskih sil na objekte zračne obrambe v Libiji in na vojaške sile libijskega režima v okolici Bengazija. Do 31. marca, ko je vodenje operacije prevzel Nato, so te aktivnosti potekale kot večnacionalna operacija, pri kateri je prihajalo do znatnih nejasnosti glede vodenja in poveljevanja. V tej fazi je vodenje operacij prevzelo ameriško poveljstvo za Afriko (USAFRICOM), ki pa se je zaradi pomanjkanja izkušenj z vodenjem takih operacij in premajhnih zmogljivosti moralo spopasti s številnimi težavami (Baltrusaitis in Duckenfield, 2012, str. 29). V Natu so medtem še potekale razprave o njegovi morebitni vlogi pri posredovanju v Libiji.⁶ 24. marca je bilo v zavezništvu doseženo soglasje o prevzemu poveljstva nad operacijo v Libiji, 31. marca pa je zavezništvo začelo poveljevati operaciji, ki so jo poimenovali Združeni zaščitnik (*Unified Protector*). Tudi po tem, ko je poveljevanje operacije prevzel Nato, so se v začetni fazi pojavljala vprašanja glede sporazumov o poveljevanju mednarodnim silam, predvsem pa so izvajanje operacije spremljale težave zagotavljanja ustreznih vojaških zmogljivosti.

V operaciji, ki je trajala do 31. oktobra 2011, je sodelovalo 14 držav članic Nata, od tega dve državi samo v operacijah pomorskega embarga (pregled sodelujočih držav je v tabeli 1). V izvajanje operacije se je vključila samo polovica držav članic Nata. Ključna za sodelovanje je bila politična pripravljenost oziroma podpora države operaciji in njene vojaške zmogljivosti. V primeru te operacije sta dve pomembni članici Nata, Nemčija in Poljska, od vsega začetka nasprotovali operaciji, po drugi strani pa sta bili Velika Britanija in Francija vodilni zagovornici posredovanja v Libiji. Tudi pri izvajanju operacije sta ti dve državi imeli glavno vlogo. Njune zračne sile so opravile več kot 40 odstotkov vseh poletov in uničile več kot tretjino vseh tarč (Daalder in Stavridis, 2012).

Operacija je glede na svoj značaj zahtevala specifične zračne in pomorske vojaške zmogljivosti, sposobne delovanja nad ozemljem Libije in v Sredozemskem morju. V operacijo so bile vključene predvsem vojaške sile večjih in srednjih držav članic Nata. Pri izvedbi je šlo tudi za različno delovanje sil. Tako so tri članice Nata (Nizozemska, Španija in Turčija) s svojimi letali zagotavljale le vzpostavitev prepovedi letenja, niso pa sodelovale v napadih na cilje na ozemlju Libije. V operacijo so napotile svoje zračne sile tudi štiri nečlanice Nata.

Čeprav Resolucija 1973 ni dopuščala kopenskega delovanja, je bilo v okviru operacije na ozemlju Libije tudi manjše število pripadnikov vojsk sodelujočih držav. Iz dostopnih virov je razvidno, da je šlo za manjše število vojaških svetovalcev in pripadnikov posebnih sil (ISS Comment, 2011). Poročilo organizacije Human Rights

⁶ Francija je v tem obdobju predlagala, da bi operacijo izvajala Evropska unija pod poveljevanjem Francije in Velike Britanije.

Watch navaja, da so Francija, Katar in Združeni arabski emirati ter verjetno še druge države zagotavljali orožje in urjenje opozicijskim silam; Katar pa je pozneje tudi priznal, da je napotil na ozemlje Libije več sto pripadnikov svoje vojske (Human Rights Watch, 2012, str. 596).

Preglednica 1:
Sodelujoče države v operaciji Združeni zaščitnik

Države	Zračne operacije	Pomorski embargo
članice Nata		
Belgija	+	+
Bolgarija		+
Danska	+	
Francija	+	+
Grčija	+	+
Italija	+	+
Kanada	+	+
Nizozemska	(+)	+
Norveška	+	
Romunija		+
Španija	(+)	+
Turčija	(+)	+
Velika Britanija	+	+
ZDA	+	+
nečlanice Nata		
Jordanija	(+)	
Katar	(+)	
Švedska	(+)	
Združeni arabski emirati	+	
+ – sodelovala (+) – sodelovala samo v zagotavljanju prepovedi letenja		

Vir: Daadler, Stavridis, 2012 in spletna stran <http://www.nato.int/cps/en/natolive/71679.htm>

Operacija je imela tri temeljne cilje: zagotavljati zaščito civilnega prebivalstva in vzdrževati prepoved letenja, kar je bilo doseženo z zračnimi silami, ter izvajati embargo nad prometom z orožjem in prihodom plačancev, kar so zagotavljale pomorske sile z nadzorom nad dostopi do libijskih ozemeljskih vod. V operaciji je skupaj sodelovalo okoli 260 zračnih plovil in 21 ladij. Opravljenih je bilo 26.500 poletov, od tega 9700 za napade na objekte na ozemlju Libije. V zračnih napadih je bilo uničenih 5900 vojaških tarč, od tega 400 raketnih ali artilerijskih orožij, 600 tankov ali oklepnih vozil in okoli 400 vojaških poveljniških ali nadzornih centrov na ozemlju Libije. V pomorski blokadi pa so spremljali več kot 3000 ladij, okoli 300 pa

so jih tudi pregledali. 11 ladjam so zavrnili odhod ali dostop v libijske ozemeljske vode (Nato and Libya, 2011).

V začetni fazi so bile zračne operacije usmerjene na uničenje protiletalske obrambe libijske vojske, ki bi lahko ogrožala letala zaveznic. Vzdrževanje zapore zračnega prostora nad Libijo je preprečevalo napade libijskih zračnih sil na civilno prebivalstvo in upornike. Napadi na libijsko ozemlje so bili usmerjeni na vojaške cilje, ki bi lahko pomenili grožnjo civilnemu prebivalstvu in upornikom. Delovanje zaveznic proti libijski vojski je bilo tudi pomemben vojaški dejavnik pri doseganju končnega cilja upornikov, to je odstranitve režima Moamerja Gadafija. Nato je operacijo končal 31. oktobra 2011.

3 OPERACIJA ZDRUŽENI ZAŠČITNIK – PREVERJANJE STRATEGIJE IN ZMOGLJIVOSTI

Dogajanja ob krizi v Libiji so primer hitrega in precej učinkovitega mednarodnega odziva ter tudi primer uspešnega vojaškega posredovanja Nata v krizi. Posredovanje Nata pa je opozorilo tudi na več vprašanj glede njegove pripravljenosti in sposobnosti za take naloge. Številne analize operacijo Združeni zaščitnik obravnavajo kot primer, ki kaže tudi na resne omejitve zavezništva pri izvajanju vojaških operacij kriznega menedžmenta v prihodnje. Pri pripravah in izvajanju operacije se je namreč pokazalo več težav politične in vojaške narave.

Z izbruhom spopadov v Libiji se je mednarodna skupnost srečala z vprašanjem, kako se odzvati na naraščajočo krizo. Nejasnosti in nasprotujoča si stališča so se izražala že v obravnavi libijske krize v Varnostnem svetu ZN, nasprotna stališča pa so zavzele tudi pomembnejše članice Nata. Velika Britanija in predvsem Francija sta se aktivno zavzemali za vzpostavitev zapore zračnega prostora, Nemčija pa je odločno nasprotovala kakršnemu koli vojaškemu posredovanju. Nemško stališče je bilo odraz tradicionalnega odpora do vojaškega posredovanja v svetu in prepričanja, da nemška javnost takega posredovanja ne bi podprla (Baltrusaitis in Duckenfield, 2012, str. 33). Različna stališča članic Nata so se odrazila tudi ob glasovanju za resolucijo 1973. Nemčija je bila ena izmed petih nestalnih članic Varnostnega sveta, ki so se glasovanja vzdržale.⁷ Tudi ZDA so bile do posredovanja sprva zadržane, vendar so svoje stališče pozneje spremenile.⁸

Sprejetju resolucije so sledile precej intenzivne razprave v Natu, ki jih ocenjujejo kot največjo krizo v zavezništvu po letu 2003.⁹ Predvsem so se razlikovala stališča

⁷ Za resolucijo je glasovalo deset članic Varnostnega sveta, vzdržalo pa se jih je pet: poleg Nemčije še Brazilija, Kitajska, Indija in Rusija.

⁸ ZDA so možnost vojaškega posredovanja v Libiji podprle po 12. marcu, ko je Arabska liga pozvala Varnostni svet ZN k vojaškemu posredovanju v Libiji.

⁹ Takrat je prišlo do izrazitih nesoglasij med zaveznicami glede Natove vojaške zaščite Turčije ob ameriškem napadu na Irak. Tej zaščiti so nasprotovale Nemčija, Belgija in Francija, ker so ocenile, da bi to bilo mogoče razumeti, kot da odobravajo napad na Irak.

članic glede narave vojaškega posredovanja. Čeprav je resolucija 1973 zagotavljala mandat za uporabo vojaške sile, je večina zaveznic bolj podpirala izvajanje pomorskega embarga in vzpostavitev prepovedi letenja kot pa napade na cilje na kopnem. Zaveznice so bile zaskrbljene tudi glede morebitnega odziva arabskih držav na vojaško posredovanje v Libiji (Baltrusaitis in Duckenfield, 2012, str. 30).

Resolucija 1973 je mednarodnim silam zagotovila mandat za uporabo vojaške sile za zaščito civilistov. Izvajanje vojaških operacij proti vladnim silam seveda privede do vprašanja, koliko operacije poleg mandata zaščite civilistov prispevajo tudi k izidu spopada. Cilji zaveznic so bili različni. Predvsem so se razlikovali glede tega, ali je cilj operacije tudi odstranitev Gadafiga, česar mandat operacije ni obsegal. Toda zaveznice, ki so imele glavno vlogo v operaciji, so imele jasen namen strmoglaviti Gadafiga, česar pa niso mogle jasno izraziti (ISS Comment, 2011). Nedvomno je operacija zavezništva znatno pripomogla k uspehu upornikov in odstranitvi Gadafigevega režima. Tako je bil presežen le humanitarni cilj operacije. Pokazalo se je, da je težko osredotočiti delovanje le na doseganje humanitarnih ciljev, torej na zaščito civilnega prebivalstva, ne da bi širše posegali v vojaško-politični izid spopada.

Z vojaškega vidika se je glavno vprašanje glede izvajanja operacije nanašalo na sposobnost zagotovitve ustreznih vojaških zmogljivosti ob omejeni podpori ZDA. Potem ko je bila libijska zračna obramba onesposobljena, ZDA v zračnih napadih na cilje na kopnem niso več sodelovale. V nadaljevanju so ZDA s svojimi vojaškimi zmogljivostmi opravljale zgolj podporno vlogo. Zagotovile so zmogljivosti na področjih obveščevalne dejavnosti, nadzora in izvidovanja (angl. intelligence, surveillance and reconnaissance – ISR) ter zmogljivosti oskrbe letal z gorivom v zraku. Toda te zmogljivosti so bile bistvene za izvedbo operacije, s čimer se je jasno pokazala odvisnost Nata od ameriške podpore.

Do težav pri izvajanju operacije je prišlo tudi zaradi odločitve Nemčije, da v operaciji ne bo sodelovala in je tudi odrekla razpoložljivost nemških posadk v letalih AWACS. Letala so skupna zmogljivost Nata, upravljajo pa jih mednarodne posadke, zato je umik nemških članov posadk znatno zmanjšal možnost delovanja teh letal. Težavo je bilo treba rešiti z nadomeščanjem nemškega osebja z osebjem iz drugih držav. V zameno je Nemčija okrepila svoje posadke v Natovi operaciji v Afganistanu, kar je omogočilo Natu, da ljudi, ki so sodelovali tam, uporabi v operaciji v Libiji.

Operacija je pokazala tudi šibkost evropskih zaveznic glede sposobnosti izvajanja trajnejših operacij, saj je začelo primanjkovati natančno vodenega streliva. Potem ko je bilo v Libiji uporabljenih več kot 2000 kosov natančno vodenega streliva, so se nekatere članice znašle pred težavo pomanjkanja tega streliva. Tako sta Danska in Norveška prek Natove agencije za oskrbo zaprosili za dodatne količine, ki sta jih zagotovili ZDA in Nemčija (Harding in Day, 2011, Baltrusaitis in Duckenfield 2012, str. 38). Po navedbah virov so večino od 7700 bomb in raket z natančnim vodenjem, ki so bile uporabljene v Libiji, zagotovile ZDA (Schmitt, 2012). V zmogljivostih

evropskih članic Nata so se pokazale tudi znatne pomanjkljivosti na področju zagotavljanja obveščevalnih analiz, določanja ciljev (angl. targeting) in težave pri izmenjavi informacij med zavezniškimi silami. Tudi na tem področju je bila podpora ZDA za učinkovitost operacije bistvena; zagotovile so 75 odstotkov zmogljivosti za ISR¹⁰, prav tako 75 odstotkov letal za oskrbo z gorivom v zraku. Ameriška poveljstva pa so zagotovila tudi več kot sto dodatnih vojaških specialistov za delo v Natovem centru za izbiro ciljev (angl. targeting center), potem ko je postalo jasno, da druge zaveznice nimajo ustreznega izkušenega osebja (Baltrusaitis in Duckenfield, 2012, str. 37–8, Daalder in Stavridis, 2012). Izkušnje iz operacije opozarjajo, da so tudi evropske članice Nata, ki razpolagajo s sodobnimi in zmogljivimi oboroženimi silami, pri izvajanju operacij na kriznih območjih glede nekaterih ključnih zmogljivosti močno odvisne od podpore ZDA. Zaradi težav, ki so se pojavile že v razmeroma omejeni operaciji, se postavlja vprašanje sposobnosti zavezništva, da bi brez podpore ZDA v prihodnje izvajalo obsežne vojaške operacije.

4 SPOSOBNOST KRIZNEGA POSREDOVANJA V KONTEKSTU RAZVOJA STRATEGIJE IN ZMOGLJIVOSTI NATA

Operacija v Libiji je bila nedvoumen odraz napredka v razvoju prakse posredovanja mednarodne skupnosti v notranjih konfliktih in potrditev, da je humanitarni vidik lahko pomemben vzrok posredovanja. V praksi pa je operacija poleg doseganja humanitarnih ciljev tudi vplivala na izid spopadov. Postopek sprejemanja resolucije v ZN in izvedba operacije predstavljata uveljavitev načela multilateralizma pri takih posegih. Potek operacije je nakazal prednosti, pa tudi slabosti multilateralizma, vendar kaže, da tovrstna posredovanja ne postajajo univerzalna praksa, zato se pri razmisleku o vlogi Nata v reševanju kriz v svetu najprej postavi vprašanje, v katerih krizah je mogoče pričakovati posredovanje zavezništva. Kateri mednarodnopolitični dejavniki privedejo do take odločitve? Poleg tega, da je bistven interes zaveznic, so zelo pomembni mednarodni kontekst neke krize in njene značilnosti. Dejavnikov, ki vplivajo na to, da se v mednarodni skupnosti oblikuje pripravljenost za posredovanje, je veliko. Brez takšne širše podpore je posredovanje zavezništva malo verjetno. Nato za kakršno koli krizno operacijo potrebuje tudi mednarodno legitimnost in jasen mandat.¹¹ V primeru Libije je bilo v mednarodni skupnosti razmeroma hitro doseženo soglasje glede posredovanja do stopnje, ki je omogočila sprejetje resolucije Varnostnega sveta ZN. V nekaterih drugih primerih, na primer pri spopadih v Siriji, pa so bili stališča in interesi, ki takega soglasja ne omogočajo, veliko bolj različni.¹²

¹⁰ Ključnega pomena so bila predvsem letala EC-130J za elektronsko motenje, GlobalHawk in U-2 ter brezpilotna letala Predator za zagotavljanje informacij s terena in letala KC-135 za oskrbo z gorivom v zraku.

¹¹ Vse dosedanje operacije Nata so imele tudi mandat Varnostnega sveta ZN ali drugo ustrežno podlago za delovanje. Izjema je bila operacija proti ZRJ leta 1999, ki ni imela izrecnega mandata VS ZN, vendar jo je podpirala velika večina članic ZN in je imela visoko legitimnost v mednarodni skupnosti.

¹² Glede možnosti vojaškega posredovanja v Siriji je treba upoštevati dejstvo, da Rusija in Kitajska kot stalni članici Varnostnega sveta posredovanja ne bi odobrili. Poleg tega lahko zasledimo ocene, da vojaško posredovanje ne bi prineslo rešitve vprašanja in tudi ne bi zaustavilo preliivanja krvi, ker bi se spopadi med različnimi akterji v Siriji nadaljevali, tudi če bi bil odstranjen sedanji režim. ZDA in evropske države glede na vojaško zahtevnost takega posegajo nimajo zadostnih vojaških zmogljivosti (Friedman, 2013).

Ena izmed spodbud za posredovanje, kot kaže primer Libije, so lahko humanitarni vzroki. Toda tudi resnost humanitarne krize, število žrtev itn. niso zadostni vzroki, da bi se v mednarodni skupnosti oblikoval dogovor o nujnosti posredovanja. Je pa to pomemben element legitimnosti posredovanja, če je glede tega dosežena odločitev. Humanitarni vzroki so torej lahko pomemben dejavnik odločitve za posredovanje, vendar delujejo v kontekstu z drugimi interesi in okoliščinami.

V primeru krize v Libiji so sprejetje resolucije ZN in posredovanje v krizi utemeljevali tudi z normo »odgovornost zaščititi«¹³ (angl. responsibility to protect) (Daalder, 2012), ki poziva mednarodno skupnost k posredovanju, kadar vlada ne more zaščititi svojega civilnega prebivalstva. Toda kot kaže praksa, ni mogoče pričakovati, da se bo v mednarodni skupnosti v vseh primerih, ko kriza zahteva žrtve med civilnim prebivalstvom, oblikovala pripravljenost posredovati na podlagi te norme. Posebej še, če naj bi posredovanje potekalo tudi z vojaškimi sredstvi.¹⁴ V prihodnosti bo morebitni poseg Nata v neko krizo odvisen od širšega notranjega in mednarodnega konteksta krize; od tega, kakšen preplet stališč, prepričanj in interesov se v povezavi s krizo oblikuje v mednarodni skupnosti.

Najpomembnejša za posredovanje Nata v neki krizi je podpora med njegovimi članicami. Pomembno je, da obstaja interes vsaj nekaterih najpomembnejših zaveznic. V primeru operacij »out of area« od sredine devetdesetih let smo priča dejstvu, da večina Natovih operacij ni imela popolne podpore vseh članic. Soglasnost glede skupne obrambe v primeru napada na zavezništvo je bila v hladni vojni pričakovana. Drugače pa je, ko gre za odločitve glede vojaških operacij, ki potekajo zunaj koncepta skupne obrambe.¹⁵ Že v devetdesetih letih so teoretiki opozorili na morebitne težave pri delovanju Nata v takih operacijah. Lepgold (1998, str. 85) ugotavlja, da se mirovne operacije od Natovih tradicionalnih funkcij razlikujejo v tem, da so v primerjavi z obveznostjo skupne obrambe diskrecijske narave, kar pomeni, da se zaveznice za ukrepanje oziroma sodelovanje v mirovni operacijah odločajo po lastni presoji. Poleg tega opozarja, da te operacije ne zadevajo teritorialne ali politične integritete članic in bo zato zainteresiranost za njihov uspeh manjša kot v primeru varovanja svojega ozemlja. Na različna stališča članic Nata do morebitnega posredovanja v krizah kažejo tudi razmišljanja, ki upoštevajo, da članice različno zaznavajo ogroženost. Vprašanja varnosti lahko posamezne članice razumejo kot različno ogrožajoče, zaradi česar so različna tudi njihova stališča o tem, kdaj je treba posredovati. Cottey (1998, str. 57) predvideva, da bodo v novem varnostnem okolju, v katerem so varnostne skrbi vedno bolj različne, tudi interesi članic Nata različni, ter opozarja na izkušnje, ki kažejo, da bodo različne koalicije Natovih članic kazale različno stopnjo pripravljenosti za vključevanje v prihodnje vojaške operacije. V zadnjih letih praksa kaže, da bo v prihodnosti razprava med

¹³ Norma »odgovornost zaščititi« je bila oblikovana v poročilu Mednarodne komisije za intervencijo in suverenost držav iz leta 2001. Leta 2005 je bila ta norma vključena v zaključni dokument letne skupščine OZN.

¹⁴ Odnos do krize v Siriji jasno ilustrira navedeno dilemo. Aprila in maja 2013 je bila mednarodna skupnost mogoče pripravljena pomagati upornikom, vendar pa je bilo videti tudi precejšnjo zadržanost za kakršno koli obliko vojaške pomoči ali celo vojaškega posredovanja.

¹⁵ V angleškem jeziku so za take operacije uveljavili izraz »non-Article-5 missions«.

članicami o vojaškem posredovanju v krizah najverjetneje potekala ob soočanju različnih stališč in prioritet. Nekatero članice zavezništva so že tradicionalno manj naklonjene vojaškemu posredovanju zunaj svojega ozemlja. V vsakem primeru bodo take razprave odražale tudi različne geopolitične interese članic.

Operacija v Libiji je pokazala, da lahko Nato tudi brez politične podpore nekaterih članic uspešno izvede vojaško posredovanje. Nasprotovanje posredovanju ne pomeni nujno tudi blokade aktivnosti zavezništva. Nemčija je v primeru operacije v Libiji sicer nasprotovala vojaškemu posredovanju, vendar pa je vseskozi podpirala humanitarno posredovanje in tudi ni blokirala Natove odločitve za posredovanje ter zavezništvu s povečanjem svojega delovanja v aktivnostih zračnega nadzora v Afganistanu celo pomagala pri izvedbi operacije v Libiji (Daalderin Stavridis, 2012). V primeru kriz v prihodnosti bomo v zavezništvu očitno pričali tudi različnim stališčem do posredovanja, vendar pa to ne bo nujno pomenilo blokade zavezništva, da se odzove tudi z vojaškimi sredstvi.

Preusmeritev Nata na tako imenovane operacije »out of area« vseskozi spremlja tudi vprašanje zagotavljanja vojaških zmogljivosti za tako delovanje. To se je jasno pokazalo tudi ob Natovem posredovanju v Libiji. Težava je predvsem razkorak med zmogljivostmi ZDA in evropskih zaveznic, ki se kaže pravzaprav že skozi vso zgodovino zavezništva in je bil podlaga za razprave glede delitve bremen. Že v obdobju hladne vojne, posebno od sedemdesetih let naprej, je bilo zaslediti pričakovanja ZDA, da naj evropske zaveznice povečajo svoja vlaganja v obrambo in tako prevzamejo večji delež bremen skupne obrambe. V Natu so s tem ciljem leta 1977 pripravili dolgoročni načrt razvoja, ki je vsem članicam nalagal povečevanje obrambnih izdatkov za tri odstotke na leto (Kugler, 1993, str. 355–58). Toda pričakovanja o izenačenju obrambnih bremen med ZDA in evropskimi zaveznicami se niso nikoli uresničila in tudi po koncu hladne vojne je tako imenovani »razkorak v zmogljivosti« ostal pomembna tema medzavezniških odnosov. Kot navaja Yost (2000, str. 99), znašajo izdatki za obrambo evropskih zaveznic približno 60 odstotkov ameriških izdatkov, vendar pa jim ta znesek zagotavlja samo približno 10 odstotkov zmogljivosti v primerjavi z ZDA. Tako imajo evropske zaveznice v primerjavi z ZDA manj kot deset odstotkov zmogljivosti za nadzor na strateški ravni (C⁴ISR), manj kot 20 odstotkov zmogljivosti za zračni transport in manj kot deset odstotkov natančno vodenega streliva.

Razkorak v vojaških zmogljivostih med ZDA in evropskimi zaveznicami se kaže predvsem v sposobnosti nameščanja sil in delovanja zunaj lastnega ozemlja. Je posledica neenakega vlaganja v razvoj vojaških sil. ZDA trenutno namenjajo za obrambo več kot 4 % BDP, v evropskih državah pa je ta delež v povprečju 1,6 %. Med evropskimi članicami Nata so samo Francija, Grčija, Turčija in Velika Britanija leta 2012 dosegale v Natu opredeljeni ciljni delež 2 % BDP, namenjenega za obrambo; vrsta članic pa je za obrambne izdatke namenila manj kot 1,5 % BDP ali pa se celo približala 1 % (SIPRI Military Expenditure Database, 2012). Na razkorak v vojaških zmogljivostih opozarjajo tudi podatki glede strukture porabe. Medtem ko ZDA ter

evropske države članice EU skupaj razpolagajo s približno enako velikimi oboroženimi silami, so v ZDA v devetdesetih izdatkom za razvojnoraziskovalno dejavnost namenili 53 milijard evrov, v državah EU pa skupaj 9 milijard. Na podoben razkorak kažejo investicije v opremo ter razvojnoraziskovalno dejavnost na vojaka: v ZDA so znašale 95.476 EUR, v EU pa v povprečju 19.034 EUR (Bugajski in Teleki, 2007). Podatki o izdatkih, ki so ključni za tehnološko raven delovanja oboroženih sil, nam tako pokažejo petkratno razliko med ZDA in povprečjem v evropskih državah.

V analizah po posredovanju v Libiji najdemo ocene, da Nato ni zmožen izvajanja vojaških posegov, če so ZDA zadržane pri zagotavljanju kritičnih vojaških zmogljivosti; Natov koncept »pametne obrambe« (angl. Smart Defence) pa ima trenutno znatne omejitve (Baltrusaitis in Duckenfield 2012, str. 22). Glede na gospodarsko krizo, varčevanje in proračunske usmeritve v številnih evropskih državah tudi v prihodnje ni mogoče pričakovati, da bi se razkorak v zmogljivostih med ZDA in evropskimi zaveznicami bistveno zmanjšal. Sposobnost Nata za izvajanje zahtevnih vojaških operacij bo v prihodnje ostajala odvisna od pripravljenosti ZDA za zagotavljanje nekaterih bistvenih vojaških zmogljivosti. Če bi se interes ZDA za tovrstno podporo zmanjšal, kar se je v določeni meri zgodilo že v operaciji v Libiji, pa bi se to znatno odrazilo na sposobnosti Nata za izvajanje vojaških operacij.

V Natu že dlje časa poskušajo povečati ključne vojaške zmogljivosti za izvajanje nalog, ki so v zadnjih dveh desetletjih s spremembami v njegovi strategiji postale temeljne. Leta 1999 so voditelji držav zaveznic sprejeli Pobudo obrambnih zmogljivosti (angl. Defence Capabilities Initiative), katere namen je povečanje učinkovitosti vojaških sil zavezništva. Toda pobuda ni prinesla zelenega učinka, saj so se v naslednjih letih obrambni izdatki v ZDA povečali, v evropskih pa upadli, vrzel zmogljivosti pa se je samo še povečala (Vertovšek, 2010, str. 50). Posledično so bile leta 2002 sprejete tako imenovane Praške zaveze zmogljivosti (angl. Prague Capability Commitment), s katerimi so države definirale glavne zmogljivosti, ki jih je treba izboljšati za uspešno izvajanje vseh vrst operacij zavezništva. Ta pobuda je prinesla nekoliko več uspeha kot prejšnja, nekoliko več poudarka pa je bilo na večnacionalnih rešitvah glede zmogljivosti (prav tam, str. 52). Sedanja prizadevanja za dvig vojaških zmogljivosti Nata v razmerah zmanjševanja razpoložljivih finančnih sredstev v Natu potekajo v okviru koncepta »pametna obramba«, ki ga razumejo kot »kulturo sodelovanja, ki zaveznice spodbuja k sodelovanju v razvoju, pridobivanju in vzdrževanju vojaških zmogljivosti za izvajanje najpomembnejših Natovih nalog, opredeljenih s strateškim konceptom« (Nato, 2013). Okrepili naj bi sodelovanje in specializacijo med zaveznicami, tako da bi ohranili vojaške zmogljivosti ob hkratnem zmanjševanju stroškov z razvojem ekonomije obsega, z odstranjevanjem odvečnih sredstev in s specializacijo v nišnih zmogljivostih (Baltrusaitis in Duckenfield, 2012, str. 22). Gre za poskus racionalizacije, pri čemer so določena sredstva v »skupni rabi«. To pomeni, da vse zaveznice nujno ne razpolagajo z vsemi sredstvi, potrebnimi za vojaško delovanje, temveč si jih delijo z drugimi. Tak pristop zagotavlja ekonomsko racionalnost, pa tudi medsebojno odvisnost zaveznic glede določenih vojaških zmogljivosti.

Taka odvisnost glede zagotavljanja vojaških zmogljivosti pa lahko, kot je pokazal primer operacije v Libiji, tudi omeji sposobnost delovanja zaveznitva. Prav primer nasprotovanja Nemčije vojaškemu posegu in posledično umika osebja iz posadk letal AWACS je spodbudil razmisleke o težavah, ki jih je mogoče pričakovati v zvezi z učinkovitostjo koncepta »pametne obrambe«. Baltrusaitis in Duckenfield (2012, str. 34) opozarjata, da lahko, če država, ki razpolaga s pomembnimi zmogljivostmi za neko operacijo, v njej ne želi sodelovati, to privede do resne ovire v sposobnosti Nata za izvedbo operacije. Ob siceršnjih pričakovanih ekonomskih učinkih »pametne obrambe« ta koncept po drugi strani lahko privede do tega, da zaradi različnih političnih pogledov zaveznic sredstev v »skupni rabi« ni mogoče uporabiti za neko Natovo operacijo.

Vrsta vprašanj glede učinkovitosti Nata in tudi glede učinkovitosti mednarodne skupnosti v reševanju kriz, podobnih libijski krizi, se postavlja tudi z vidika razvoja dogodkov v Libiji po koncu posredovanja Nata. Po letu 2011 so razmere v Libiji politično in varnostno nestabilne. V tem obdobju smo pričali nasilnim incidentom, ki obsegajo napade na tuja diplomatska predstavništva, ustanove mednarodnih organizacij in državne ustanove. Sedanji položaj v Libiji je »potencialni toksični varnostni vakuum«, v katerem niti varnostne sile, niti policija, niti vojska niso sposobne zagotavljati varnosti (Gaub, 2013). Povečuje se obseg nasilnega kriminala, vse od atentatov pa do roparskih dejanj. Posebna težava je delovanje različnih milic, oblikovanih v obdobju konflikta, ki zavračajo integracijo v enoten varnostni sistem in si prizadevajo za izvajanje oblastnih funkcij na lokalni ravni. Značilnost libijskega upora je bilo njegovo lokalno in plemensko ozadje. Kot ugotavlja Lacher (2012), je bil opredeljujoči vidik libijske revolucije nastanek lokalnih centrov moči hkrati s procesom razpada države. V tem obdobju je nastajanje uporniških formacij temeljilo na moči lokalne, družinske in plemenske lojalnosti ter na šibkosti državnih institucij. S padcem režima so revolucionarne sile dosegle cilj, ki jih je povezoval v heterogeno koalicijo. Temu je sledil boj za oblast, v katerem so bili glavni akterji predstavniki različnih mest ali plemen (Gaub, 2013). Tako se pozneje mesta, plemena in milice potegujejo za vpliv na lokalni in nacionalni ravni. Širše nacionalne koalicije niso bile oblikovane, Nacionalni prehodni svet pa se je spoprijemal s krizo legitimnosti.

Razmere v Libiji so danes politično in varnostno nestabilne. Hitrega prehoda v stabilnost po dobrih štirih desetletjih diktature tudi ni pričakovati in podobno kot v drugih državah, kjer je potekala tako imenovana arabska pomlad, je prihodnost precej negotova. Primer operacije v Libiji kaže, da humanitarno posredovanje lahko zmanjša človeške žrtve in trpljenje v nekem konfliktu, vendar pa ne privede nujno do izboljšanja socialnih, varnostnih in političnih razmer. K doseganju slednjega bi gotovo pripomoglo celovitejše delovanje mednarodne skupnosti, ki pa je v tem primeru izostalo. Zahodne države pravzaprav niso razvile celovite strategije do dogajanj v kontekstu arabske pomladi, deloma zato, ker so jih ta dogajanja presenetila, pa tudi zaradi nekdanje politike do režimov v tej regiji in zaradi osredotočenosti na lastne težave, povezane s finančno in gospodarsko krizo.

Natova operacija je bila kratkotrajna in omejena na doseganje vojaških ciljev. Širši in trajnejši pristop k reševanju vprašanj zagotavljanja stabilnosti, podoben logiki v Natu razvijajočega se celostnega pristopa, ki bi temeljil na delovanju širšega spektra mednarodnih struktur in organizacij, ni bil oblikovan. Nato kot vojaško-politična organizacija pravzaprav ne more biti središčni nosilec take strategije, pač pa bi tak pristop lahko oblikovale zahodne države s pomembno vlogo EU. Vloga mednarodne skupnosti pri reševanju težav v Libiji je tako zdaj omejena na nekaj posamičnih dejavnosti: septembra 2011 je bila ustanovljena politična misija Združenih narodov (UNSMIL), katere naloga je pomoč pri stabilizaciji razmer v Libiji; EU se reševanja težav v Severni Afriki in na Bližnjem vzhodu loteva z instrumenti evropske sosedске politike in Partnerstva za demokracijo, ki pa so zaradi nezadostne učinkovitosti pogosto predmet kritike. Sredi leta 2013 EU napoveduje, da bo v Libiji v kratkem namestila manjšo misijo (110 oseb) za pomoč pri nadzoru meja; v Natu pa trenutno razmišljajo o možnih vsebinah varnostnega sodelovanja z Libijo (Gaub, 2013). Če posredovanje v Libiji pomeni v mednarodni politiki korak naprej pri uveljavljanju prakse vojaškega posredovanja s humanitarnimi nameni, pa se zdi, da ostajajo težave z vzpostavitvijo stabilnosti v pokonfliktnem obdobju enako pereče kot do zdaj.

Sklep Natovo posredovanje v Libiji je bilo hitro in učinkovito. Znatno je pripomoglo k zmanjšanju žrtev med libijskimi uporniki in k vzpostavitvi pogojev za odpravo diktatorskega režima Moamerja Gadafiga. Vojaško posredovanje je v tem primeru mogoče upravičiti z doseganjem neposrednih humanitarnih ciljev, vendar kaže tudi, da se bodo razmere lahko res trajneje izboljšale šele dolgoročno, pri čemer je lahko pomembna tudi pomoč mednarodne skupnosti. Na to opozarjajo tudi razmere na Kosovu, v Afganistanu in še marsikje drugje.

Posredovanje je opozorilo tudi na pomembna vprašanja glede Natove sposobnosti za delovanje v krizah, kot sta vprašanje politične kohezivnosti med zaveznici in vprašanje vojaških zmogljivosti za izvajanje operacij zunaj območja zavezništva. Izvajanje operacije v Libiji je pokazalo, da Nato lahko izvede vojaško operacijo tudi, kadar je del zaveznic ne podpira. Pokazalo se je tudi, da je kljub težavam z zagotavljanjem ustreznih vojaških zmogljivosti mogoče najti ustrezne rešitve, ki omogočajo uspešno izvedbo operacije. Pri zagotavljanju Natovih vojaških zmogljivosti so v vsaki zahtevnejši operaciji ZDA še vedno najpomembnejša zaveznica.

Pri izvajanju s svojo strategijo določenih nalog se bo Nato srečeval z vrsto vprašanj, značilnih za delovanje mednarodnih struktur, ki izhajajo iz različnosti interesov in stališč članic ter iz različne percepcije groženj. Med taka vprašanja spada tudi problem delitev bremen med zaveznici. Glede posredovanja v morebitnih krizah pa bomo najbrž pričali večji fleksibilnosti v zavezništvu. To je tudi nujno, če želi Nato ohraniti sposobnost posredovanja. Fleksibilnost bo potrebna tako glede politične podpore operacijam in pripravljenosti članic za sodelovanje v vojaških operacijah kot tudi glede ustreznega zagotavljanja in uporabe vojaških zmogljivosti.

Literatura

1. Arnold, M., J., 2008. *Intervention. V Snyder C., A., ur: Contemporary Security and Strategy. New York: Palgrave Macmillan.*
2. Baltrusaitis, D. F., Duckenfield M. E., 2012. *Operation Unified Protector: Triumph or Warning Sign? Baltic Security and Defence Review, 14-2.*
3. Bellamy, A., Williams, P., D., 2011. *The New Politics of Protection? Côte d'Ivoire, Libya and the Responsibility to Protect. International Affairs, 87-4.*
4. Bugajski, J., Teleki I., 2007. *Atlantic Bridges: America's New European Allies. Rowman & Littlefield Publishers, Inc.*
5. *Conflict Barometer 2011. Heidelberg Institute for International Conflict Research. <http://www.hiik.de/en/konfliktbarometer>; 20. 4. 2013.*
6. Cottey, A., 1998. *NATO Transformed: the Atlantic Alliance in a New Era. V Park, W., Rees, G. W., ur: Rethinking Security in Post-Cold War Europe. London, New York: Longman.*
7. Daalder, I. H., Stavridis J. G., 2012. *NATO's Victory in Libya. <http://www.foreignaffairs.com/articles/137073/ivo-h-daalder-and-james-g-stavridis/natos-victory-in-libya>, 23. 5. 2013.*
8. Finnemore, M., 1996. *Constructing Norms of Humanitarian Intervention. V Katzenstein, P., ur: The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics. New York: Columbia University Press.*
9. Friedman, G., 2013. *Redlines and the Problems of Intervention in Syria. Geopolitical Weekly. <http://www.stratfor.com/weekly/redlines-and-problems-intervention-syria>, 14. 5. 2013.*
10. Gaub, F., 2013. *Libya: The Struggle for Security. European Union Institute for Security Studies.*
11. Harding, T., Day, M., 2011. *Libya: Germany replenishes NATO's arsenal of bombs and missiles. <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/germany/8603885/Libya-Germany-replenishes-Natos-arsenal-of-bombs-and-missiles.html>, 28. 4. 2013.*
12. *Human Rights Watch – World Report, 2012. <http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/wr2012.pdf>, 22. 7. 2013.*
13. *ISS Comment, 2011. No. 34, Vol. 17. <http://www.iiss.org/en/publications/strategic%20comments/sections/2011-a174/early-military-lessons-from-libya-b416>, 15. 10. 2011.*
14. Kugler, L. R., 1993. *Commitment to Purpose. Santa Monica: RAND.*
15. Lacher, W., 2012. *The Libyan Revolution and the Rise of Local Power Centres. http://www.iemed.org/observatori-en/arees-danalisi/arxius-adjunts/anuari/med.2012/lacher_en.pdf*
16. Lepgold, J., 1998. *NATO's Post-Cold War Collective Action Problem. International Security. 23-1.*
17. *Nato and Libya, 2011. <http://www.nato.int/cps/en/natolive/71679.htm>, 18. 4. 2013.*
18. *Nato, 2013. http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_84268.htm, 19. 4. 2013.*
19. *Nato – Comprehensive Approach, 2013.*
20. *http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_51633.htm, 23. 7. 2013.*
21. Roth K., 2012. *Time to Abandon the Autocrats and Embrace Rights: The International Response to the Arab Spring. V Human Rights Watch – World Report, 2012. <http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/wr2012.pdf>, 22. 7. 2013.*
22. Santini H. R., Varvelli A., 2011. *The Libyan Crisis Seen from European Capitals. The Brookings Institution. <http://www.brookings.edu/research/papers/2011/06/01-libya-santini>, 25. 4. 2013.*
23. Schmitt E., 2012. *NATO Sees Flaws in Air Campaign Against Qaddafi. http://www.nytimes.com/2012/04/15/world/africa/nato-sees-flaws-in-air-campaign-against-qaddafi.html?pagewanted=all&_r=0, 26. 4. 2013.*

25. *SIPRI Military Expenditure Database, 2012.* <http://milexdata.sipri.org/files/?file=SIPRI+military+expenditure+database+1988-2012.xlsx>, 22. 5. 2013.
26. *Strategic Concept, 1999.* http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_27433.htm, 23. 5. 2013.
27. *Strategic Concept 2010 - Active Engagement, Modern Defence.* http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_68580.htm?selectedLocale=en, 23. 5. 2013.
28. *Vertovšek, R., 2010. Primerjalna analiza razvoja vojaških zmogljivosti novih držav članic Nata. Magistrsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.*
29. *WHO Monthly Highlights, 2011.* <http://www.who.int/hac/donorinfo/highlights>, 5. 4. 2013.
30. *Yost, S. D., 2000. The NATO Capabilities Gap and the European Union. Survival. 42- 4.*

PROFESIONALNA VOJSKA BREZ STROKOVNE AVTONOMIJE – ALI JE MOGOČE?

PROFESSIONAL ARMED FORCES WITHOUT PROFESSIONAL AUTHONOMY – IS THIS POSSIBLE?

Povzetek Podobno kot vojske drugih postkomunističnih držav se Slovenska vojska srečuje z izzivi profesionalizacije, pri čemer se avtor sprašuje, kakšen je njen končni cilj. Na podlagi pogledov različnih avtorjev, analiz o aktualni stopnji profesionalizacije Slovenske vojske in opravljene raziskave ugotavlja pomen strokovne avtonomnosti pri vzpostavljanju profesionalne vojske ter navaja škodljive učinke njenega omejevanja na učinkovitost vojske in zadovoljstvo vojaškega vrha. Članek prinaša pogled na razvojne faze profesionalizacije vojske in vojaško profesijo kot njen končni cilj, pri čemer je v ospredju vprašanje pristojnosti in odgovornosti vojske za lasten strokoven razvoj.

Ključne besede *Professionalizacija vojske, vojaška profesija, profesionalna avtonomija, vojaška stroka.*

Abstract Like the armed forces of other post-communist countries, the Slovenian Armed Forces is facing, many challenges of the professionalization. The author questions its final goal. Based on other authors' opinions, analysis of the current level of professionalization of the Slovenian Armed Forces, as well as the results of his own research, he defines the significance of professional autonomy for the establishment of professional armed forces and points out how limited professional autonomy negatively impacts the military's effectiveness and the satisfaction of the military leadership thereof. The article provides an overview of different developmental phases in the military professionalization process and the military profession as its final goal, placing focus on the Slovenian Armed Forces' own responsibility and authority for its professional development.

Key words *Professionalization, military profession, professional authonomy, military expertise.*

Uvod 28. maja 2002 je minister za obrambo določil projektno skupino za načrtovanje in izvedbo projekta Prehod na poklicno vojsko, dopolnjeno s prostovoljno rezervo (v nadaljevanju PROVOJ) (MO, 2002). Pet let pozneje je projektna skupina v zaključnem poročilu ugotovila, da je strategija, na podlagi katere se je izvajal projekt PROVOJ, dosežena (GŠSV, 2007). Z zaključkom projekta se profesionalizacija Slovenske vojske seveda ni končala in ostaja pot, polna izzivov, kot ugotavlja Kotnik v svoji analizi profesionalizacije SV (2012, str. 11–25). Čeprav so lahko mnenja o (pre)zgodnjem zaključku projekta različna, je mogoče razumeti poročilo projektne skupine, da je leta 2007 prenehala obstajati potreba po projektnem vodenju procesov, ki bi morali postati odgovornost organizacijskih enot in organov na Ministrstvu za obrambo, torej redna dejavnost podpore profesionalizaciji SV.

Pet let po zaključku projekta PROVOJ in deset let od opustitve naborništva ter prehoda na pretežno poklicno vojaško organizacijo lahko ugotovimo, da predlog projektne skupine o novem projektu »program razvoj« ni upoštevan. Ali je projektna organiziranost še (bila) potrebna ali ne, je stvar strokovne razprave, vsekakor pa se lahko strinjamo z mnenjem projektne skupine, da so potrebne politične usmeritve in določitev ciljev nadaljnje profesionalizacije SV. Usmeritve, ki jih po letu 2002 nismo zaznali, bi morale dati odgovor na vprašanje, ali naj se profesionalizacija razvija v smeri vojaške profesije ali pa ostane v okvirih projekta PROVOJ iz leta 2002, torej v okvirih normativno-statusne in kadrovske problematike SV. Na podlagi novih političnih usmeritev bi dobili odgovor tudi na vprašanje, ali morda obstaja politični konsenz za vzpostavitev razmeroma avtonomne vojaške profesije.

Namen članka je posredovanje pogleda na nadaljnjo profesionalizacijo SV in vzpostavljane vojaške profesije kot končnega cilja. Pri tem bo posebna pozornost usmerjena v strokovno oziroma profesionalno avtonomijo, ki je pomemben dejavnik razvoja vsake profesije. V tem pogledu je članek nadaljevanje razprave Kotnika, Potočnika in Petkove iz prejšnjih števil Sodobnih vojaških izzivov o aktualni ravni profesionalizacije SV in dilemah njenega razvoja. V članku so ugotovitve o ravni strokovne avtonomije SV iz doktorske disertacije z naslovom Civilni nadzor in delovanje vojske (Furlan, 2012). Ugotovitve so pridobljene na podlagi deskriptivne metode in študij primerov v kadrovanju, opremljanju, usposabljanju in izobraževanju, financiranju, pripravljenosti ter delovanju SV. Za ugotavljanje pomena strokovne avtonomije je uporabljena statistična analiza odgovorov iz ankete, ki so jo izpolnili dosedanji načelniki Generalštaba SV in njihovi namestniki.

1 PROFESIONALNA AVTONOMIJA KOT ELEMENT VOJAŠKE PROFESIJE

Po Abrahamssonu je vojaška profesija »skupina tehnično in organizacijsko usposobljenih ekspertov v upravljanju nasilja, ki jih povezujejo skupno izobraževanje, skupna (korporativna) praksa in profesionalna etika« (v Jelušič, 1992, str. 145). Huntington je opisal tri temeljne značilnosti vojaške profesije: strokovnost (še posebno v ravnanju z ljudmi), odgovornost (ki presega denarno nagrado za

opravljeno delo) in korporativnost (družbena skrb in predanost članom skupine) (v Feaver in Kohn 2001, str. 433). Jelušič med značilnosti vojaške profesije uvršča strokovnost, profesionalno avtonomijo, odgovornost častnikov, korporativnost, koncept neomejene službe (pripravljenost na žrtvovanje življenja), profesionalno kulturo in profesionalno etiko, sankcije skupnosti in profesionalno avtoriteto (1992, str. 146–162).

Kotnik je na podlagi proučevanja različnih avtorjev zbral te značilnosti vojaške organizacije: avtoritarnost (brezpogojna pokorščina), hierarhičnost, svojstven sistem stratifikacije (delitev na sloje – notranja struktura), centraliziranost, zaprtost (fizična in družbena), formaliziranost odnosov, avtonomija (selekcija, rekrutacija, socializacija), uniformnost in simbolika, profesionalnost, korporativnost in altruizem (nematerialne nagrade za stalno službo) (2002, str. 117–119).

Ameriška študija o stanju profesije v ameriški kopenski vojski poudarja, da si je status profesionalnosti treba zaslužiti in ohranjati zaupanje ter spoštovanje državljanov. Med značilnosti vojaške profesije uvršča zaupanje (državljanov do vojske, med institucijami, med vojaki in vojsko kot institucijo, medsebojno zaupanje pripadnikov), visoko strokovnost, tovarištvo, skrb za razvoj profesije in častno ter etično opravljanje vojaške službe (TRADOC, 2012, str. 4–6).

O vojaški profesiji in različnih pogledih nanjo pišeta tudi Potočnik (2012, str. 27–39) in Petek (2011, str. 81–97). Skupna značilnost različnih definicij je umeščenost strokovne ali profesionalne avtonomije v kontekst vojaške profesije, pri čemer so o njenem pomenu različna mnenja. Potočnik poudarja njeno vlogo kot enega izmed štirih stebrov, na katerem sloni vojaška profesija (2012, str. 35). Za druge je le ena izmed njenih sestavin. V vsakem pogledu pa je, kot ugotavlja Svetlik (v Kotnik, 2012, str. 13), »visoka avtonomija« neločljiv del vsake profesije. Svetlik navaja še pomembno značilnost profesije: »klienti sprejemajo njihovo ekspertizo in storitve kot nepogrešljive«. To pomeni, da zunaj profesije na področju stroke ni večje avtoritete ali, kot navaja Petek (2011, str. 90), je profesionalna avtonomija pogoj za doseganje profesionalne avtoritete ter za ugled in vpliv vojaške profesije, ki ji ga priznava okolje.

Da vojska potrebuje strokovno oziroma profesionalno avtonomijo, je skupna ugotovitev avtorjev, ki so proučevali civilno-vojaške odnose, obstajajo pa precej različni pogledi, kolikšna je potrebna in sprejemljiva raven avtonomije za obe strani v civilno-vojaškem odnosu; raven, ki bi bila razumljena kot pravična in bi zagotovila na eni strani stabilne civilno-vojaške odnose, na drugi pa učinkovito in zadovoljivo vojsko. Za objektivnost civilnega nadzora nad vojsko je namreč pomembno, da civilne oblasti sprejemajo profesionalne vojaške kompetence in profesionalno avtonomijo ter nanje politično ne vplivajo (Huntington, 1998).

Koliko civilisti spoštujejo strokovno avtonomijo vojske, ima neposreden vpliv na vedenje vojske in njeno učinkovitost. Vpliva tudi na vojaško dožemanje poštenosti

civilnega nadzora Čeprav se civilne in vojaške odgovornosti v nekaterih elementih prekrivajo, lahko razumemo strokovno avtonomijo kot cono omejenega gibanja za civiliste. Zanimarjanje njenega pomena lahko vodi v nezadovoljstvo vojske in povzroči deviacije v civilno-vojaških odnosih (Furlan, 2012b).

Burk je na primer ugotovil, da nastane kriza v civilno-vojaških odnosih vedno, ko civilisti ali vojaki delujejo zunaj svojih kompetenc. Takrat, ko opustijo svoje dolžnosti in odgovornosti ter poskušajo vplivati ali v ekstremnih primerih odločati na področjih, ki niso njihova domena. Ko na primer vojaško vodstvo vpliva na vladno politiko ali ko civilno vpliva na vojaško strategijo in taktiko (1998, str. 455–462). Hespring piše, da je v civilno-vojaških odnosih vedno konflikt, kadar politične avtoritete poskušajo neprekinjeno omejevati avtonomijo vojske, medtem ko poskuša vojska na različne načine preprečiti prizadevanja civilnih oblasti, da bi se vmešale v interne vojaške zadeve (1999, str. 557–577). Shiff omenja med oblikami subjektivnega civilnega nadzora primer, ko civilne elite onemogočajo vojski samostojnost do točke, ki pomeni grožnjo nacionalni varnosti (1996, str. 277–283).

S stališča civilnih oblasti je večna dilema, koliko avtonomije je še sprejemljive, da bi vojska po eni strani ostala pod nadzorom in ne bi pomenila grožnje, po drugi pa, da bi bili zagotovljeni pogoji za učinkovito izpolnjevanje njenega poslanstva. Torej, kolikšna je pravična raven profesionalne avtonomije. Bland na primer predlaga, da je treba omogočiti vojski raven pravične in dodeljene avtoritete na področjih, kot so vojaška doktrina, disciplina, operativno načrtovanje, notranja organiziranost, povišanja pod generalsko ravno ter taktično vodenje enot v operacijah (1999, str. 7–26). V okvir vojaških pristojnosti spadajo vojaška doktrina in taktika, usposabljanje, definiranje vojaških ciljev in vojskovanje (Gibson in Snider, 1993, str. 195). Desch (1999, str. 18) se ne strinja glede vojaške avtonomije na področju doktrine in podpira civilno odgovornost, ker je doktrina orodje, s katerim civilisti udeležujejo nadzor nad vojsko in lahko služi kot osrednja točka civilno-vojaškega dogovora o različnih vprašanjih (na primer uporaba vojske v mednarodnem okolju).

Primeri iz zgodovine kažejo, da je težko najti pravo raven profesionalne avtonomije. Feaver na primer navaja primer iz ameriške zgodovine o nepotrebnem vmešavanju politike v vojaško domeno, ko je predsednik na daljavo vplival na operativne odločitve poveljnikov v Vietnamu, ko je določal cilje bombardiranja, ter tako na doseganje vojaških ciljev (Feaver, 1996, str. 163). Deloma nasprotno mnenje ima Brodie, ki meni, da včasih civilisti bolje ocenjujejo posledice vojaškega delovanja, in navaja primer, ko so med kubansko raketno krizo leta 1962 generali vneto svetovali predsedniku vojaški napad kot edino sprejemljivo možnost (1973, str. 472–496). Podobni oceni se pridružujeta Feaver in Kohn, ki poudarjata, da je v primeru, ko je imela vojska najbolj svobodne roke, na primer nemška v prvi in japonska v drugi svetovni vojni, to povzročilo največjo škodo državam (2001, str. 437). Tudi Özbudun opozarja, da Huntingtonova vzročno-posledična povezava, da vojaška avtonomija vodi k profesionalnosti, ta pa vodi k politični nevtralnosti in prostovoljni podrejenosti civilistom, kar pomeni varen civilni nadzor nad vojsko, ne drži vedno.

Primerjalne študije vojsk namrec kažejo, da so bile vojske, katerih značilnosti so kazale attribute profesionalnosti, sposobne izvesti vojaški udar ali so na druge načine odrekale podrejenost civilnim avtoritetam (2007, str. 3).

Avant med proučevanjem civilno-vojaških odnosov in delovanja vojske v ZDA in Veliki Britaniji ugotavlja, da politične institucije v ZDA omogočajo neko nestrinjanje vojske s civilisti in ji dajejo prostor za avtonomno oblikovanje lastne identitete in osredotočenja. To povzroča večjo večščino (in tudi stroške), vendar včasih slabšo odzivnost na nepričakovane grožnje in manjšo integriranost civilnih ciljev in vojaških načrtov; odzivnost je najboljša, ko grožnja ustreza pričakovanju ameriške vojske. Podatki so pokazali, da lahko civilisti, kadar se strinjajo s stvarmi, ki so pomembne za vojsko, prisilijo vojsko v spremembe. Toda v primerih, ko so za civiliste rešitve najbolj politično sprejemljive, je lahko počasnejša vojaška odzivnost. Po drugi strani britanske institucije spodbujajo civilno-vojaški dogovor in si prizadevajo za zniževanje vojaške profesionalne avtonomije. To najverjetneje spodbuja integriranost in odzivnost, vendar hkrati ovira razvoj večšin (in porabo denarja) glede na ZDA. Tako lahko institucionalne razmere, v katerih potekajo civilno-vojaški odnosi, sprožijo različna pričakovanja o vojaški učinkovitosti (2007, str. 100–101).

V iskanju odgovora o potrebnih ravni vojaške profesionalne avtonomije bi se morali izogibati presoji različnih pogledov in se usmeriti na iskanje odgovorov na vprašanja, ali določena raven avtonomije vojski zagotavlja pogoje za učinkovito uresničevanje njenega poslanstva in ali zagotavlja njeno kredibilnost ter legitimnost v družbi. Ne glede na različne poglede je težko govoriti o profesionalnosti vojske, ki nima avtonomije v vojaški domeni in ni odgovorna za vojaške zadeve (Furlan, 2012b, str. 4).

2 RAVEN STROKOVNE AVTONOMIJE SLOVENSKE VOJSKE

Raziskava o značilnostih civilnega nadzora nad vojsko v Republiki Sloveniji po dvajsetih letih oblikovanja demokratičnih civilno-vojaških odnosov v samostojni državi je pokazala, da je nadzor učinkovit in sledi standardom ter praksam demokratičnih družbenih ureditev z daljšo tradicijo, vendar udejanjanje civilnega nadzora v praksi moteče vpliva na delovanje vojske. Nadzorni mehanizmi omejujejo svobodo delovanja načelnika Generalštaba SV in poveljnikov oziroma uveljavljanje njihovih odgovornosti pri izvajanju vojaških nalog in uporabi dodeljenih virov. Posledice takega civilnega nadzora so lahko upočasnen tempo profesionalizacije Slovenske vojske in razvoja vojaške profesije, zmanjšanje verodostojnosti načelnika Generalštaba SV ter manjša učinkovitost poveljstev in enot, kar pomeni možnost zmanjšanja ugleda in legitimnosti v družbi (Furlan, 2012a).

Raziskava je potrdila navedbe nekaterih avtorjev v preteklosti, da v Sloveniji mehanizmi civilnega nadzora vojski omejujejo strokovno avtonomijo. Tudi podrobna analiza pristojnosti, ki jih ima načelnik Generalštaba SV, potrjuje, da Slovenska vojska ne uživa avtonomije na področjih, ki so navadno vojaška domena (glej preglednico 1). Tako na primer ne more povišati nobenega častnika in višjega vojaškega

uslužbenca, določiti doktrin delovanja Slovenske vojske ter predpisati programov usposabljanja, taktičnih navodil in navodil za uporabo vojaške opreme in oborožitve.

Čeprav si avtorji niso enotni glede obsega strokovne avtonomije vojske in lahko najdemo upravičene razloge, da civilni nadzorniki »ne izpustijo iz rok« vojaške doktrine in poviševanja častnikov, pa nobena teorija ne govori v prid odločitvi, ki je uveljavljena z Zakonom o obrambi, da vojska ni odgovorna za definiranje svojega usposabljanja, taktične uporabe enot ter uporabe vojaške opreme in oborožitve. Zakon o obrambi je v resnici dodelil pristojnosti najvišjega vojaškostrokovnega organa ministru, čeprav jih ima sicer po istem zakonu Generalštab SV¹. Da je omejevanje strokovne avtonomnosti moteč dejavnik delovanja vojske, prepoznava tudi predsednik republike – vrhovni poveljnik obrambnih sil, ko med drugim poudarja, da vojska potrebuje politični mir in polno strokovno avtonomijo (Barle, 2011, str. 4–9).

Preglednica 1:
Pristojnosti
načelnika
Generalštaba SV

Kadrovanje	IMENOVANJE poveljnikov in namestnikov bataljonov in niže, imenovanje na dolžnosti (razen brigadirjev in više) POVIŠANJE podčastnikov POTRJEVANJE napredovanj nižjih vojaških uslužbencev ODLOČANJE o razporeditvi na drugo formacijsko dolžnost (razen brigadirjev in generalov)
Opremljanje	DOLOČANJE zahtev, podpisovanje študij in zahtevnikov
Financiranje	PODPISOVANJE pogodb iz dejavnosti in avtorskih pogodb ter odredb za izplačilo ODLOČANJE o notranji razdelitvi finančnih virov v Slovenski vojski
Usposabljanje	PREDPISOVANJE metod in meril za ocenjevanje usposobljenosti, učnih načrtov in preizkusnih programov vojaškega izobraževanja in usposabljanja
Pripravljenost	PREDPISOVANJE meril za ugotavljanje pripravljenosti
Delovanje	POVELJEVANJE: izdaja aktov poveljevanja – odrejanje poslanstva in nalog podrejenim poveljstvom in enotam, načrtov uporabe Slovenske vojske idr.

Da bi lahko ocenili, kolikšne so posledice te motnje v skupini drugih dejavnikov, ki negativno vplivajo na sposobnost SV, da učinkovito opravlja svoje poslanstvo, in povzročajo nezadovoljstvo vojske, sem vprašal za mnenje vojaški vrh; tiste, ki so najbolj odgovorni za stanje vojske in se najbolj neposredno spoprijemajo z mehanizmi civilnega nadzora. Čeprav statistično vzorec ni velik, ga imamo lahko za reprezentativnega v tej posebni skupini pripadnikov SV, saj prinaša sporočila vojaškega vrha². Odgovori so pokazali, da ima omejevanje strokovne avtonomnosti največji negativni vpliv oziroma je statistično najbolj moteč dejavnik za učinkovitost

¹ Skladno z drugim odstavkom 42. člena Zakona o obrambi minister določa programe usposabljanja in vojaško strokovno literaturo, izdaja strokovna navodila ter ureja druga upravna in strokovna vprašanja organizacije ter dela vojske. Na podlagi 39. člena je Generalštab SV najvišji vojaški strokovni organ za poveljevanje.

² Vprašanje o pomenu dejavnikov, ki negativno vplivajo na učinkovitost SV in zadovoljstvo vojaškega vrha, je bilo posredovano načelnikom Generalštaba SV, njihovim namestnikom in direktorjem štaba. Od skupno 18 se jih je odzvalo 13; pravilno izpolnjenih vprašalnikov, ki so upoštevani v analizi, je bilo 11 (61 %).

SV in zadovoljstvo vojaškega vrha (glej diagram 1). Podroben vpogled v odgovore pa je razkril precejšnja razhajanja brigadirjev in generalov v razumevanju škodljivosti posledic tega omejevanja. Nekateri vidijo negativne vplive pri obeh, tako pri učinkovitosti kot zadovoljstvu, drugi dajejo večjo težo negativnim posledicam na zadovoljstvo kot na učinkovitost, v enem primeru pa anketirani ne daje velike negativne teže temu dejavniku (glej diagram 2).

Diagram 1:
Dejavniki, ki negativno vplivajo na učinkovitost in zadovoljstvo vojske

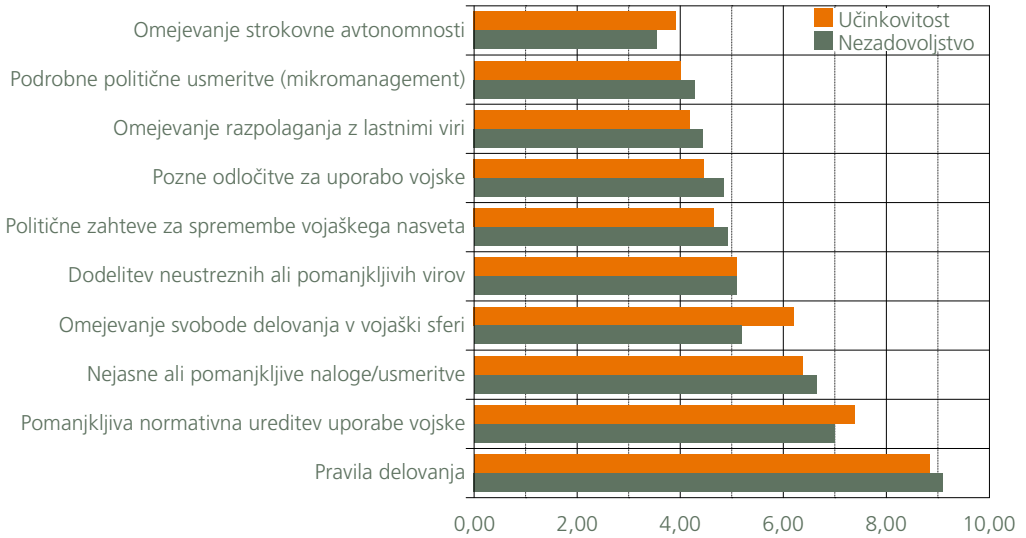
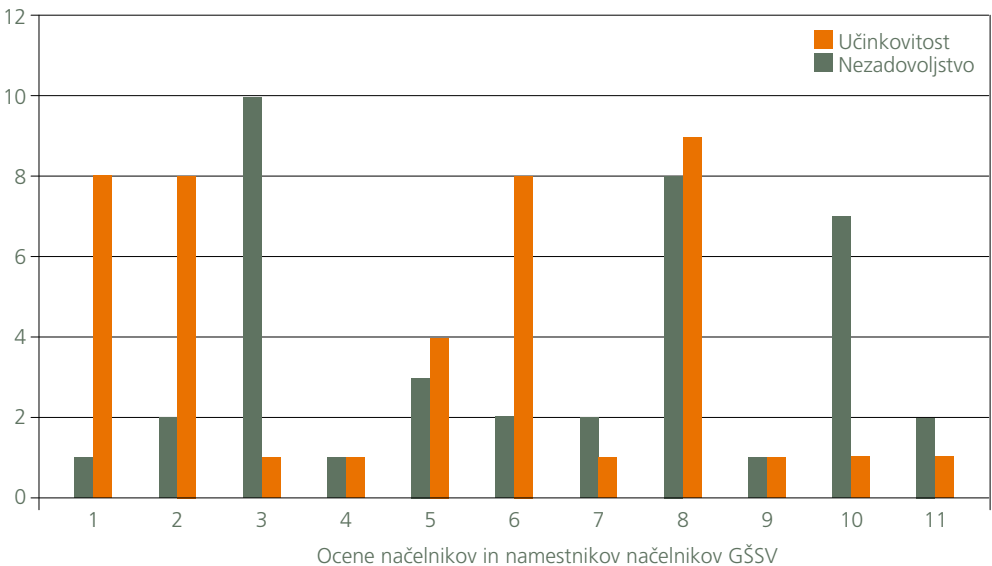

Diagram 2:
Vpliv omejevanja strokovne avtonomnosti na učinkovitost in zadovoljstvo vojske

Na podlagi mnenj vojaškega vrha lahko povzamemo, da (1) ima omejevanje strokovne avtonomnosti negativen vpliv na učinkovitost vojske, (2) povzroča nezadovoljstvo vojaškega vrha in (3) da ni enotnega pogleda vojaškega vrha na teže posledice, ki jo ima na stanje in delovanje vojske.

3 VOJAŠKA PROFESIJA KOT (NE)DOSEGLJIV CILJ PROFESIONALIZACIJE SLOVENSKE VOJSKE

Profesionalizacija SV je proces, ki traja od začetka njenega oblikovanja in se ni začel šele z ukinitvijo obveznega služenja vojaškega roka ter s projektom PROVOJ. Profesionalnost neke vojske ni odvisna od njene kadrovske strukture, temveč od načina delovanja in vedenja, znanja, strokovnosti, etičnosti idr. Razvojno gre profesionalizacija skozi tri faze. V prvi je osredotočena na poklicne dejavnike, v drugi na doseganje profesionalnosti, v tretji pa je cilj profesija. Zato je bila leta 2007 odločitev o zaključku projekta PROVOJ pravilna, saj je bil ta usmerjen v prvo fazo (ustvarjanje pogojev za pretežno poklicno vojaško organizacijo) in ni vseboval elementov, ki bi usmerjali nadaljnjo profesionalizacijo v vseh vsebinah, ki določajo profesionalnost vojske³. Čeprav je nerešenih vprašanj še nekaj, na primer status vojakov v državni upravi, ima vojaški poklic svoje mesto v družbi in so ustvarjeni pogoji za vzpostavitve poklicne vojske, dopolnjene z rezervo, kar je bil cilj prve faze profesionalizacije.

V drugi fazi je profesionalizacija usmerjena v doseganje profesionalne vojske. Forster, Edmunds in Cottey (2002, str. 6–7) so definirali štiri značilnosti profesionalnosti: (1) jasna vloga v družbi (poslanstvo, odgovornosti, omejitve uporabe v domači politiki idr.), (2) strokovnost (standardi vstopa v vojsko, učinkovit sistem izobraževanja in usposabljanja, tehnična ekspertnost, znanje), (3) jasna odgovornost (delovno okolje, pretok informacij in povelj, spoštovanje mednarodnega prava, disciplina) in (4) napredovanje, ki temelji na dosežkih in kompetencah. Trdijo, da so profesionalne oborožene sile »idealna vrsta« in končno stanje ali cilj profesionalizacije. Profesionalizacija je potrebna, ker je civilni nadzor tako boljši in ker je vojska v izpolnjevanju poslanstva učinkovitejša.

Na kateri točki profesionalizacije je SV, so ugotavljali Petek (2011), Kotnik (2012) in Potočnik (2012). Tudi strateški pregled obrambnega resorja (SPOR) daje dober vpogled v doseženo raven in predvsem pomanjkljivosti (MO, 2009). Na podlagi njihovih ugotovitev in rezultatov raziskave (Furlan, 2012 a) lahko trdimo, da bi morala biti strokovnost v sedanjem trenutku najpomembnejša točka nadaljnje profesionalizacije SV. Glede na Forster-Edmunds-Cotteyeva merila profesionalnosti ima SV povsem izpolnjeni dve (vloga in odgovornost), eno (napredovanje) ostaja izziv, vendar je to, bolj kot normativno, vprašanje preglednosti in etičnosti uresničevanja v praksi. Strokovnost

³ Minister je v sklepu za oblikovanje projektne skupine določil naloge:

- vzpostavitev celovitega sistema upravljanja kadrov,
- pridobivanje in sprejem kadrov v vojaško službo,
- zadrževanje najboljših oziroma potrebnih kadrov v službi,
- vzdrževanje razmer za življenje in delo,
- pomoč in podpora nekdanjim pripadnikom SV in njihovim družinam (MO, 2002, str. 2).

pa je pogoj profesionalnosti, za katerega si bo treba še precej prizadevati. Kot pravi Petek (2011, str. 90), ta ni na zadostni ravni in zato v tem trenutku ne moremo govoriti o vojaški profesiji, ki tudi ni potreben cilj. Strokovnost ni na ravni, ko bi okolje lahko prepoznavalo vojsko kot izključno profesionalno avtoriteto.

O ravni strokovnosti SV ne smemo oblikovati prenapljenih sklepov brez strokovno-znanstvene analize, dejstvo pa je, da nekatere opravljene analize govorijo o njenih pomanjkljivostih, na primer analiza vojaškega izobraževanja in usposabljanja v SPOR. S prizadevanji za odpravo ugotovljenih pomanjkljivosti bo SV vedno bolj strokovna in kompetentna, pri čemer bo pomembna strokovnost njenega delovanja na podlagi zakonitosti, pravil in etike. Vendar vsa prizadevanja in vse želje ne bodo dovolj, če ne bo tudi sprejela odgovornosti za vojaško stroko. Te zdaj na podlagi 42. člena Zakona o obrambi nima in zato najvišji vojaški strokovni organ (GŠSV) ne more predpisati programov usposabljanja ter taktičnih in tehničnih navodil. 39. člen Zakona je omejil strokovnost načelnika GŠSV samo na poveljevanje, za vse druge strokovne zadeve pa je odgovoren minister. Minister (politik) odloča o strokovnih vprašanjih vojske in predpisuje, kako na primer nekoga naučiti streljati ali uporabljati radijsko napravo, upravljati bojno vozilo ipd. Govorimo lahko o morebitnem (1) napačnem razumevanju civilnega nadzora, (2) tveganju politizacije vojaške stroke ali (3) nezaupanju v raven strokovnosti vojske. V vsakem primeru to pomeni, da vojska ni odgovorna in pristojna za vsa strokovna vprašanja in tako ne more postati popolnoma profesionalna.

Vojaška profesija je zaključna faza profesionalizacije in na podlagi predhodnih ugotovitev o težavah doseganja profesionalnosti SV je jasno, da je pot do vojaške profesije še toliko težja in je cilj precej odmaknjen v prihodnosti. Ali je profesija sploh cilj? Na to vprašanje bosta morali odgovoriti obe strani v civilno-vojaškem odnosu. Vojaki bodo odgovorili na to z dokazovanjem svoje profesionalnosti, civilisti pa s sprejemanjem in spoštovanjem te profesionalnosti. Da bi postal vojaški poklic prepoznaven v družbi kot profesija, bi moral izkazovati visoko raven strokovnosti in odgovornosti delovanja pripadnikov vojske, katerih etičnost in zakonitost ravnanja zagotavljata razmere, v katerih si pridobijo ugled, zaupanje ter s tem tudi profesionalno avtonomijo in avtoriteto. Pri tem avtonomijo razumemo kot avtonomijo profesionalcev, da samostojno, skladno s svojim strokovnim znanjem in običaji profesije, sprejemajo odločitve, za katere potem tudi odgovarjajo (Petek, 2011, str. 93). Tako lahko pri obravnavanju ključnih dejavnikov profesije govorimo o povezanosti odgovornosti, stroke in avtonomije, ki temeljijo na zakonih, pravilih in etiki (glej shemo 1).

Shema 1:
Atributi vojaške
profesije

Z vpogledom v attribute vojaške profesije je na vprašanje, kdaj bo v Sloveniji vzpostavljena vojaška profesija, lahko odgovoriti. Takrat, ko bo vojska profesionalna in bo njena prepoznavnost priznana v javnosti in politiki, kar ji bo omogočilo profesionalno avtonomijo. Ta se namreč ne poklanja in tudi ne predpisuje, temveč se mora zaslužiti. Trikotnik odgovornost-strokovnost-avtonomnost ne opozarja samo, da brez strokovnosti in odgovornosti ne bo profesionalne avtonomije in s tem tudi ne profesije, temveč tudi na dejstvo, da se ob neodgovornem ali nestrokovnem delovanju ta avtonomija lahko hitro izgubi. Tako nas vprašanje profesije ponovno vrača na vprašanje možnosti, da SV postane profesionalna vojaška organizacija in na bistveno vprašanje njene strokovnosti. Brez dodeljene odgovornosti za strokovnost oziroma avtonomne pristojnosti za strokovne vojaške vsebine ne more postati profesionalna. Posledično ne more pridobiti profesionalne avtonomije in seveda tudi ne more razviti vojaške profesije.

Sklep Deset let po odločitvi o opustitvi obveznega služenja vojaškega roka in oblikovanju majhne, vendar učinkovite poklicne vojske, dopolnjene s prostovoljno rezervo, ugotavljamo, da je SV sredi procesa profesionalizacije, za katerega ni najbolj razvidno, v katero smer gre in v kaj je usmerjeno težišče prizadevanj. Da je profesionalna SV cilj, ki ga treba doseči, ni nobenega dvoma, saj je med drugim določen tudi v resoluciji Državnega zbora o splošnem in dolgoročnem programu razvoja in opremljanja SV do leta 2025. Politika je enotna glede profesionalizacije SV kot cilja, obstaja pa dvom, ali tudi glede profesionalizacije kot procesa, ki zahteva tudi spremembe statusa in normativnih podlag za delovanje vojske.

Analize aktualne ravni profesionalnosti postavljajo v ospredje strokovnost SV kot temeljni pogoj in glavno pomanjkljivost na poti doseganja profesionalizma. Ker je odgovornost za strokovna vojaška vprašanja dodeljena ministru, vojska nima odgovornosti za svoj strokovni razvoj in delovanje, kar pomeni tudi omejitve razvoja vojaškega profesionalizma in vojaške profesije. Posledično se lahko vpliv izvajalcev nadzora (politike) udejanja tudi na področju vojaške stroke, kar pa je nezdržljivo z načeli objektivnega civilnega nadzora in depolitizacije vojske. Omejevanje strokovne avtonomije je najbolj očiten primer uveljavljanja mehanizmov subjektivnega civilnega nadzora nad Slovensko vojsko.

Čeprav med avtorji ni enotnega mnenja, kolikšna je pravična raven strokovne avtonomije vojske, obstaja enoten pogled na neločljivo vojaško pristojnost na področju vojaške taktike in vojaškega usposabljanja. To je najmanjši skupni imenovalec in v zahodnih demokracijah ne poznamo primera, da vojska ne bi imela strokovne odgovornosti na teh dveh področjih. Tukaj ne gre za pravičnost ali velikodušnost civilnih oblasti, temveč za potrebo. Brez strokovne avtoritete na teh področjih ni vojaškega profesionalizma. Če je najnižja oziroma elementarna raven strokovne avtonomije za slovensko politiko nesprejemljiva, morda obstaja politični konsenz, da bo Slovenska vojska sicer pretežno poklicna, vendar ne bo popolnoma profesionalna in ne bo razvila vojaške profesije po vzoru nekih drugih poklicnih profesij, ali pa imamo

še vedno opravlja z zgodovinskim strahom, da vsakršna večja stopnja avtonomije pomeni grožnjo civilnemu nadzoru nad vojsko v Sloveniji. Ker njeno omejevanje povzroča nezadovoljstvo vojaškega vrha, obstaja večja verjetnost konflikta med civilnimi in vojaškimi oblastmi, kar lahko vodi v nestabilne civilno-vojaške odnose.

Dokler ne bo zavedanja, da je nujna zakonska sprememba na področju odgovornosti za stroko, ne bodo izpolnjeni vsi pogoji, da bi SV lahko dosegla ciljno raven profesionalnosti. Da si politika oziroma nosilci civilnega nadzora želijo profesionalno vojsko, ki bo delovala strokovno, verjetno ni dvoma. Vprašanje je le, na kateri stopnji bodo znali tudi zahtevati odgovornost za stroko v celoti in se bodo odrekli lastni odgovornosti, ki jo imajo na strokovnem vojaškem področju po Zakonu o obrambi, ter bodo odpravili možnosti politizacije vojaške stroke. Ko bo SV dodeljena odgovornost za stroko v celoti in jo bo znala uveljaviti v vseh vsebinah svojega delovanja, bodo izpolnjeni pogoji za doseganje profesionalne avtoritete in profesionalne avtonomije, s tem pa tudi za priznavanje vojaške profesije v družbi.

Profesionalizacija SV je najpomembnejši proces na obrambnem področju, neposredno povezan z vprašanji nacionalne varnosti, zato usmerjanja in vodenja profesionalizacije ne bi smeli prepusti stihiji ali naključjem. Po koncu projekta PROVOJ je čas, da dobi SV nove politične usmeritve za nadaljnji razvoj profesionalizacije, politika pa ugotovi, kako bo to podprla. Spremembe 39. in 42. člena Zakona o obrambi sta le prva, vendar nujna koraka.

Literatura

1. *Avant, Deborah, 2007. Political institutions and military effectiveness. Contemporary United States and United Kingdom. V Creating military power. The sources of military effectiveness, ur. Risa Brooks in Elisabeth Stanley. Stanford University Press. Str. 80–103.*
2. *Barle, Anže, 2011. Jedro suverenosti. Intervju s predsednikom republike. Revija Obramba. 2011, št. 1, str. 4–9.*
3. *Bland, Douglas, 1999. A unified theory of civil-military relations. Armed Forces & Society. 1999-26/ št. 1, str. 7–26.*
4. *Brodie, Bernard, 1973. War and politics. New York: MacMillan Publishing Co., Inc.*
5. *Burk, James, 1998. The logic of crisis and civil-military relations theory. Armed Forces & Society. 1998 – 24/ št. 3, str. 455–462.*
6. *Desch, Michael, 1999. Civilian control of the military. The changing security environment. Baltimore: John Hopkins University Press, 1999, str. 18.*
7. *Feaver, Peter in Kohn, Richard, 2001. Soldiers and civilians. The civil-military gap and American national security. BCSIA Studies in International Security. Cambridge: The MIT Press.*
8. *Feaver, Peter, 1996. The civil-military problematique. Huntington, Janowitz and the question of the civilian control. Armed forces & Society. 1996-23/ št. 2, str. 149–178.*
9. *Forster, Anthony, Edmunds, Timothy in Cottey, Andrew, 2002. The challenges of military reform in postcommunist Europe. Palgrave Macmillan, str. 6–7.*
10. *Furlan, Branimir, 2012a. Civilni nadzor in delovanje vojske. Doktorska disertacija. FDV, 2012.*
11. *Furlan, Branimir, 2012b. Civilian control and military effectiveness: Slovenian case. Armed Forces & Society. Objavljeno na <http://afs.sagepub.com/content/early/2012/12/26/0095327X12459167>, dne 10. 1. 2013.*

12. GŠSV, 2007. *Zaključek projekta PROVOJ*, št. 024-37/2007-1, z dne 22. 10. 2007.
13. GŠSV, 2009. *Povzetek ključnih ugotovitev strateškega pregleda obrambnega resorja 2009*. Št. 800-1/2009-196, z dne 20. 10. 2009.
14. Hespring, Dale, 1999. *Samuel Huntington and communist civil-military relations*. *Armed Forces & Society*. 1999- 25/ št. 4, str. 557-577.
15. Huntington, Samuel, 1998. *The soldier and the state. The theory and politics of civil-military relations*. Boston: Harvard University Press, 13. izdaja.
16. Jelušič, Ljubica, 1992. *Legitimnost vojaštva v sodobni družbi*. Doktorska disertacija. Ljubljana: FDV.
17. Kotnik, Igor, 2002. *Preoblikovanje oboroženih sil sodobnih evropskih držav*. Znanstvena knjižnica 49. Ljubljana: FDV.
18. Kotnik, Igor, 2012. *Profesionalizacija Slovenske vojske – cilj ali pot*. *Sodobni vojaški izzivi*. 2012- 14/ št.1, str. 11-25.
19. MORS, 2002. *Sklep o oblikovanju projektne skupine PROVOJ*, št. 802-00-8/2002-1, z dne 28. 5. 2002.
20. Özbudun, Ergun, 2007. *Civilian control of the military: why and what? Study on democratic control of armed forces*. *European commission for democracy through law*. Objavljeno na <http://www.venice.coe.int/docs/2007/CDL-DEM2007005-e.asp>, dne 11. 6. 2009.
21. Petek, Alenka, 2011. *Profesionalna (slovenska) vojska?*. *Sodobni vojaški izzivi*. 2011-13/ št. 2, str. 81–97.
22. Potočnik, Viktor, 2012. *Vojaška profesija in profesionalni častnik včeraj, danes in jutri*. *Sodobni vojaški izzivi*. 2012-14/ št. 1, str. 27–39.
23. Shiff, Rebecca, 1996. *Concordance theory: a response to recent criticism*. *Armed Forces & Society*. 1996-23/št. 2, str. 277–283.
24. US TRADOC, 2012. *The army profession campaign. Annual report*. Norfolk, str. 4
25. *Zakon o obrambi*. Uradni list RS, št. 103/04-UPB-1.

PRENOVA SISTEMA ZA OSKRBO Z UNIFORMO V SLOVENSKI VOJSKI

THE UNIFORM SUPPLY SYSTEM RENOVATION IN THE SLOVENIAN ARMED FORCES

Povzetek V preteklosti je Slovenska vojska (SV) uporabljala različne načine zagotavljanja uniform in športne opreme. Trenutni centralizirani sistem za oskrbo z uniformo v SV ni učinkovit. V prispevku predstavljamo rezultate raziskave o vzrokih za njegovo neučinkovitost. Čeprav je vzrokov več, menimo, da sta dva bistvena: nezadostna finančna sredstva za nabavo potrebnih količin uniform in zapletenost postopkov javnega naročanja. Težave ne bi rešilo ponovno uvajanje intendantskih servisov v vojašnice SV. Centraliziran sistem oskrbe z uniformami v SV je edina racionalna rešitev in odgovor na ekonomske izzive. Prispevek ponuja ukrepe za odpravo ugotovljenih pomanjkljivosti in izboljšavo učinkovitosti sistema. Predlagamo tudi uvedbo točkovnega sistema dodeljevanja uniforme (že uveden v policijo in kaže pozitivne rezultate), oblikovanje mobilnega (potujočega) intendantskega servisa, nakup 3D-telesnega snemalnika ter vzpostavitev delovanja trgovine oziroma trgovin z vojaško opremo. Prispevek je namenjen širši javnosti, odgovornim osebam v SV pa ponuja izhodišče za odločanje o prenovi sistema oskrbe z uniformami v SV.

Ključne besede *Oskrbni center z uniformami, točkovni sistem, mobilni intendantski servis, trgovina z vojaško opremo, 3D-telesni snemalnik.*

Abstract In the past, the Slovenian Armed Forces (SAF) used different methods of providing uniforms and sports equipment. The existing centralized uniform supply system, however, is not effective. The present paper presents the results of research, which focused on the causes for the inefficiency of the existing system. Despite a larger number of causes, we believe that there are two crucial ones: insufficient financial resources to purchase the necessary quantities of uniforms, and problems with the implementation of public procurement procedures. The reintroduction of commissary services in the barracks would not solve the problem. Centralized uniform supply system in the SAF is the only rational solution and answer to the economic challenges. This article provides appropriate steps for the renovation of the uniform supply

system in the SAF. The authors recommend the measures necessary to abolish the identified shortcomings and improve its effectiveness. We thus propose the introduction of a debit points system for uniform allocation (already introduced in the police and showing positive results), the establishment of a mobile commissary service, the purchase of a 3D body scanner and the establishment of store or a chain of stores selling uniforms and military equipment. The article is mainly intended for the general public, but it provides the responsible authorities in the SAF with a starting point for the decision-making on the reform of the uniform-supply system.

Key words *Uniform-supply centre, debit points system, mobile commissary service, uniform and military equipment shop, 3D-body scanner.*

Uvod V preteklosti je SV uporabljala različne oblike zagotavljanja bojnih, službenih, slovesnih, gardnih in drugih uniform ter športne opreme, odvisno od organizacije logističnih procesov v SV. Ti so se nenehno spreminjali, skladno z razvojem SV. Spreminjali so se tudi oblike in nazivi logističnih enot, ki so uniforme zagotavljale. Od zalednih enot (ZE) vojašnic, logističnih enot vojašnic (LOGEVOJ), enot vojašnic (EVOJ), logističnih baz (LOGBA) do oblikovanja logističnih bataljonov (LOGB) in Oskrbnega centra z uniformami SV Roje (OCU SV Roje).

V času naborniškega sistema se je potek nabave intendantske opreme oziroma uniform v SV nekajkrat spremenil. Značilno je bilo, da so oskrbo z uniformami po vojašnicah izvajale zaledne oziroma logistične enote vojašnic. Oskrba z uniformami za nabornike in mirnodobno stalno sestavo je potekala v tako imenovanih skladiščih intendantske opreme po posameznih vojašnicah. Po preoblikovanju zalednih v logistične enote vojašnic leta 2001 so skladišča intendantske opreme preimenovali v intendantske servise, organizacija, delo in skladiščno poslovanje pa se na področju oskrbe z uniformami v logističnih enotah vojašnic niso nič spremenili. V logističnih bazah so bila centralna intendantska skladišča, ki so oskrbovala intendantske servise logističnih enot. Logistične baze so bile v pristojnosti operativnih poveljstev SV (OPPSV). Načrtovanje oskrbe z uniformami oziroma zahtevki za njeno nabavo so potekali po liniji: logistične enote vojašnic (LOGEVOJ) – logistične baze (LOGBA) – operativna poveljstva SV (OPPSV) – Generalštab SV (GŠSV) – nabavna služba MO. Oskrbovalne poti pa so potekale od centralnega skladišča MO prek centralnega skladišča logističnih baz do intendantskih servisov logističnih enot vojašnic. Številčnost skladišč je povzročala razdrobljenost skupnih zalog uniform, posledično se je pojavljala težava zaradi neustreznih velikostnih številok posameznih izdelkov. Ustrezne velikostne številke so zahtevali iz drugih skladišč, kar ni bilo vedno zagotovljeno. Vsa dodatna opravila so podaljšala odzivne čase, ki so bili že tako predolgi.

Leta 2003 je bil naborniški sistem ukinjen. Začela se je profesionalizacija SV, ki se je ponovno organizirala. Na področju prostorske logistike so se formirala vojaška teritorialna poveljstva (VTP), pod katera so se prerazporedile logistične enote vojašnic. Leta 2004 se je vsa prostorska logistika združila pod Poveljstvo za podporo SV (PPSV).

Ob tej spremembi so se logistične enote vojašnic preimenoval v enote vojašnic in so bile podrejene vojaškemu teritorialnemu poveljstvu. Oskrba z uniformami je ostala v pristojnosti enot vojašnic oziroma njihovih intendantskih servisov.

Po postopni profesionalizaciji SV je organizacija oskrbovanja z uniformami v intendantskih servisih logističnih enot vojašnic izgubila svoj glavni namen. Po drugi strani je povečano delovanje SV v operacijah kriznega odzivanja ter mednarodnih operacijah in na misijah (OKO/MOM) zahtevalo stalno prilagajanje načina načrtovanja, organiziranja in izvajanja oskrbe z uniformami. Vse te zahteve so leta 2007 pripeljale do centralizirane oskrbe z uniformami z OCU SV Roje, ki se je pokazala kot dober in učinkovit sistem oskrbe. Centraliziranost je zagotovila številčne prednosti: poenoteni so postopki načrtovanja, zadolževanja, popolnjevanja, zamenjave in razdolževanja oseb z uniformo, skladiščne evidence opremljanja vojaških in drugih oseb so centralizirane in računalniško podprte (računalniški modul SKEV – OPREMLJANJE).

V zadnjih nekaj letih pa se ponovno pojavljajo težave, povezane z nezadostnimi količinami izdelkov uniforme, neustreznostjo velikostnih številčk in predolgimi odzivnimi časi. Zakaj? Ali je res centraliziranost trenutnega sistema oskrbe z uniformami glavni vzrok za njegovo neučinkovitost? Ali bi ponovno uvajanje intendantskih servisov v vojašnicah odpravilo navedene težave? Ali bi bil to korak nazaj v razvoju sistema oskrbe z uniformo v SV, če bi za ponovno uvajanje intendantskih servisov v vojašnice sploh bile realne možnosti (prostorske, kadrovske, finančne)?

Delno analizo sistema oskrbe z uniformo v SV je izdelal logistični organ (G4) takratnega Poveljstva sil SV (PSSV) leta 2011. To je edina analiza, ki smo jo našli na to tematiko. V dokumentu so zapisani le končni sklepi analize. Zato smo se lotili celovite raziskave trenutnega sistema oskrbovanja z uniformami v SV, v kateri smo iskali odgovore na zgoraj postavljena vprašanja. Ugotavljali smo prave vzroke sedanjih težav in dali predloge za njihovo odpravo. V članku predlagamo uvajanje točkovnega sistema dodeljevanja uniforme, oblikovanje mobilnega (potujočega) intendantskega servisa, nakup 3D-telesnega snemalnika (za določanje velikostnih konfekcijskih številčk) ter vzpostavitev delovanja trgovine z vojaško opremo. Vse skupaj bi zagotovilo uporabniku prijaznejši sistem oskrbe z uniformo v SV.

Namen prispevka je širši strokovni javnosti ponuditi ugotovitve in predloge, povezane z nujno prenovo sistema za oskrbo z uniformo v SV. Glavni namen je zagotavljanje strokovnih izhodišč osebam v SV (MO), pristojnim za odločanje o prenovi sistema oskrbe z uniformami v SV.

1 METODE

V raziskavi smo uporabili raziskovalne metode: zbiranje, analizo in interpretacijo pisnih virov, zgodovinsko analizo, deskriptivno metodo, ankete, opazovanje z neposredno udeležbo in primerjalno raziskovanje. Večina proučevanih pisnih virov se nanaša na normativne akte s področja oskrbe z uniformo. V raziskavi smo analizirali tudi akte vodenja in poveljevanja brez stopnje zaupnosti. Metodo zgodovinske

analize smo uporabili za analizo razvoja sistema za oskrbo z uniformo v SV. Za pridobitev mnenja pripadnikov SV, predvsem glede uvedbe trgovine z vojaško opremo v SV, smo uporabili ankete. Z anonimno anketo smo želeli zajeti vsaj 10 odstotkov pripadnikov SV, zato smo prek logističnih organov SV posredovali 700 anketnih vprašalnikov, ki so bili posredovani do anketirancev. V predpisanem roku smo prejeli 302 izpolnjena vprašalnika. Rezultati do katerih smo prišli s pomočjo ankete so zelo pomembni za to raziskavo. Odgovori potrjujejo naše domneve o stanju trenutnega sistema za oskrbo z uniformo in željah (potrebah) zaposlenih po uvedbi vojaške trgovine v SV. Dolgoletne delovne izkušnje na področju oskrbe z uniformo v SV oziroma logistike nasploh so omogočile uporabo metode opazovanja z neposredno udeležbo. Ta je pripomogla, da lažje ugotovimo prave vzroke za težave in predlagamo ustrezne ukrepe za njihovo odpravo. Z metodo primerjalnega raziskovanja smo primerjali sistem oskrbe z uniformo v SV s sistemom v slovenski policiji in poskušali ugotoviti možnost prenosa dobre prakse v SV.

2 OPREDELITEV POJMOV

Oskrbovanje

Oskrbovanje je eno izmed šestih funkcionalnih področij logistične podpore v Slovenski vojski, ki so medsebojno povezljiva in soodvisna. Doktrina vojaška logistike (Žurman et al., 2008, str. 43) opredeljuje oskrbovanje kot »dejavnosti, ukrepe in postopke, s katerimi z načrtno uporabo materialnih virov ter zalog pravočasno in neprekinjeno zagotavljamo materialna sredstva ter storitve, nujne za delovanje poveljstev in enot Slovenske vojske«.

Sistem oskrbovanja z uniformo v Slovenski vojski

Sistem načrtovanja in zagotavljanja artiklov bojne, službene in drugih uniform, športne opreme ter opreme bojevnika 21. stoletja, ki vključujejo postopke zadolževanja, popolnjenja, zamenjave in razdolževanja.

Uniforma

Uniforme so enotna vojaška oblačila, predpisana z vojaškimi oblačilnimi predpisi. Med prve določne pisne predpise spada resolucija za oblačenje v avstrijski vojski iz leta 1708, ki jo je podpisal sam cesar¹ (Vrišer, 1987, str. 10). Uniforme še vedno vsebujejo nacionalne etnografske značilnosti (Istorijski muzej Srbije, 2001, str. 500), na primer škotska vojska na slovesnostih nosi tradicionalni kilt. Zgodovina uniform (ne le vojaških) je zapisana v številnih delih devetnajstega in dvajsetega stoletja ter današnjega časa².

¹ Resolucija je vključevala le pehoto in predvsem vojake (Vrišer, 1987, str. 11).

² Leventon (2008, str. 6 do 9) in Vrišer (1987, str. 5) navajata temeljna dela na področju razvoja in značilnosti uniform. Če jih združimo, so to: Auguste Racinet: *Le Costume historique*; Friedrich Hottenroth: *Trachten Haus-Feld-und Kriegsgerathschaften der Völker alte rund neuer Zeit*; Richard Knotl: *Handbuch der Uniformkunde (1896)*, Rudolf v. Ottenfeld in Oscar Teuber: *Die osterreichische Armee, 1700–1867 (1895)*; John Mollo: *Military Fashion (1972)*. V jugoslovanski literaturi je pomembno delo Pavla Vasića: *Uniforme srpske vojske 1808/1918*.

Intendantski servisi

Intendantski servisi so bili del sistema oskrbe z uniformo v Slovenski vojski do leta 2007 (do prehoda na centralizirani sistem oskrbe). Nameščeni so bili v vojašnicah, v katerih so potekali postopki zadolževanja, popolnjevanja, zamenjave in razdolževanja vojaških oseb z uniformami in športno opremo.

Oskrbni center z uniformami

Oskrbni center SV z uniformami je v Rojah. V njem poteka centralizirana oskrba z bojnimi, službenimi in drugimi uniformami, športno opremo ter izdelki opreme bojevnika 21. stoletja. V njem se oskrbujejo vse vojaške osebe³ SV, vse osebe MO, ki so na vojaških dolžnostih in se enako kot vojaške osebe SV zadolžijo z uniformo, in druge osebe⁴ (PSSV, 2011 b, str. 1).

Točkovni sistem oskrbe z uniformami

Točkovni sistem oskrbe z uniformami je sistem dodeljevanja uniform, pri katerem se vsakemu posameznemu izdelku uniforme določi število točk. Izhodišče za določitev števila točk je zadnja nabavna cena izdelka (ena točka pomeni en evro). Uporabnik lahko glede na potrebe v okviru pripadajočega števila točk poljubno izbira izdelke uniforme, ki mu pripadajo po merilih pripadanja in rokih uporabnosti.

3D-telesni snemalnik

Je naprava, s katero se določajo velikostne konfekcijske številke. Človeško telo se preslika z nenevarnimi laserskimi žarki. Tako se dobijo podatki v obliki številke in slike v 3D-formatu. S posebnim računalniškim programom se dobljeni podatki izpišejo v obliki velikostnih konfekcijskih številke.

Trgovina z vojaško opremo

Trgovine v večjih vojašnicah ali v OCU SV Roje, v katerih bi pripadniki SV lahko kupovali izdelke uniform, opremo, ki se nosi k uniformam, in različno drobno galanterijo.

Mobilni (potujoči) intendantski servis

Premična enota za oskrbo z uniformo, športno opremo in izdelki opreme bojevnika 21. stoletja, ki bi bila v sestavi OCU SV Roje. Na podlagi odobrenega načrta bi izvajala oskrbo z uniformami na lokacijah posameznih enot.

³ Vojaške osebe so pripadniki stalne sestave Slovenske vojske, pogodbeni pripadniki rezervne sestave, prostovoljci na služenju vojaškega roka in osebe, ki opravljajo vojaško službo.

⁴ Druge osebe so študenti in druge osebe, ki se prostovoljno usposablajo za vojaško obrambo v programih vojaškega obrambnega usposabljanja ali dejavnostih, ki jih organizira ministrstvo, vojaške osebe, ki so do upokojitve delale na ministrstvu, in osebe, ki jim načelnik Generalštaba Slovenske vojske dovoli začasno uporabo uniform skladno s predpisi.

3 POSNETEK SEDANJEGA STANJA

Proučevanje je temeljilo na analizi normativnih pisnih virov s področja oskrbe z uniformo, na analizi delovanja OCU SV Roje, opravljenem anketiranju v poveljstvih in enotah (PE) SV ter na analizi sistema oskrbe z uniformo v slovenski policiji in lastnem poznavanju obravnavane tematike. V nadaljevanju je kratek oris razvoja sistema oskrbe z uniformo v SV. Sledita kritična analiza sedanjega stanja in predlog za odpravo ugotovljenih pomanjkljivosti. V sklepnem delu naloge so povzete temeljne ugotovitve in verificirani postavljeni hipotezi. Predstavljeni so predlog rešitve težave in možnosti za nadaljnje raziskovanje.

Raziskava je bila usmerjena v iskanje odgovorov na dva sklopa vprašanj. V prvem sklopu smo ugotavljali prave vzroke pomanjkljivosti sedanjega sistema oskrbe z uniformami. Drugi sklop vprašanj se nanaša na možnost v prostorskem, kadrovske in finančnem smislu ter upravičenost ponovnega uvajanja intendantskih servisov po vojašnicah, v času, ko želimo centralizirati celotno logistično podporo v SV. Postavili smo dve hipotezi:

»Trenutna pomanjkljiva oskrba vojaških oseb z uniformami je predvsem posledica trenutne finančne krize oziroma zmanjšanja finančnih sredstev in neustreznih postopkov javnega naročanja nabave novih uniform«.

»Ponovno uvajanje intendantskih servisov po vojašnicah ne bo rešilo nastalih težav oskrbovanja vojaških oseb z uniformami«.

3.1 Organizacija sedanjega sistema oskrbe z uniformo

Osnovni normativni dokumenti, na podlagi katerih se izvaja oskrba z uniformami v SV, so Pravilnik o uniformah Slovenske vojske, Navodilo o bojnih uniformah in športni opremi Slovenske vojske, Navodilo o pripadanju in rokih uporabnosti bojnih uniform in športne opreme Slovenske vojske, Navodilo o vojaški opremi, ki se nosi k bojnim uniformam Slovenske vojske, Navodilo o službenih, slovesnih in drugih uniformah Slovenske vojske in Navodilo o pripadanju in rokih uporabnosti službenih, slovesnih in drugih uniform Slovenske vojske⁵.

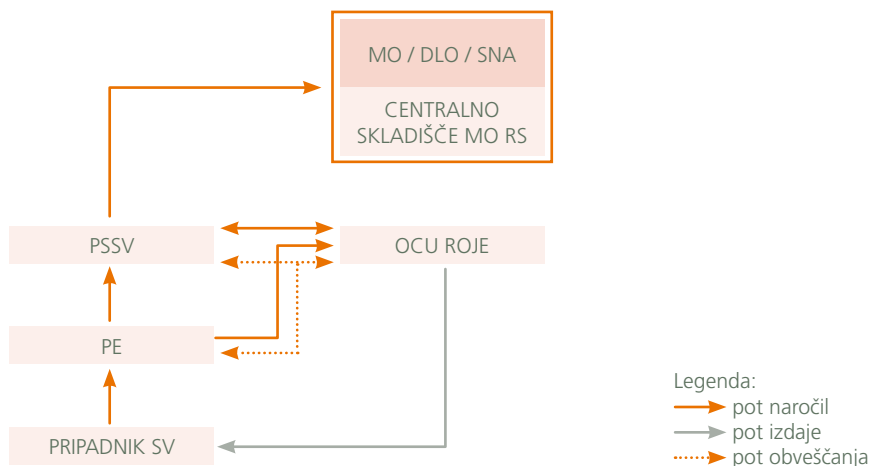
Načrtovanje nakupa uniform opredeljuje Načrt pridobivanja stvarnega premoženja SV, proračunska postavka 6766 (osebna oprema in izdatki za osebje), ki se pripravlja za dvoletno obdobje (GŠSV, 2012). V njem so predvidena načrtovana finančna sredstva za nakup uniform SV. Sestavni del načrta je kosovni načrt nabav SV, ki se pripravlja za enoletno obdobje in opredeljuje nakupe posameznih izdelkov uniform. Nabava potrebnih količin uniform se načrtuje na podlagi stanja zalog, dejanske popolnosti pripadnikov SV in potreb po popolnitvi, ob upoštevanju veljavnih meril pripadanja uniform. Načrtovana količina za nabavo se nato uskladi z razpoložljivimi finančnimi sredstvi iz Načrta pridobivanja stvarnega premoženja SV. Po odobritvi obeh načrtov se v SV oblikujejo predlogi za naročilo in pošljejo Direktoratu za logistiko/Sektorju za nabavo (DLO/SNA), ki opravi naročilo in nakup po enem izmed postopkov javnega naročanja (JN), predpisanih v 24. členu Zakona o javnem

⁵ Večina posodobljena marca 2013.

naročanju-2 (ZJN-2) (ZJN-2, 2006, str. 12–13). DLO/SNA skladno z ZJN-2 in s sodelovanjem predstavnikov SV v razpisnih komisijah izvede predpisane postopke nabave oziroma javnega naročila

Izbrani dobavitelji javnega naročila dostavijo izdelke uniform po pogodbi v Centralno skladišče MO RS – Šentvid, kjer pristojne službe MO/DLO izvedejo količinski in kakovostni prevzem. Po končanih postopkih prevzema se na podlagi nalogov za premik izdelki uniform predajo v OCU SV Roje, ki je vzpostavljen v skladiščnem kompleksu Roje. Glavne naloge centra so prevzem, hranjenje in razdeljevanje uniform oziroma osebne intendantske opreme (PSSV, 2011 b, str. 2). Splošna organiziranost oskrbovanja v SV, posledično tudi organiziranost oskrbovanja z uniformami, je opredeljena v Direktivi za oskrbovanje SV. Direktiva določa splošne razmejitve pristojnosti, odgovornosti in naloge PE SV na posameznih ravneh (GŠSV, 2011, str. 7–11). Ukaz za oskrbovanje sil v SV natančneje določa organizacijo dela, naloge posameznim enotam, odgovornosti, vrste, načine, postopke in posebnosti pri posameznem razredu oskrbovanja (PSSV, 2011 a, str. 4–6). Načelna organizacija oskrbe z uniformami v SV je prikazana na sliki 1 (PSSV, 2011 a, priloga B).

Slika 1:
Organizacija
oskrbe z
uniformami v SV

V SV je vzpostavljena centralizirana oskrba z vsemi vrstami uniform (PSSV 2011 c, str. 2). Vsi postopki opremljanja in vodenja evidenc potekajo v OCU SV Roje. V njem se oskrbujejo oziroma se zadolžijo z uniformo vse vojaške osebe stalne sestave SV, delavci MO na vojaških dolžnostih, kandidati za zaposlitev v SV, pripadniki SV, ki so napoteni na vojaško izobraževanje in usposabljanje (VIU) v tujino za čas od treh do dvanajstih mesecev, pogodbeni pripadniki rezervne sestave (PPRS), prostovoljci na služenju vojaškega roka (PSVR), štipendisti MO, ki se šolajo doma in v tujini, udeleženci študentskega vojaškega tabora, udeleženci vojaškega tabora MO in mladi (dijaki srednjih šol) ter delno pripadniki tujih vojsk, ki se usposabljaajo v SV. Izjema je le puščavski tip uniforme, za katero se postopki oskrbe trenutno še izvajajo

v skladišču MOM Kidričevo. Organizacijo in delovanje OCU SV Roje določa standardni operativni postopek (SOP) PSSV, št. 1415. Skladiščne evidence opremljanja vojaških oseb in drugih oseb, ki se opremljajo v OCU SV Roje, se vodijo v računalniškem modulu SKEV – opremljanje, ki ga je pripravila Služba za informatiko in komunikacije (SIK) na MO za SV. Programski paket omogoča pregled in vzdrževanje šifrantov, vzdrževanje nastavitev, vnos in popravljanje izdaj in prejemov delov uniform, izpis listin izdaj in prejemov, izpis in vpogled v stanje zalog in kontrolo podatkov, nadzorovanje izdaj izdelkov uniform, pripravo podatkov iz podatkovnega skladišča in izdelavo poročil (MO, 2009, str. 5).

3.2 Pomanjkljivosti sedanjega sistema oskrbe z uniformo

Skromnejša finančna sredstva, namenjena oskrbi z uniformo v SV, pomenijo okrnjeno opremljanje, nespoštovanje veljavnih meril pripadanja in rokov uporabnosti uniform ter posledično nezadovoljstvo med pripadniki SV (PSSV, 2011 c, str. 1). Odobrena finančna sredstva ne sledijo zahtevam po opremljanju pripadnikov SV. Na podlagi veljavnih normativnih dokumentov in meril bi po naših izračunih na leto potrebovali približno sedem milijonov evrov za redno opremljanje z uniformami pripadnikov SV (in vseh drugih oseb, naštetih v prejšnji točki) ter za vzpostavitev minimalnih zalog izdelkov uniform (5 odstotkov). V preteklih letih smo imeli za nabavo uniform na voljo približno 5,5 milijona evrov na leto, leta 2012 pa le 4 milijone evrov, kar pomeni zmanjšanje finančnih sredstev za približno 28 odstotkov. Zato se je uvajanje bojne uniforme z novim maskirnim vzorcem upočasnilo, še posebno, ker je komplet osnovne bojne uniforme z novim maskirnim vzorcem precej dražji⁶, saj so izdelki kakovostnejši. Večina držav je ugotovila pomembnost sodobnih maskirnih vzorcev in materialov (Bown, 1992, str. 52). Če je v 17. stoletju funkcionalnost vojaških uniform pomenila predvsem razločevanje soborcev od sovražnika sredi oblakov smodnikovega dima, na primer po barvi uniforme (Vrišer, 1987, str. 9), so danes zahteve bistveno drugačne. Sodobni vzorci in materiali zagotavljajo uporabniku boljšo zaščito pred vplivi okolja, potrebno toplotno, fiziološko in ergonomsko udobje ter manjšo razpoznavnost in opaznost (zagotovljena večja mimikrija) tako v urbanih naseljih kot v naravi. Pri opremljanju z novo bojno uniformo so tudi upoštewane zahteve zavezništva⁷ za delovanje v ekstremnih razmerah v skupnih operacijah in na misijah Nata in EU. Zaradi zmanjšanja finančnih sredstev SV ne dosega nakupa načrtovanih oziroma potrebnih količin izdelkov uniform. Posledično so moteni procesi oskrbe z uniformami. To pomeni, da nabavljene količine ne zadoščajo za oskrbo posameznikov skladno z veljavnimi merili pripadanja in roki uporabnosti uniform. Poleg tega ni mogoče vzpostaviti minimalnih zalog izdelkov uniform (5 odstotkov). Vse skupaj pri pripadnikih SV ustvarja nezadovoljstvo. Ne glede na obliko organiziranosti oskrbovalnega sistema

⁶ Osnovni komplet »stare« bojne uniforme vsebuje 32 kosov izdelkov in je stal približno 1400 evrov, komplet »nove« bojne uniforme ima 40 kosov izdelkov in stane približno 2400 evrov.

⁷ Zahteve zavezništva so zapisane v STANAG-u 4370(4): *Environmental Testing*. Ta STANAG je skupek zahtev, ki jih morajo izpolnjevati vojaška materialna sredstva. Sestavljen je iz tako imenovanih *Allied Environmental Conditions and Tests Publications (AECTPs)* naslednjih serij: 100, 200, 230, 240, 250, 300, 400, 500 in 600. Tukaj bi poudarili še posebej AECTP-230 (Ed. 1): *Climatic Conditions in AECTP-300 (Ed. 3.): Climatic Environmental Conditions*.

z uniformami (centralizirani, decentralizirani) ostajajo največja težava nezadostna finančna sredstva. V raziskavi se nismo spuščali v optimizacijo skladišnega poslovanja, ker to ni bil naš cilj. Želimo le prikazati, da ponovno uvajanje intendantskih servisov po vojašnicah ne bi rešilo sedanjih težav, ki so predvsem posledica že omenjenih nezadostnih financ. Še več, ponovno uvajanje intendantskih servisov po vojašnicah bi pripeljalo do dodatnih stroškov, in sicer zaradi povečanega števila zaposlenih (opredeljeno v nadaljevanju) in potrebe po dodatni količini izdelkov uniform (zaradi njihove razpršenosti). Poleg tega trenutne možnosti v prostorskem, kadrovskem in finančnem smislu ne dopuščajo ponovnega uvajanja intendantskih servisov po vojašnicah, zato v nadaljevanju predlagamo oblikovanje mobilnega (potujočega) intendantskega servisa, ki bi izvajal oskrbo z uniformo po posameznih lokacijah, na podlagi odobrenega načrta delovanja.

Druga pomembna težava, ki se pojavlja pri opremljanju z uniformo v SV, je povezana z dolgotrajnimi in zapletenimi postopki izvedbe javnih naročil. Kljub temu se javna naročila zaradi različnih vzrokov izvajajo samo za enkratne dobave izdelkov uniform oziroma za enoletne pogodbe. Sektor za naročanje (SNA) znotraj Direktorata za logistiko (DLO) izvede nakup skladno s postopki javnih naročil in skladno z Zakonom o javnem naročanju-2 (ZJN-2). Postopki nakupa izdelkov uniform po predpisih o javnem naročanju potekajo najmanj pol leta, če se postopek zaplete (zahtevan vpogled ponudnikov v odločitev izbire razpisne komisije o oddaji naročila, revizija postopkov itn.), pa lahko potekajo vse leto. V takih primerih se lahko zgodi, da se zagotovljena finančna sredstva za nakup uniform ne porabijo v celoti v tekočem finančnem letu, plačilo pa se prenese v naslednje leto. To negativno vpliva na redno in načrtno oskrbo pripadnikov SV z uniformami. Rešitev se nam zdi precej enostavna. 31. člen ZJN-2 omogoča izvedbo javnega naročila po postopkih, določenih z okvirnim sporazumom. Tako bi si lahko zagotovili večletne pogodbe (do 4 leta), nabava pa bi se izvajala enkrat na leto oziroma skladno s sprejetim načinom dobave.

Drugih vzrokov, ki negativno vplivajo na oskrbo z uniformami v SV, je več. Tukaj bomo izpostavili te: trenutna neustrezna kadrovska popolnitev OCU SV Roje, neustreznost delovnih prostorov v OCU SV Roje, ni zaživel ideja o trgovini z vojaško opremo.

Trenutna kadrovska formacija voda za oskrbo z uniformami v OCU SV Roje je nezadostna za nemoteno in kakovostno izvajanje nalog (OCU SV Roje, osebna komunikacija; 15. december 2012). Poleg tega je popolnjenost voda za oskrbo približno 80-odstotna. Med zaposlenimi so nerešena statusna vprašanja. Vse skupaj negativno vpliva na zadovoljstvo zaposlenih in na kakovost delovnih procesov v OCU SV Roje. Predlagamo popravek sistemizacije delovnih mest v smislu ustreznega povečanja števila zaposlenih, 100-odstotno popolnitev in rešitev statusnih vprašanj. To je ekonomsko upravičeno v primerjavi s ponovnim uvajanjem intendantskih servisov v vojašnicah. Uvajanje intendantskih servisov (na 14 trenutnih lokacijah) bi povzročilo dodatne finančne stroške, ker enote vojašnic nimajo intendantskih servisov in bi

njihovo ponovno uvajanje v vojašnice zahtevalo dodatnih 21 sistemiziranih delovnih mest.⁸ Dodatni mesečni stroški dela za njihovo uvedbo bi po grobi oceni znašali 21.000,00 evrov⁹. Poleg tega bi morali zagotoviti dodatne količine izdelkov zaradi njihove razpršenosti po različnih vojašnicah.¹⁰

Poleg ustrezne kadrovske formacije je za nemoteno in kakovostno delo treba zagotoviti tudi ustrezne delovne prostore. Posamezni skladiščni objekti v oskrbnem centru so v zelo slabem stanju (strehe, talne površine itn.), so nefunkcionalni (vhodi, notranja razporeditev, višina) in ne zagotavljajo ustreznih podnebnih razmer v vseh letnih časih za kakovostno hranjenje uniform (OCU SV Roje, osebna komunikacija, 15. december 2012). Leta 2010 je bila pripravljena idejna zasnova OCU SV Roje in Centralnega arhiva MO RS v skladiščnem kompleksu Roje. Zaradi recesije in zmanjšanja finančnih sredstev na področju gradenj je bila priprava druge projektne dokumentacije nove infrastrukture OCU SV Roje ustavljena. Če želimo zagotoviti normalne razmere za delo osebja in razmere za hranjenje uniform in druge osebne intendantske opreme, moramo nadaljevati začete postopke gradnje nove infrastrukture za OCU SV Roje.

Naslednja pomanjkljivost sedanjega sistema za oskrbo z uniformami v SV je, da ni zaživela ideja o trgovini z vojaško opremo, ne znotraj sistema MO ne prek zunanjega izvajalca. Zaradi stečaja Mure d. d. leta 2011 je bila ukinjena trgovina, ki jo je Mura vzpostavila skladno z določili pogodbe z MO. Trgovina je bila namenjena za odzajem službenih in slovesnih uniform pripadnikom SV, reševanje kakovostnih reklamacij in prodajo posameznih izdelkov. S prenehanjem delovanja trgovine je bil pripadnikom SV onemogočen nakup izdelkov službenih in slovesnih uniform.

Iz poveljstev in enot SV prihajajo pobude o odprtju trgovin po vojašnicah, v katerih bi pripadniki SV lahko kupovali izdelke uniform, opremo, ki se nosi k uniformam, ter različno drobno galanterijo. Z vzpostavitvijo vojaške trgovine oziroma trgovin v večjih vojašnicah ali v OCU SV Roje bi pripadnikom SV omogočili nakup izdelkov uniform, ki jih s sedanjimi merili pripadanja po njihovem mnenju ne dobijo v zadostnih količinah. Hkrati bi lahko z nakupom nadomestili različno opremo, ki jo izgubijo ali močno obrabijo in ni primerna za nošenje. Pobuda je ustrezna in pomeni signal pristojnim službam MO, da začnejo postopke ustanovitve trgovine oziroma trgovin z vojaško opremo.

⁸ V vsakem servisu mora biti vodja servisa/skladiščnik in/ali skladiščnik intendantske opreme. V velikih vojašnicah (7) bi potrebovali 2 pripadnika (vodja servisa/skladiščnik in skladiščnik intendantske opreme), v malih (7) pa 1 pripadnika (vodja servisa/skladiščnik). Za celotno SV to pomeni 21 dodatnih delovnih mest ($7 \times 2 + 7 \times 1$) v kadrovskih formacijah enot vojašnic. Delitev vojašnic na velike in majhne je bila pridobljena od Oddelka za infrastrukturo (OINFR) Sektorja za uporabniško logistiko (J4) na Generalštabu SV (GŠ SV).

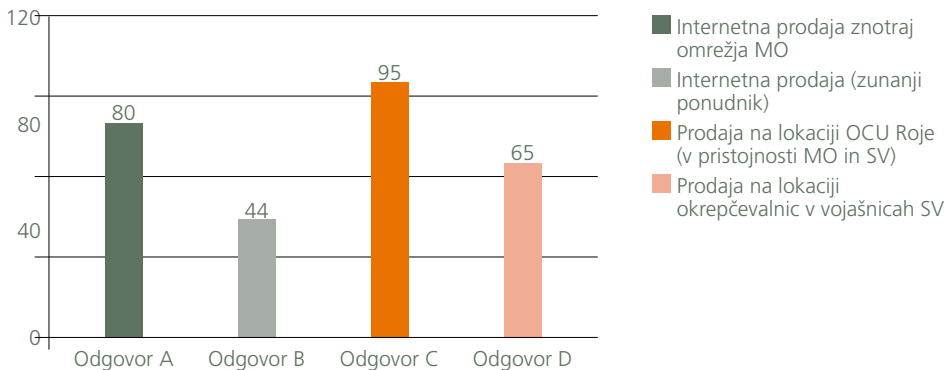
⁹ Povprečen mesečni strošek delovnega mesta za 21. plačni razred je 996,15 evra; povprečen mesečni strošek delovnega mesta za 24. plačni razred z napredovanji je 1150,30 evra. Če vzamemo povprečje 1000 evrov, pomeni to za 21 delavcev 21.000 evrov.

¹⁰ Ob razdelitvi nabavljenih količin izdelkov uniform po letnem načrtu opremljanja, iz katerega se vidi točna razdelitev na posameznega pripadnika SV, bi morali preostale izdelke uniform razdeliti na sedanjih 14 lokacij intendantskih servisov. Potrebovali bi vsaj tretjino več finančnih sredstev za letni nakup izdelkov uniform, da bi vzpostavili minimum zaloga na teh lokacijah in bi bili intendantski servisi tudi v funkciji nemotene oskrbe z uniformami poveljstev in enot (PE) SV na lokacijah vojašnic.

Te pobude smo preverili med pripadniki SV z izvedbo anketiranja zaposlenih na takratnem PSSV in v enotah 1. BRSV ter 72. BRSV. V anketi smo ugotavljali mnenja anketirancev o potrebi po uvedbi trgovine, o najbolj zaželenih izdelkih in o finančnem delovanju trgovine oziroma načinu plačevanja. V predpisanem roku za vrnitev anketnih listov smo od 700 poslanih prejeli 302 izpolnjena vprašalnika. Po preučitvi rezultatov ankete sklepamo, da je prisotna želja¹¹ oziroma potreba po uvedbi tovrstne trgovine v SV. Razlogi so različni¹². Nekateri bi radi dopolnili manjkajoče izdelke iz redne opreme, ki so jih poškodovali ali izgubili. Prav tako je zanimiv predlog o možnosti nakupa izdelkov, ki so iz različnih razlogov odpisani iz evidence redne opreme, so pa še vedno zanimivi za zbiratelje tovrstne opreme. Seveda si vprašani želijo, da bi bila razpoložljiva oprema kakovostna in cenovno konkurenčna.

Na vprašanje o načinu delovanja trgovine so bili ponujeni štiri odgovori: internetna prodaja znotraj omrežja MO (interno), internetna prodaja zunanjega ponudnika, prodaja na lokaciji OCU SV Roje (v pristojnosti MO in SV) ter prodaja na lokaciji okrepčevalnic v vojašnicah SV. Kot je razvidno iz grafa 1, največ odgovorov podpira možnost C (interna internetna prodaja) in A (uvedbo trgovine na lokaciji OCU SV Roje). Pri plačevanju izdelkov največ anketirancev podpira možnost plačila z gotovino.

Graf 1:
Oblika vzpostavljene trgovine

¹¹ 206 anketirancev od 302 meni, da je uvedba trgovine z vojaško opremo potrebna.

¹² Četrtnina anketirancev si želi, da bi bila v trgovini na voljo vsa vojaška oprema, ki jo imajo oziroma dobijo zaposleni in vojaki v sklopu rednega opremljanja. Četrtnina želi kupovati vsa oblačila, ki sestavljajo celoten komplet bojne uniforme. Nekateri si želijo kupovati le posamezne dele bojne uniforme, največje zanimanje je za nakup škornjev, hlač, bluzonov in majic. Veliko zanimanje se kaže tudi za vse izdelke v okviru opreme bojevnika, še posebno za nahrbtnike, oprtnike in pasove ter spalne vreče. Dobra desetina vprašanih bi si želela kupovati vso športno opremo. Iz sklopa varovalne opreme in drobne galanterije je največje zanimanje za nakup nožev, orožja, streliva in pribora za čiščenje ter zaščitnih očal. Poleg tega bi v trgovini želeli kupovati še našitke, značke, obeske, različne vrvi in maskirne mreže, kremo za čevlje in vezalke, maskirne barvice in glušnike. Nekateri bi si želeli tudi izdelke, ki niso v opremi SV, in sicer različne svetilke in baterijske vložke, ure, GPS in optične naprave, daljnoglede, kompase, opremo za kampiranje, grelce in gorilnike ter različno hribovsko opremo, izdelke uniform in opreme tujih vojsk ter mornariške uniforme. Nekateri bi želeli kupovati tudi prehrano in napitke, predvsem za športnike.

Z anketo smo dobili koristne podatke, ki bi se lahko upoštevali, če bo stekel postopek uvedbe trgovine z vojaško opremo v SV.

4 PREDLOG REŠITEV

Z analizo sedanjega sistema za oskrbo z uniformo v SV smo iskali odgovore na vprašanje o vzrokih za njegovo trenutno neučinkovitost. Ugotovili smo pomanjkljivosti, med katerimi so bistvene nezadostnost finančnih sredstev za nabavo potrebnih količin uniform in težave pri izvedbi postopkov javnega naročila. Zato tudi naši predlogi temeljijo na reševanju glavnih težav, na katere se vežejo tudi rešitve »manjših« težav.

4.1 Predlog rešitev za odpravo ugotovljenih pomanjkljivosti

Analiza nam ponuja logične rešitve, ki jih moramo začeti izvajati, če želimo zagotoviti nemoteno opremljanje pripadnikov SV, skladno z veljavnimi merili opremljanja. Predlagamo te ukrepe:

- Zagotoviti potrebna finančna sredstva za nakup zadostnega števila izdelkov uniform. Naša ocena je, da je treba zagotoviti približno 7 milijonov evrov na leto (upoštevana cena kompleta novega vzorca bojne uniforme).
- Javna naročila uniform izvajati po postopkih, določenih z okvirnim sporazumom, v skladu z 31. členom ZJN-2. Tako bi zagotovili večletne pogodbe (do 4 leta) (ZJN-2, 2006, str. 17) z enim ali več dobavitelji po sklopih izdelkov uniform (vrhnja oblačila, obutev, perilo, letalska uniforma, mornariška uniforma, športna oprema itn.). Nabava bi bila nemotena in bi se izvajala enkrat na leto ali po potrebi, skladno s sprejetim načinom dobave. Naročanje in dobava posamezniku bi se lahko izvajala interno prek OCU SV Roje ali neposredno prek pogodbenega dobavitelja.
- Vzpostaviti delovanje trgovine z vojaško opremo in omogočiti vojaškim osebam nakup dodatnih izdelkov uniform, športne opreme, drobne galanterije in druge vojaške opreme, ki se nosi k uniformam. Dodatne izdelke, kupljene z lastnimi finančnimi sredstvi, bi posameznik naročil in dobil neposredno od pogodbenega izvajalca ali v trgovini z vojaško opremo v OCU SV Roje. Upravni del MO mora zagotoviti vse pravne in normativne podlage za vzpostavitev, organizacijo in delovanje trgovine z vojaško opremo.
- Določiti ustrezno sistematizacijo delovnih mest v vodu za oskrbo (VOSK) z uniformami (OCU SV Roje) in zagotoviti 100-odstotno popolnitev s kompetentnim osebjem. Rešiti statusna vprašanja zaposlenih v OCU SV Roje.
- Nadaljevati začete postopke gradnje nove infrastrukture za OCU SV Roje, saj bi tako omogočili kakovostno hranjenje uniform, zagotovili normalne delovne pogoje osebju centra in dvignili raven oskrbe z uniformami in drugo osebno intendantsko opremo na višjo raven.
- V OCU SV Roje zagotoviti vse načrtovane pripomočke za izvajanje opremljanja, ki bodo povezani s programskim modulom SKEV – OPREMLJANJE (črtne

kode, čitalec identifikacijskih kartic, nadzorovan vhod v oskrbni servis) (PSSV, 2011 c, 2).

- V primeru prenove sistema za oskrbo z uniformo bo treba ažurirati normativne dokumente, predpise in merila s področja uniform.

Večina predlogov je neposredno ali posredno povezana s finančnimi sredstvi. Zaradi krize, v kateri je še vedno naša država, ne verjamemo, da se bo znesek odobrenih finančnih sredstev za oskrbo z uniformo v SV v bližnji prihodnosti zvišal. Toda zavedati se moramo, da logistični slogan »z manj narediti več« v tem primeru ne deluje. Odobrena finančna sredstva že nekaj časa ne sledijo zahtevam po opremljanju pripadnikov SV. Če želimo odpraviti okrnjeno opremljanje, nespoštovanje veljavnih meril pripadanja in rokov uporabnosti uniform ter posledično nezadovoljstvo med pripadniki SV, moramo zagotoviti ustrezni finančni vložek. Sistem oskrbe z uniformo v SV je treba prenoviti in pri tem zadržati njegovo centralizirano naravnost ter zagotoviti prijaznejši sistem do uporabnika. S hipotetičnim ponovnim uvajanjem intendantskih servisov v vojašnicah bi naredili velik korak nazaj. Ponovno bi se pojavile težave, ki smo jih poznali v času naborniškega sistema: razdrobljenost količin izdelkov uniform na številnih lokacijah, posledično težave z zagotavljanjem ustreznih velikostnih števil in potreba po dodatnih finančnih sredstvih, daljši in bolj birokratski proces načrtovanja oskrbe z uniformami, časovno daljše oskrbovalne poti, nujna nadgradnja oziroma sprememba modula SKEV – opremljanje¹³ bi zahtevala velik vložek finančnih sredstev (osebna komunikacija v SIK, 15. december 2012). Poleg tega sedanje enote vojašnic nimajo prostorskih, kadrovskih in finančnih možnosti za uvajanje intendantskih servisov v vojašnicah.

Ena izmed možnosti oblikovanja sistema oskrbe z uniformo, ki bo prijaznejši do uporabnika, je uvedba točkovnega sistema, ki ga že uporabljajo v slovenski policiji in kaže pozitivne rezultate.

4.2 Predlog za uvedbo točkovnega sistema za dodeljevanje uniform

Predlog pomeni nov sistem dodeljevanja uniform vojaškim osebam, ki temelji na proučevanju modela za dostavo policijskih uniform. V pogovorih z odgovornimi osebami v policiji smo spoznali njihove izkušnje in jih vgradili v naš predlog.

Uniforma bi bila sestavljena iz delov, ki se dodeljujejo na podlagi točkovnega sistema, in delov, ki se dodeljujejo skladno z roki uporabnosti (MNZ, 2007, str. 1). Glavni cilj točkovnega sistema je omogočiti uporabniku prosto izbiro pri naročilu izdelkov uniform glede na dejanske potrebe (MNZ, 2006, str. 2–3). Sistem točkovnega dodeljevanja uniform temelji na merilih pripadanja količin in rokov uporabnosti

¹³ *Sedanji modul SKEV – opremljanje za vodenje opremljanja z uniformami omogoča pregled in vzdrževanje šifrantov in nastavitve, vnos in popraviljanje izdaj ter prejemov delov uniform, izpis listin izdaj in prejemov, izpis in vpogled v stanje zalog ter nadzor nad podatki. Vse navedeno modul omogoča le na eni lokaciji, tako je bilo pri razvoju definirano (centralno upravljanje z ene lokacije), in ne omogoča opremljanja z uniformo na več lokacijah hkrati.*

posameznih izdelkov uniform. Uporabnik lahko v okviru pripadajočega števila točk poljubno izbira izdelke uniforme, ki mu pripadajo. Za vsak posamezni izdelek uniforme v točkovnem sistemu se določi število točk. Izhodišče za določitev števila točk je zadnja nabavna cena izdelka, kar pomeni, da se ena točka izenači z vrednostjo izdelka v višini enega evra. Skupno število točk se določi na letni ravni. Izračun števila točk temelji na merilih pripadanja (količini) in roku pripadanja posameznega izdelka ter številu točk, s katerimi je izdelek ovrednoten. V nadaljevanju je prikazan primer izračuna letnega zneska točk za izdelek hlače, tanjše, moške, maskirne za pripadnika skupine A (vsa poveljstva in enote SV, razen GŠ SV in poveljstva CVŠ). Nabavna cena takih hlač znaša 66 evrov, izdelek se tako ovrednoti s 66 točkami. Pri letnem ovrednotenju točk se upoštevata količina izdelkov popolnitve in časovni rok (število let), v katerem se pripadnika STAS popolni. Tako pripadniku skupine A po trenutno veljavnih merilih na dve leti pripadata 2 kosa tanjših hlač (MO, 2013, str. 2), kar za posamezni izdelek pomeni 66 točk na leto. Letno število točk za posamezni izdelek se izračuna po formuli:

$$\text{Letno število točk za posamezen izdelek} = \frac{\text{Količina izdelkov popolnitve s posameznim izdelkom (v kosih)} \times \text{Ovrednoteno število točk za posamezen izdelek}}{\text{Rok pripadanja (v letih)}}$$

V konkretnem primeru je točk za hlače, tanjše, moške, maskirne, za pripadnika skupine A 66:

$$\text{Letno število točk} = \frac{2 \text{ (kosa)} \times 66 \text{ (točk)}}{2 \text{ (leti)}}$$

Na enak način izračunamo letno število točk za vse izdelke točkovnega sistema, (posebej za skupino A in posebej za skupino B¹⁴). Seštevek točk posameznih izdelkov nam da skupno letno število točk, ki se razlikuje za skupini A in B, ker veljajo drugačna merila pripadanja in roki uporabnosti. Primer letnega izračuna točkovanjih izdelkov osnovne moške bojne uniforme (BU) za skupini A in B je prikazan v tabeli 1 (prirojeno po MO, 2013, str. 2).

S točkovnim sistemom je dodeljevanje uniform prilagojeno potrebam posameznika in omogoča izbiro izdelkov uniforme glede na resnične potrebe. Tako se skrb za ustrezno opremljenost z izdelki uniform prenaša na končnega uporabnika, ki pa mora sam skrbeti za ustrezno opremljenost ter s tem za racionalno naročanje v okviru dodeljenih točk. Ocenjujemo, da bo za nabavo izdelkov uniform potrebno manj sredstev, saj se bodo naročila izvajala le za tiste izdelke in količine, ki jih bo posameznik res potreboval.

¹⁴ V skupino B spadajo organizacijske enote, ki niso zajete v skupino A (GŠ SV, poveljstvo Centra vojaških šol (CVŠ)) in osebe na MO, ki opravljajo vojaško službo. V primeru odhoda na MOM ali na delo v mednarodne strukture SV v tujini (MSSVT) se pripadniki SV iz skupine B popolnijo po merilih, ki veljajo za skupino A.

Tabela 1:
Primer letnega
izračuna točk za
skupini A in B

ZAP. ŠT.	IZDELEK	ME	POPOLNJEVANJE (glede na kriterije)			LETNO ŠTEVILO TOČK		
			PRIPADAJOČA KOLIČINA	A (ROK/LET)	B (ROK/LET)	ŠT. TOČK na ME	A točke	B točke
			1	2	3	4	5=1x4/2	6=1x 4/3
1	ANORAK NEPREMOČLJIV MOŠKI, maskirni	KOS	1	4	8	246	62	31
2	HLAČE NEPREMOČLJIVE MOŠKE, maskirne	KOS	1	4	8	145	36	18
3	VETROVKA MOŠKA, maskirna	KOS	1	4	8	119	30	15
4	JAKNA TERMOVELUR MOŠKA, maskirna	KOS	1	4	8	108	27	14
5	BLUZON MOŠKI, maskirni	KOS	3	2	6	61	92	31
6	MAJICA TAKTIČNA MOŠKA, maskirna	KOS	2	2	6	49	49	16
7	HLAČE ZIMSKE MOŠKE, maskirne	KOS	1	2	6	69	35	12
8	HLAČE TANJŠE MOŠKE, maskirne	KOS	2	2	6	66	66	22
9	PULI MOŠKI, zelen	KOS	1	4	8	35	9	4
10	PODOBLEKA MOŠKA, zeleno-bela	KPL	1	6	8	86	14	11
11	PERILO BOMBAŽNO MOŠKO, zeleno	KPL	2	2	6	13	13	4
12	PERILO FUNKCIJSKO MOŠKO, zeleno	KPL	2	2	6	14	14	5
13	PERILO TERMO MOŠKO, zeleno	KPL	1	2	6	22	11	4
14	KAPA NEPREMOČLJIVA, maskirna	KOS	1	4	8	26	7	3
15	KAPA S SENČNIKOM, m askirn a	KOS	1	4	8	15	4	2
16	KLOBUK, maskirni	KOS	1	6	0	18	3	0
17	BARETKA, barva usposobljenosti/enote	KOS	1	4	8	13	3	2
18	KAPA PLET ENA, zelena	KOS	1	4	8	21	5	3
19	PODKAPA OGNJEVARNA, zelena	KOS	1	4	8	42	11	5
20	ROKAVICE FLI S, zelene	PAR	1	4	8	42	11	5
21	ROKAVICE PODLOŽENE, zelene	PAR	1	4	8	78	20	10
22	ROKAVICE TAKTIČNE, zelene	PAR	1	2	6	25	13	4
23	NOGAVICE ZIMSKE, zelene	PAR	4	2	6	4	8	3
24	NOGAVICE POLETNE, zelene	PAR	8	2	6	4	16	5
25	ŠKORNJI ZIMSKI, drap	PAR	1	4	8	80	20	10
26	ŠKORNJI PLATNENI OJAČANI, drap	PAR	1	4	8	80	20	10
27	PAS ZA HLAČE, zelen	KOS	1	4	8	14	4	2
28	RUTA	KOS	1	6	0	4	1	0
29	ROBEC ŽEPNI, zelen	KOS	4	4	8	1	1	1
30	BRISAČA ZA OBRAZ MIKRO	KOS	2	4	8	22	11	6
31	BRISAČA ZA NOGE MIKRO	KOS	2	4	8	18	9	5
32	ŠČITNIK ZA TAKTIČNO MAJICO	PAR	1	6	0	10	2	0
33	ČINI VEZENI** "ALI"	KOS	4	4	8	4	4	2
34	Zastavica slovenija izvezena	KOS	4	4	8	1	1	1
35	Našitek z veznim napisom PRIIMKA	KOS	4	4	8	1	1	1
36	Našitek z veznim napisom SLOVENIJA	KOS	4	4	8	1	1	1

Legenda:

Stolpec A – velja za vsa poveljstva in enote SV, razen Generalštaba SV in poveljstva Centra vojaških šol.

Stolpec B – velja za Generalštab SV in poveljstvo Centra vojaških šol in (poveljstva in enote, ki niso zajete v stolpcu A) in osebe na MO, ki opravljajo vojaško službo. V primeru odhoda na MOM ali MSSVT se popolnijo po stolpcu A.

Pri uvedbi točkovnega sistema za oskrbo z uniformo v SV predlagamo tudi določene omejitve in zahteve, ki bodo nujne za nemoteno delovanje sistema:

- Naročila izdelkov uniform naj bi se na ravni SV od pripadnikov SV zbirala enkrat na leto.
- Uporabnik izbere izdelke v tekočem letu glede na določeno število točk, pri čemer upošteva količinsko omejitev za posamezen izdelek (maksimalno količino naročila posameznega izdelka). Dodeljenega števila točk ni mogoče prenesti v naslednje delitveno obdobje oziroma v naslednje leto.
- Konfekcijska ali druga velikostna številka lahko pri naročilu točkovnega izdelka odstopa za eno vrednost navzgor ali navzdol glede na uporabnikove potrebe.
- V prvi fazi se v sistem točkovanja ne vključijo izdelki bojne uniforme gorskih enot, posadk oklepnih vozil, bojne uniforme letalskih enot in mornariške bojne uniforme.
- Dodatki oziroma dodatni izdelki k bojni uniformi posadk oklepnih vozil, letalskih in mornariških enot, pirotehnikov, bombnih tehnikov, raketnih mehanikov, inženirijskih enot, enot VP, enot ESD, vodnikov službenih psov in skladiščnikov SIMES se v točkovanje ne vključijo. Popolnjevanje z njimi se izvaja po predpisanih merilih pripadanja.
- Trenutno veljavni procesi javnega naročanja in dolgotrajnost postopkov nabav so velika ovira za nemoteno ter učinkovito delovanje predlaganega točkovnega sistema dodeljevanja uniform. Po naših ocenah bo postopek od sprejemanja naročil, njihove obdelave in priprave predlogov za izvedbo javnega naročila do izvedbe postopkov nabave, dobave naročenih količin in njihove razdelitve uporabnikom potekal od 9 mesecev do 1 leta. Zato predlagamo sklepanje dolgoročnih pogodb (do štiri leta) z okvirnimi sporazumi, v katerih bo določena okvirna količina izdelkov in finančnih sredstev, kar pa za naročnika ne bi bilo obvezujoče.
- Na podlagi pripravljenega predloga uvedbe točkovnega sistema dodeljevanja uniform bo treba podrobno opredeliti vrste uniform, primernih za prehod na nov sistem, ponovno preučiti merila pripadanja ter prilagoditi in pripraviti vse normativne dokumente s področja uniform.
- Na področju informacijske podpore sistema bo potrebna povezava v sedanje računalniške aplikacije SKEV – opremljanje (aplikacija, v kateri se trenutno vodi evidenca opremljenosti z uniformami) in kadrovske aplikacijo MFERAC. Poleg tega bo potrebna nadgradnja sistema z možnostjo intranetnega naročanja izdelkov uniform ter obdelave potreb za nabavo in delitev izdelkov. Potrebni bosta širše sodelovanje tako z GŠSV/J-6 kot MO/SIK ter zagotavljanje zunanjega pogodbenega izvajalca za pripravo aplikacije za naročanje izdelkov uniform.

Če povzamemo, ponovno uvajanje intendantskih servisov v vojašnice ni rešitev, ki bi odpravila ugotovljene pomanjkljivosti. Res pa je, da so bili intendantski servisi v vojašnicah za končnega uporabnika v nekaterih elementih prijaznejši (če je bilo dovolj zalog in so bili izdelki ustrezne velikosti). Tukaj mislimo predvsem na izvajanje storitve na isti lokaciji, na kateri je delovno mesto končnega uporabnika. To bistveno zmanjša čas, potreben za izvedbo storitve, in odpravi stroške prevozov iz posameznih vojašnic v OCU SV Roje.

Te pozitivne elemente intendantskih servisov lahko vgradimo v centralizirani sistem oskrbe z uniformo v obliki mobilnega (potujočega) intendantskega servisa in že omenjene trgovine oziroma trgovin z vojaško opremo. Določena oblika koncepta mobilnega intendantskega servisa se izvaja že danes, na podlagi internega dogovora OCU SV Roje in poveljnikov posameznih enot (osebna komunikacija s pripadniki OCU SV Roje, 10. maj 2013). Za mobilni intendantski servis lahko navedemo primer dobre prakse iz švicarske vojske. Ko v centralnem skladišču za opremljanje pripadnikov švicarske vojske dobijo zahtevo enote, ki bo v določenem času izvajala dopolnjevanje ali novo opremljanje pripadnikov posameznih enot, se na to opremljanje celovito pripravijo in zagotovijo premično enoto (servis) za opremljanje (major Božo Majcen, osebna komunikacija, 15. december 2012). Ta ima v svoji sestavi potrebno število tovornih vozil, na katerih so zloženi posamezni izdelki vojaške opreme po velikostnih številkah. Na navedeni dan se opremljanja udeleži tudi posebno tovorno vozilo, na katerem je nameščen premični 3D-telesni snemalnik. S pomočjo te naprave se določajo velikostne konfekcijske številke pripadnikov. S postopkom, ki traja do pet sekund, z nenevarnimi laserskimi žarki¹⁵ preslikajo človekovo telo in tako dobijo okrog 300 000 točk, s pomočjo katerih so vidni podatki v obliki števil in slike v 3D-formatu. S posebnim računalniškim programom se dobljeni podatki izpišejo v obliki velikostnih konfekcijskih števil osebe, ki je bila preslikana. V mobilnem skladišču se pripadnikom zagotovijo izdelki, ki jim najbolj ustrezajo glede na velikostne konfekcijske številke, dobljene s snemalnikom. Med članicami Nata tovrstni snemalnik uporabljajo v vojskah Italije, Nemčije, Francije in Velike Britanije.

Povprečna cena 3D-snemalnika znaša približno 180.000 evrov. 3D-telesni snemalnik bi morali kupiti skupaj MO in SV, MNZ/GPU, MFI/Carina. Tako bi ga lahko uporabljal celoten uniformirani del državotvornih ministrstev in strošek nakupa bi bil upravičen ter racionalen za vsa ministrstva. Na državni ravni bi se morala ministrstva uskladiti glede nakupa, organizacije dela oziroma uporabe, kadrovske popolnitve in stroškov vzdrževanja. Z nakupom 3D-snemalnika bi zagotovili »uniformiranec« skoraj 100-odstotno ustrezne velikosti oblačil in obutve ter tako tudi dvignili raven kakovosti njihovega opremljanja in racionalizirali nakupe uniform.

Sistem določanja velikostnih števil (na podlagi telesnih mer) je zelo široko področje, o katerem bi bilo treba narediti samostojno študijo. V tem članku želimo le bralce seznaniti o dobrih praksah v drugih vojskah. Predlog za nakup 3D-telesnega snemalnika, ki omogoča hitro odzemanje telesnih mer, omenjamo z namenom, da bi bralec dobil splošno sliko o celotnem sistemu oskrbe z uniformo. Omenjena investicija za morebitni nakup 3D-snemalnika (približno 180.000 evrov) se nanaša le na nakup opreme in ne vključuje drugih stroškov, ki bi se pojavili ob uvedbi. Prav zato bi bilo smiselno razmisliti o nakupu sistema za celotni uniformirani del in porazdeliti stroške uvajanja.

¹⁵ *Nizkoenergetski radijski valovi milimetrске valovne dolžine.*

Sklep V preteklosti je SV uporabljala različne oblike zagotavljanja uniform in športne opreme, ki so se spreminjale skladno z njenim razvojem. V času naborniškega sistema je oskrba z uniformami potekala po posameznih vojašnicah, v tako imenovanih skladiščih intendantske opreme, pozneje preimenovanih v intendantske servise. Ukinitev naborniškega sistema, profesionalizacija SV in povečano delovanje njenih pripadnikov v OKO/MOM so pripeljali leta 2007 do centralizirane oskrbe z uniformami. Centraliziranost je zagotovila številčne prednosti, od enostavnejših postopkov oskrbe z uniformo do centraliziranih in računalniško podprtih skladiščnih evidenc. Kljub temu se v zadnjih nekaj letih ponovno pojavljajo težave, povezane z nezadostnimi količinami izdelkov uniforme, neustreznostjo velikostnih števil in predolgimi odzivnimi časi.

V opravljeni raziskavi smo ugotavljali vzroke sedanjih težav in predlagali, kako jih odpraviti. Poudarili smo dva vzroka za neučinkovitost sedanjega sistema za oskrbo z uniformami, za katera menimo, da sta bistvena: nezadostna finančna sredstva za nabavo potrebnih količin uniform in težave pri izvedbi postopkov javnega naročanja.

Odobrena finančna sredstva že nekaj časa ne sledijo zahtevam po opremljanju pripadnikov SV. Če želimo odpraviti okrnjeno opremljanje, nespoštovanje veljavnih meril pripadanja in rokov uporabnosti uniform ter posledično nezadovoljstvo med pripadniki SV, moramo zagotoviti ustrezeni finančni vložek. Druga pomembna težava je povezana z dolgotrajnimi in zapletenimi postopki izvedbe javnih naročil, kar negativno vpliva na redno in načrtno oskrbo pripadnikov SV z uniformo. Predlagamo izvajanje javnih naročil uniform po postopkih, določenih z okvirnim sporazumom, v skladu z 31. členom ZJN-2. Tako bi zagotovili večletne pogodbe (do 4 leta) in nemoteno nabavo.

Od preostalih vzrokov, ki negativno vplivajo na oskrbo z uniformami v SV, smo navedli trenutno neustrezno kadrovske populnitev OCU SV Roje, neustreznost delovnih prostorov v OCU SV Roje in dejstvo, da ideja o trgovini z vojaško opremo ni zaživela. V oskrbnem centru Roje je treba določiti optimalno sistematizacijo delovnih mest, ki bo zagotavljala delovanje centra in opravljanje nalog, predpisanih v SOP št. 1415: Organizacija in delovanje OCU Roje. V primeru odločitve o oblikovanju mobilnega intendantskega servisa je treba upoštevati tudi morebitno dodatno število pripadnikov. Predlagamo nadaljevanje začetih postopkov gradnje nove infrastrukture za OCU SV Roje in zagotavljanje vseh načrtovanih pripomočkov, povezanih s programskim modulom SKEV – OPREMLJANJE.

Sistem oskrbe z uniformo v SV je treba prenoviti in pri tem zadržati njegovo centralizirano naravnost ter zagotoviti do uporabnika prijaznejši sistem. S hipotetičnim ponovnim uvajanjem intendantskih servisov v vojašnicah bi naredili velik korak nazaj. Ponovno bi se pojavile težave, ki smo jih poznali v času naborniškega sistema: razdrobljenost količin izdelkov uniform na številnih lokacijah, posledično težave z zagotavljanjem ustreznih velikostnih števil in potreba po dodatnih finančnih sredstvih, daljši in bolj birokratski proces načrtovanja oskrbe z uniformami, časovno

daljše oskrbovalne poti, nujna nadgradnja oziroma sprememba modula SKEV bi zahtevala veliko finančnih sredstev. Za oblikovanje sistema oskrbe z uniformo, ki bo prijaznejši do uporabnika, predlagamo uvedbo točkovnega sistema in trgovine z vojaško opremo. S točkovnim sistemom bi bilo dodeljevanje uniform prilagojeno potrebam posameznika, ker omogoča izbiro izdelkov uniforme glede na dejanske potrebe. Delovanje trgovine z vojaško opremo bi omogočilo vojaškim osebam nakup dodatnih izdelkov uniform, športne opreme, drobne galanterije in druge vojaške opreme, ki se nosi k uniformam.

Prispevek je namenjen širši strokovni javnosti in ponuja ugotovitve in predloge, povezane z nujno prenovo sistema za oskrbo z uniformo v SV. Toda njegov temeljni namen je zagotavljanje strokovnih izhodišč osebam v SV (MO), pristojnim za odločanje o prenovi sistema oskrbe z uniformami v SV.

Literatura

1. Bown, D., 1992. *The Visual Dictionary of Military Uniforms*. New York: Dorling Kindersley.
2. GŠSV, 2012. *Načrt pridobivanja stvarnega premoženja SV za leti 2012 in 2013 ter Kosovski načrt nabav SV za leto 2012*, z dne 20. 9. 2012. Ljubljana: GŠSV.
3. GŠSV, 2011. *Direktiva za oskrbovanje v SV*, št. 804-63/2011-1, z dne 1. 2. 2011. Ljubljana: GŠSV.
4. *Istorijski muzej Srbije*, 2001. *Službeno odelo u Srbiji u 19. in 20. veku*. Beograd: Galerija srpske akademije nauka i umetnosti.
5. Leventon, Me., 2008. *What People Wore When*. New York: St. Martin's Press.
6. MNZ, 2007. *Pravila o spremembi in dopolnitvi pravil o dodeljevanju policijske uniforme*, MNZ/GPU št. 007-15/2006/70 (21-07), z dne 25. 1. 2007. Ljubljana: MNZ/GPU.
7. MNZ, 2006. *Pravila o dodeljevanju policijske uniforme*, številka 007-15/2006/36 (21-07), z dne 8. 9. 2006. Ljubljana: MNZ/GPU.
8. MORS, 2013b. *Navodilo o pripadanju in rokih uporabnosti bojnih uniformah in športne opreme Slovenske vojske*, številka 4301-2/2012-13, z dne 14. 03. 2013.
9. MORS, 2009. *Navodilo za uporabo SKEV – OPREMLJANJE*. Ljubljana: MORS/SIK.
10. PSSV, 2011a. *Ukaz za oskrbovanje sil SV*, št. 804-63/2011-3, z dne 25. 10. 2011. Vrhnika: PSSV.
11. PSSV, 2011b. *SOP št. 1415: Organizacija in delovanje OCU Roje*, št. 804-378/2011, z dne 27. 10. 2011. Vrhnika: PSSV.
12. PSSV, 2011c. *Analiza učinkovitosti obstoječega načina oskrbovanja z uniformami*, št. 023-13/2011-178, z dne 15. 3. 2011. Vrhnika: PSSV.
13. Vrišer, S., 1987. *Uniforme v zgodovini, Slovenija in sosednje dežele*. Ljubljana: Partizanska knjiga.
14. *Zakon o javnem naročanju (ZJN-2)*, Uradni list RS, št. 001-22-183/06, 1. december 2006.
15. Žurman, M. et al., 2008. *Doktrina vojaške logistike*. Ljubljana: Poveljstvo za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje.

NOV PRISTOP NAPOVEDOVANJA IN ODLOČANJA V PROCESU IZBIRE IN DELOVANJA NA CILJ

NEW APPROACH TO PREDICTION AND DECISION-MAKING IN THE TARGETING PROCESS

Povzetek Predmet raziskovanja so procesi odločanja na podlagi večkriterijskih odločitvenih modelov na podlagi mehke logike. Kot interdisciplinarno je področje uporabno tudi v vojaških procesih odločanja, kjer se že uporablja v tehniki vodenja različnih vojaških sistemov in procesih odločanja nabave specialnih vojaških sredstev. Zaznani so pristopi, ki so bližje obravnavani temi procesov odločanja in obvladujejo bolj celovita področja delovanja. Predvsem so z njimi že bile ocenjene grožnje delovanja in ovrednotene metode napovedovanja rezultatov. Kot neraziskane vojaške teme ostajajo procesi odločanja. Ti so zaradi svoje kompleksnosti nekoliko zahtevnejša tema in hkrati večji izziv. Realizacija sistema, ki na podlagi večkriterijskih odločitvenih modelov lažje, hitreje in uspešneje napove odločitveni proces, pa je osnovni cilj dela.

Ključne besede *Večkriterijski odločitveni model, ognjena podpora, GTOPSIS, proces izbire in delovanja na cilj, mehka logika.*

Abstract The subject of research is the processes of making decisions on the basis of multi-criteria decision models based on fuzzy logic. As an interdisciplinary field, it comes useful in military decision-making processes. In this respect, it is already being used in various military-oriented management systems and decision-making processes in the procurement of specialized military assets. Some approaches have been identified that are closer to the discussed subject of decision-making processes and control more comprehensive areas of operation. They have mainly been used to assess operation threats and evaluate result prediction methods. Decision-making processes thus remain a non-explored military issue. Due to their complexity, they remain a somewhat difficult topic and at the same time more challenging. The basic aim of this work is therefore the realization of a system, which uses multi-criteria decision-making models to facilitate, speed up and predict more successfully the decision-making process.

Key words *Multi-criteria decision-making model, fire support, GTOPSIS, targeting process, fuzzy logic.*

Uvod Skozi zgodovino so se vojaški poveljniki srečevali s problemom napovedovanja in odločanja sredi stalnih sprememb na bojišču. Sodobna tehnologija tega ni spremenila. Negotovost ostaja neizogiben element delovanja (Schmitt, 1998). Spremembe svetovnih političnih razmer silijo vojaške organizacije v širitev in spreminjanje načina izvajanja operacij. Zato obstaja stalna potreba po študiju procesa vojaškega odločanja. Raziskave temeljijo na procesih napovedovanja, sprejemanja odločitev in reševanju kompleksnih problemov. Te raziskave so še posebej pomembne danes, v zahtevnih operacijah visokega tveganja in tempa (O'Neill, 1996).

Značilen proces, ki se pojavlja na vseh ravneh poveljevanja v okviru skupnega načrtovanja in izvajanja operacij zagotavljanja miru je proces izbire in delovanja na cilj. Izbire in delovanje na cilj lahko opredelimo kot proces prednostne obravnave ciljev ob upoštevanju okolja, zmogljivosti in usklajevanju ustreznega učinka. Proces izbire in delovanja na cilj postaja vedno kompleksnejši in obsežnejši. Odločevalci se morajo ukvarjati z velikim številom podatkov in negotovosti. Za rešitev tega problema je treba izbrati kriterije, na podlagi katerih poteka izbor ciljev. Za zbiranje podatkov je treba določiti potrebne korake, razviti model odločanja in določiti pogoje izbire alternativ. Določiti je treba število udeležencev in definirati cilje.

Zaradi lastnosti podatkov o ciljih je odločitev izbire kriterijev in alternativ določena na podlagi mehkih vrednosti. Osnova za to je mehki večkriterijski odločitveni model (angl. FMCDM – Fuzzy Multi Criteria Decision Macking). Prikazan je postopek uporabe lingvističnih spremenljivk, pri čemer s FMCDM s skupinsko metodo določanja razvrstitve po podobnosti z idealno rešitvijo (angl. FGTOPSIS - The Fuzzy Group Technique for Order of Preference by Similarity to Ideal Solution) izberemo najrentabilnejši cilj. Rezultat metode FGTOPSIS v modelu FMCDM nam razvrsti cilje po rentabilnosti glede na postavljene kriterije.

Za operacionalizacijo opisane metode je na novo razvit računalniški model napovedovanja in odločanja, ki povzema opisane lastnosti. Kot ustrezna praktična rešitev je delovna različica programa pod imenom Sistem lingvistično uteženih mehko logičnih dinamičnih odločitvenih grup (SLUMLDOG) dana kot mogoča rešitev procesa izbire in delovanja na cilj. Model za podporo procesa izbire in delovanja na cilj SLUMLDOG je razvit zaradi izboljšanja taktične ravni na podlagi intuitivnih pravil odločanja, ki so podlaga analitičnemu modelu.

1 DVA PRISTOPA K PROCESU NAPOVEDOVANJA IN ODLOČANJA

Analitično in intuitivno napovedovanje in odločanje sta splošna, zelo vplivna pristopa napovedovanja in sprejemanja odločitev.

Teorija analitičnega pristopa sprejemanja odločitev temelji na predpostavki, da se človek odloča po vzorcu formalnih postopkov, predvidenih v normativnih teorijah verjetnosti in logike (Gigerenzer, 1997). Razvijalci podpore vojaškega odločanja

pogosto izhajajo iz domneve, da dobro odločanje izhaja iz racionalnega pristopa, ki temelji na pričakovanih in optimalnih rezultatih.

V zadnjih letih je prišlo do spoznanja, da naravni procesi v realnem svetu bojevanja omejujejo človeške kognitivne sposobnosti izvajanja analitičnih procesov. To je privedlo do razvoja drugačnih pristopov, ki vključujejo tako imenovane naravoslovne ali intuitivne teorije odločanja (Dahl, 1996). Ta temelji na domnevi, da ljudje uporabljajo neformalne postopke ali hevrstiko za sprejemanje odločitev v okviru omejitev razpoložljivega časa, informacije in sposobnosti kognitivne obdelave informacij.

Oba pristopa lahko združimo v učinkovit okvir za razumevanje vojaškega odločanja v najširšem pomenu.

1.1 Analitični pristop

Raziskovalci so v tradiciji analitičnih modelov poudarili izrecno izračunljive postopke za pridobivanje informacij (Anderson, 1990). Analitične teorije zahtevajo formalno primerjavo med alternativnimi možnostmi, ki uporabljajo premišljena in postopkovna pravila za njihovo ovrednotenje (Zsombok in drugi, 1997). Metode primerjave temeljijo na različnih vrstah zaporedij ali porazdelitev logičnih matematičnih algoritmov (Roe in drugi, 2001). Jedro predpostavk analitičnih teorij je, da je cilj odločanja doseči optimalno odločitev, ocenjeno na podlagi povprečnih vrednosti (Moser, 1990).

V zvezi z doseganjem optimalnosti je treba analizirati vse mogoče hipoteze, ker ni vnaprej znano, katera alternativa je optimalna (Hutchins, 1996).

Študije so pokazale, da odločevalci strokovno po navadi ustvarijo le nekaj rešitev pri reševanju kompleksnih problemov (Klein in drugi, 1995). Poleg tega pogosto ni mogoče zgraditi popolne zastopanosti problemskega prostora, vključno z ovrednotenjem ciljev in vrednosti mogočih izidov. To še posebej velja za kompleksne vojaške probleme (Todd in drugi, 2000). Ko problem ni preprost, lahko število parametrov in potencialnih možnosti ukrepanja presega zmogljivosti procesov obdelave podatkov v realnem času (Gigerenzer, 1996). Poraja se vprašanje smotrnosti uporabe analitičnih teorij v takšnih procesih (Hutchins, 1996). V realnem svetu se ukvarjajo z informacijami, ki so dvoumne, medsebojno povezane, prekrivane ali manjkajo. Takšne omejitve lahko povzročijo analitični teoriji nepremagljive ali malo verjetne možnosti kompetentnega odločanja (Gigerenzer in drugi, 1996).

1.2 Intuitivni pristop

V zadnjih letih so intuitivne teorije odločanja postale vpliven del odločanja v realnem svetu. Intuitivne teorije odločanja temeljijo na deskriptivni, namesto normativni metodi. Modele strategij vodijo izkušeni odločevalci, ki se spopadajo z realnimi problemi (Klein, 1997).

Lipshitz, Klein, Salas in Orasanu (2001) na primer poudarjajo osnove presoje kakovosti odločanja o vedenju, ki jih izražajo strokovnjaki, ne pa neki formalni model. Predpostavljamo, da uporabljajo odločevalci veliko manj formalne, vendar hitrejše strategije.

Prisotna so tri osnovna načela, na katerih temelji intuitivna teorija. Prvo je, da se odločitve sprejemajo zaporedno. Drugo načelo je, da se odločevalec opira predvsem na ustvarjanje možnosti in jih primerja s preteklimi izkušnjami. Tretje načelo je, da nosilci odločanja sprejmejo zadostno mero in ustavijo iskanje, ko je ugotovljen sprejemljiv način delovanja (Leedom in drugi, 1997). Vpliven primer intuitivnega pristopa k odločanju je Kleinov (1998) Recognition-primed decision (RPD) model ali model Prepoznavanja osnovnega odločanja. Tako kot vsi modeli intuitivnega odločanja se izogiba formalnih logičnih procesov in namesto tega poudarja ujemanje vzorcev procesov, v katerih odločevalec vrednoti razmere glede na izkušnje.

Glavni problem raziskave z intuitivnim pristopom k odločanju je na splošno nejasna raven, na kateri so oblikovani modeli. V resnici sta Todd in Gigerenzer (2001) trdila, da postopkov odločanja, uporabljenih v realnem okolju, formalno ni mogoče modelirati.

1.3 Sinteza pristopov odločanja na vojaškem področju

Obe teoriji sta sprejeti kot podpora napovedovanja in odločanja v različnih vojaških procesih (Cook in drugi 2007). Analitični modeli na splošno slabo opisujejo, kako ljudje sprejemajo odločitve, vendar so zelo razumljivi in predpisani. Koraki in procesi pri odločanju so jasno določeni in se navadno izvajajo kot računalniški programi.

Prednost intuitivne teorije je tesno povezana s procesi, ki jih odločevalci uporabljajo v resničnem svetu in se uporabljajo za dinamično, negotovo in visoko tvegano okolje, kot je prikazano v številnih študijah in dokumentih (Ross in drugi, 2004; FM 6-0, 2003). Intuitivni pristop je zagotovo bolj prilagojen razmeram, v katerih so čas in podatki omejeni. Intuitivne teorije so po svoji naravi bolj opisne in nezavezujoče, zaradi česar so učinkovite za razumevanje človekovega odločanja, manj pa za razvoj sistemov za pomoč in podporo dejanskega odločanja (Lipshitz in drugi, 2001).

Verjetno noben pristop k odločanju ne more v celoti pojasniti procesov sprejemanja odločitev v vseh situacijah. Ustrezen pristop k modelu odločanja je odvisen od posameznega operativnega procesa oziroma trenutnih potreb. Zato moramo sprejeti analitično in intuitivno odločanje kot različne vrste strategij odločanja.

Analitične strategije predstavljajo niz postopkov, ki se uporabljajo za pristop k optimalnosti. Intuitivne strategije predstavljajo bolj praktičen niz postopkov, ki ustrezajo razmeram omejenega časa, informacij in računalniške moči (Todd in drugi, 2000).

Ključni dejavnik izbire med analitično in intuitivno strategijo je, ali je mogoče sprejeti le izvedljivo rešitev ali pa zahtevamo optimalno rešitev. Analitične metode se ovrednotijo na podlagi izčrpnih, kvantitativnih in primerljivih podatkov. V intuitivnih metodah se možnosti ocenijo celostno skozi zaporedno primerjavo, ki je na splošno kakovostna, neprimerljiva in neizčrpna. Znane so različne vrste analitičnih postopkov in veliko različnih intuitivnih postopkov. Vsi se razlikujejo po stopnji formalizma (Markman in drugi, 2001).

Ker imamo pri strateškem načrtovanju več časa in razmeroma veliko količino visoko kakovostnih podatkov, so analitične strategije bolj primerne za to fazo delovanja.

Pri neposrednem taktičnem delovanju so se poveljniki prisiljeni zanašati na intuitivne metode, ker sta njihova čas in znanje omejena. Zanašanje na intuitivne strategije odločanja v taktičnih razmerah ni presenetljivo, saj zagotovijo hitro in učinkovito obdelavo podatkov (Caird-Daley in drugi, 2007).

Hkrati se zdi plodno razmišljanje o analitičnem in intuitivnem odločanju kot usklajevanje stilov, da bi se skupaj povečal učinek sprejemanja odločitev (Bryant in drugi, 2003).

2 IZBIRA IN DELOVANJE NA CILJ

Izbira in delovanje na cilj lahko opredelimo kot proces prednostne obravnave ciljev ob upoštevanju okolja, zmogljivosti in usklajevanju ustreznega učinka (JP 3-60, 2007). Učinkovit proces izbire in delovanja na cilj je sposoben ustvariti različne vrste in obsege učinkov (FM 3-60, 2010). Namen učinkov izbire in delovanja na cilj je vplivanje na operativne rezultate, ki jih je mogoče razvrstiti v skupino neposrednih in posrednih učinkov (FM 3-24, 2006). Učinki so po navadi sestavljeni in končni rezultat je pogosto večji od vsote posameznih operativnih ukrepov (JP 3-14, 2009). Poveljnik bo za proces izbire in delovanja na cilj ustanovil namensko skupino. Pri organizaciji te skupine je treba upoštevati sposobnost za usklajevanje, sinhronizacijo in integracijo skupno usmerjene operacije (Paris in drugi, 2000).

V zadnjih letih je uporaba naprednih sistemov privedla do natančnejše zaznave in določanja ciljev, ki je skupaj z učinki novih sistemov še povečala zmožnosti izbire in delovanja na cilj z najmanjšim tveganjem, časom in izgubo sredstev (JP 3-0, 2006).

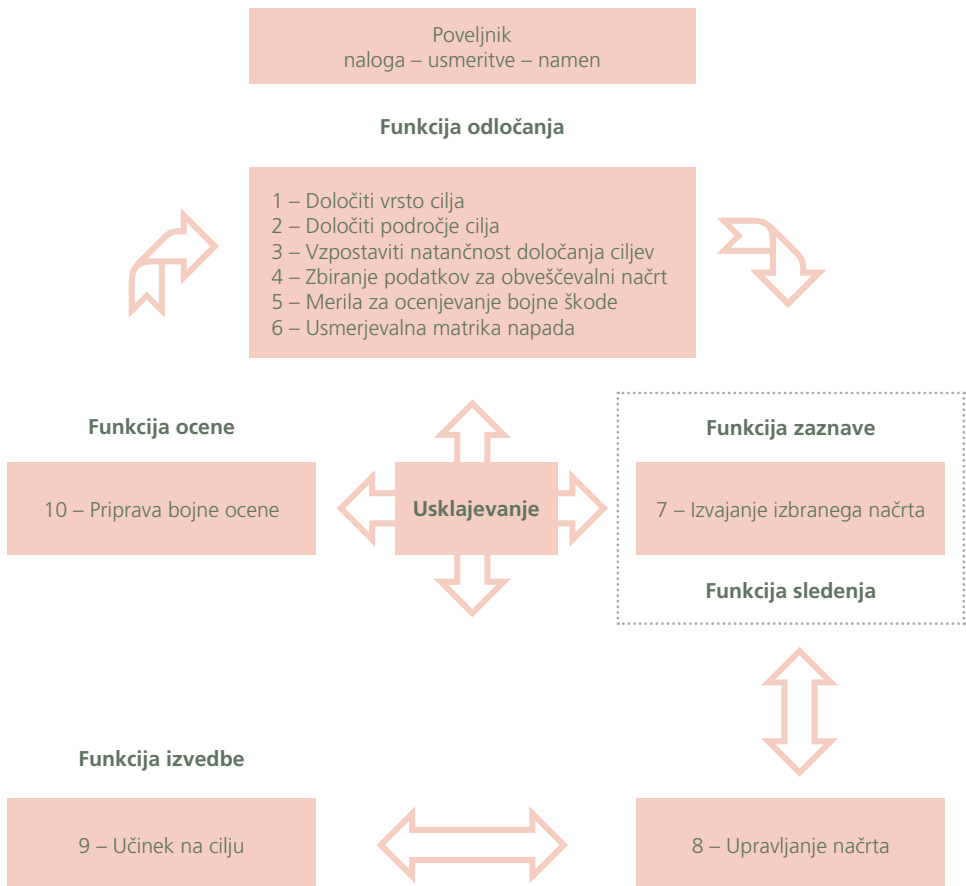
2.1 Metodologija izbire in delovanja na cilj

Poudarek je na prepoznavanju karakteristik ciljev, pri čemer definiramo cilje, ki nasprotniku zagotavljajo največjo prednost. Uspešen proces izbire in delovanja na cilj omogoča dosego namere poveljnika s sinhronizacijo med sistemi odkrivanja in sistemi napada na pravi cilj ob pravem času in kraju (JP 3-0, 2006).

Metodologija izbire in delovanja na cilj temelji na poveljniku in njegovi skupini, ki opravlja dinamičen proces izbire in delovanja na cilj s prilagodljivim ciklom

funkcij, znanih kot odločite se, zaznati/slediti, izvesti in oceniti (FM 5-19, 2006). Sinhronizacijo je najlažje doseči z rednimi namenskimi sestanki skupin. Če je treba, se sestava skupine prilagodi, tako da odraža osebjem in čas, ustrezno raven procesa izbire in delovanja na cilj glede na raven poveljevanja (Tobias in drugi, 2000). Postopek izbire in delovanja na cilj je prikazan na sliki 1.

Slika 1:
Cikel izbire in delovanja na cilj

3 VEČKRITERIJSKI ODLOČITVENI MODEL IZBIRE IN DELOVANJA NA CILJ

Pristop k napovedovanju in sprejemanju odločitev je lahko zelo različen. Izbira je odvisna od narave problema, časa, ekonomskih virov in sposobnosti odločevalcev (Dimovski, 2000). Učinkovit proces odločanja mora biti preprost, zanesljiv, prijazen do uporabnika in fleksibilen. Upoštevati mora subjektivne in objektivne dejavnike in sinergijo analitičnega in intuitivnega mišljenja (Hammond in drugi, 2000). Sprejemanje odločitev v kompleksnem okolju zahteva urejen in organiziran proces

razmišljanja, ki nas pripelje do pravih odločitev z metodo, ki nam omogočijo reševanje zapletenih problemov na preprost način (Saaty, 1999). Kadar rešujemo celovite probleme, pri katerih samo intuitivno odločanje ne zadošča, uporabimo več-kriterijske odločitvene modele (angl. MCDM - Multi Criteria Decision Making). MCDM je zbirka metod odločanja, pri katerih upoštevamo več različnih kriterijev. Značilen je konflikt med kriteriji odločanja in sprejemljivosti alternativ (Čančer, 2003a). Za alternative se izberejo ustrezni kriteriji, po katerih so ocenjeni. Ustreznost alternative se nato oceni glede na več kriterijev hkrati (Omladič, 2002).

Ocena rentabilnosti cilja je eden od najpomembnejših procesov vojaškega poveljevanja in kontrole, saj njen rezultat podpira poveljnikovo odločitev in izbiro ustreznih alternativ. Številni raziskovalci so preučevali prepoznavanje ciljev (Deng in drugi, 2010) in groženj (Su in drugi, 2011), vendar je ocena ogroženosti še vedno odprto vprašanje.

Za pridobitev natančne ocene nevarnosti ciljev je potrebna kombinacija velike količine podatkov iz različnih senzorjev, kot tudi določitev različnih lastnosti in stopnje tveganj (Llinas in drugi, 1998). Informacije, ki jih ti senzori posredujejo, so pogosto nepopolni, negotovi in nejasni (Deng in drugi, 2006). Poleg tega je težko opredeliti natančno stopnjo nevarnosti zaradi omejitve časa in oteženega pridobivanja podatkov (Sengupta in drugi, 2000). Da lahko na ta način odločno obravnavamo nepopolne podatke, dokazujejo številne raziskave, ki so pomagale rešiti veliko problemov (Deng in drugi, 2011).

Glede na ugotovitve novo predlagani model procesa izbire in delovanja na cilj temelji na intervalu mehkih podatkov z metodo MCDM.

3.1 Značilnosti večkriterijske odločitvene analize

Za novo predlagani model je treba raziskati uporabo večkriterijskega odločitvenega modela pri procesu izbire in delovanja na cilj ter narediti ustrezen model MCDM. Pri raziskavi in razvoju ustreznega modela MCDM je velik poudarek predvsem na odločitvah odločevalcev pri določitvi posameznih lastnosti in meril (Terano in drugi, 1992). Prav tako operacije z lingvističnimi spremenljivkami, ki imajo za sabo bazo trikotnih števil, predstavljajo zelo preprost in razumljiv model, saj so lingvistične preference osnova problemov, ki jih rešujemo z mehko logiko. MCDM problem rešijo zelo učinkovito, kljub podatkom, ki so lahko dvoumni ali netočni (Klir in drugi, 1995). Danes je veliko procesov odločanja ustvarjenih v mehkem okolju (Chowdhury in drugi, 2006).

3.2 Modeli večkriterijske odločitvene analize

MCDM-modeli odločevanja so uporabni v širokem okolju. Obsegajo tehniko, ekonomijo, menedžment, vojsko, logistiko itn. Različni pristopi in tehnike so predvsem odvisni od zahtevnosti problema in končnega cilja. Analytic Hierarchy Process (AHP), Elimination and Choice Translating Reality (ELEKTRE), The

Technique for Order of Preference by Similarity to Ideal Solution (TOPSIS), A Preference Ranking Organisation Method (PROMETHE) in njihove izpeljanke pomenijo osnovne različice (Zadeh, 1995; Zadeh, 1996; Chen, 1992). Vse novejšje različice imajo tudi že mehko logični pristop (Saaty, 1988; Van Laarhoven in drugi, 1983; Buckley, 1985; Boender in drugi, 1989; Chang, 1992; Mikhailov in drugi, 2004). Prav tako poznamo že nekaj izpeljav skupinskega odločanja: Group AHP (GAHP), Group TOPSIS (GTOPSIS) (Chen in drugi, 2006).

Za novo predlagano metodo procesa izbire in delovanja na cilj je na podlagi analize potrebnih dejavnikov in razpoložljivih resursov izbrana ustrezna metoda odločanja. Postopek izbire ustreznega modela MCDM je za najprimernejšo metodo pokazal metodo TOPSIS. Osnovna ideja TOPSIS metode je, da najboljša alternativa nima le najkrajše razdalje do pozitivne idealne rešitve, ampak, da je ta alternativa istočasno tudi čim bolj oddaljena od negativne rešitve (Hwang in drugi, 1981).

Algoritem TOPSIS je uporaben za oceno rezultatov v sorodnem okolju. Podatki, uporabljeni v algoritmu, so številčni, tako da je tudi izhod količinski podatek (Jia X, 2009). Za ovrednotenje posameznih kriterijev in alternativ se uporabijo trikotna števila, ki definirajo mehke vrednosti (angl. FTOPSIS – Fuzzy TOPSIS) (Fu, 2008). Vzorčni linearen program za skupinski večkriterijski odločitveni model (angl. MCGDM - Multi Criteria Group Decision Macking) je predstavil Xu (2007). Opisanih je že nekaj tehnik določitve preference na podlagi idejnih rešitev TOPSIS tudi v primeru skupinskega odločanja znotraj MCGDM (GTOPSIS). Tako so ustrezno obravnavani vsi odločevalci. Jasno izraženi so tudi parametri posameznih kriterijev tako, da dobimo hitro, natančno in objektivno odločitev (Saghafian in drugi, 2005).

Tako je za novo predlagani model procesa izbire in delovanja na cilj na podlagi dosedanjih spoznanj predlagana metoda FGTOPSIS.

3.3 Proces izbire in delovanja na cilj z metodo MCGDM FGTOPSIS

Skupinski večkriterijski odločitveni model (MCGDM) spremlja te korake:

1. Določiti je treba število alternativ in kriterijev.
 Odločevalci določijo število alternativ in ustrezne kriterije. Na primer $C = \{C_1, C_2, \dots, C_m\}$ je seznam alternativ; $K = \{K_1, K_2, \dots, K_n\}$ je seznam kriterijev, in $A = \{a_{ij} \mid i=1,2, \dots, m; j=1,2, \dots, n\}$ je matrica odločitev, pri čemer je a_{ij} številska vrednost alternative i za kriterij j .
2. Ocena mehčanja ima dva koraka:
 - a) Izbrati niz vrednosti za določitev uteži posameznih kriterijev in določiti stopnje primernosti vsake alternative po kriterijih.
 - b) Oceniti in določiti uteži posameznih kriterijev in stopnjo ustreznosti vsake alternative.

Metodo FGTOPSIS spremljajo ti koraki:

1. Normalizacija mehke odločitvene matrice

V GTOPSIS metodi moramo vsako alternativo oceniti z enačbo 1.

$$r_{ij} = \frac{x_{ij}}{\sqrt{\sum_{i=1}^m x_{ij}^2}}; \text{ kot } x = \text{matrika odločanja}; i=1,2, \dots, m; \text{ in } j=1,2, \dots, n \quad (1)$$

2. Ponderirano normalizirana mehko odločitvena matrica

Positivno idealno rešitev A^+ in negativno idealno rešitev A^- lahko določimo na podlagi ponderirano normalizirane ocene (y_{ij}) kot:

$$y_{ij} = w_j r_{ij}; \text{ kot } i=1, 2, \dots, m; \text{ in } j=1, 2, \dots, n. \quad (2)$$

3. Določanje pozitivne in negativne idealne rešitve

Positivno idealno rešitev matrice računamo z enačbo 3, negativne idealne rešitve pa izračunamo na podlagi enačbe 4.

$$A_i^+ = (y_{i1}^+, y_{i2}^+, \dots, y_{in}^+); \quad (3)$$

$$A_i^- = (y_{i1}^-, y_{i2}^-, \dots, y_{in}^-); \quad (4)$$

4. Razdalja vsake alternative do pozitivne in negativne idealne rešitve (Chen, 2000)

Razdalja med alternativo A_i in pozitivno idealno rešitvijo lahko izračunamo z enačbo 5:

$$d_i^+ = \sqrt{\sum_{j=1}^n (y_{ij}^+ - y_{ij})^2}; i=1,2, \dots, m. \quad (5)$$

Razdalja med alternativo A_i in negativno idealno rešitvijo lahko izračunamo z enačbo 6:

$$d_i^- = \sqrt{\sum_{j=1}^n (y_{ij} - y_{ij}^-)^2}; i=1,2, \dots, m. \quad (6)$$

5. Določanje vrednosti preference za vsako alternativo

Vrednost preference za vsako alternativo (V_i) je podana kot:

$$CC_i = \frac{d_i^-}{d_i^- + d_i^+}; i=1,2, \dots, m. \quad (7)$$

3.4 Določanje kriterijev, alternativ in preference odločevalcev

Predlagani postopek za reševanje lahko strnemo v nekaj točk:

1. Določiti število alternativ in kriterijev

Iz tabele ciljev (baze) izberemo pet ciljev za izbrani proces izbire in delovanja na cilj. Ti cilji so izbrani kot najboljša mogoča alternativa, na njih se bo izvajal nadaljnji proces. Označimo jih s C1, C2, C3, C4, C5.

Določeni so bili štiri kriteriji, in sicer kot podlaga za določanje izbora ciljev. Kriteriji so izbrani iz procesa izbire in delovanja na cilj kot: K1 = vrsta cilja, K2 = velikost, K3 = odpornost, K4 = stopnja nevtralizacije.

2. Defniranje preferencije (uteženosti) odločevalcev
Odločevalci so opredeljeni kot skupina ekspertov. Označeni so z E1, E2, E3. Odločitev preferencije odločevalcev prepustimo poveljniku. Za izračun uteži je izbrana metoda lastnega vektorja.
3. Defniranje lingvističnih spremenljivk kriterijev, alternativ in ocena mehčanja
Najprej določimo lingvistične vrednosti rangiranja kriterijev in jim priredimo mehke vrednosti.

Tabela 1:
Lingvistične
ocene kriterijev

Lingvistične ocene kriterijev	
L	nizka
ML	srednje nizka
M	srednja
MH	srednje visoka
H	visoka
VH	zelo visoka

Tabela 2:
Mehke vrednosti
kriterijev

Mehke vrednosti kriterijev	
L	0, 0, 0,2
ML	0, 0,2, 0,4
M	0,2, 0,5, 0,7
MH	0,5, 0,7, 0,9
H	0,8, 0,9, 1
VH	0,9, 1, 1

Zberemo komplet lingvističnih ocen rangiranja kriterijev po vseh odločevalcih. Odločitev za kriterije je prikazana v tabeli 3.

Tabela 3:
Lingvistične
ocene
pomembnosti
kriterijev po
odločevalcih

Lingvistična ocena kriterijev			
Kriterij	E1	E2	E3
K1	MH	H	H
K2	MH	H	VH
K3	L	V	VH
K4	H	H	VH

Podobno določimo lingvistične ocene rangiranja alternativ in jim priredimo mehke vrednosti.

Tabela 4:
Lingvistične
ocene alternativ

Lingvistične ocene alternativ	
P	slab
MP	srednje slab
F	srednje
MG	srednje dober
G	dober
VG	zelo dober

Tabela 5:
Mehke vrednosti
alternativ

Mehke vrednosti alternativ	
P	0, 0, 3
MP	2, 3, 5
F	4, 5, 6
MG	6, 7, 8
G	8, 9, 10
VG	9, 10, 10

Zberemo komplet lingvističnih ocen odločevalcev o primernosti vsake alternative glede na utemeljenost kriterijev. Odločitev za posamezne alternative je prikazana v tabeli 6.

Tabela 6:
Lingvistične
ocene odlo-
čevalcev o
primernosti
alternativ glede
na kriterije

Lingvistične ocene odločevalcev o primernosti alternativ glede na kriterije				
Kriterij	Alternativa	E1	E2	E3
K 1	C1	F	F	MP
	C2	MP	MP	G
	C3	F	MG	F
	C4	F	VG	F
	C5	MP	G	MP
K 2	C1	MG	F	MP
	C2	G	MP	G
	C3	G	MG	MG
	C4	MG	VG	F
	C5	F	G	P
K 3	C1	G	F	MG
	C2	G	MP	G
	C3	F	MG	MG
	C4	VG	VG	F
	C5	MG	G	F
K 4	C1	VG	F	G
	C2	MP	MP	G
	C3	MP	MG	VG
	C4	MG	VG	MG
	C5	G	G	MG

3.5 Rezultati metode FGTOPSIS

Najprej se določijo uteži odločevalcev po metodi lastnih vektorjev. Po normalizaciji z enačbo 1 se dobijo naslednje vrednosti $E1=0,5474$, $E2=0,2627$ in $E3=0,1899$.

Mehke vrednosti kriterijev utežimo z vrednostmi posameznih odločevalcev na podlagi enačbe 2. Ponovimo postopek še za mehke vrednosti alternativ z enakim postopkom.

Določimo združeno uteženo vrednost kriterijev \hat{W} , kot $\hat{W}_j = (W_{j1}, W_{j2}, W_{j3})$,

kjer je: $W_{j1} = \text{Min} \{W_{jk1}\}$, $W_{j2} = 1/k \sum W_{jk2}$ in $W_{j3} = \text{Max} \{W_{jk3}\}$.

Podobno določimo tudi združeno uteženo vrednost alternativ kot $\check{R} = (a, b, c)$.

Dobljene vrednosti uporabimo za pridobitev skupne mehke odločitvene matrice, ki jo še normaliziramo in utežimo.

Pozitivna idealna rešitev (A^+) je izračunana z enačbo 3, negativna idealna rešitev (A^-) pa z enačbo 4. Rezultati so prikazani v tabeli 7.

Tabela 7:
Pozitivna idealna rešitev (A^+) in negativna idealna rešitev (A^-)

	y_1	y_2	y_3	y_4
Pozitivna idealna rešitev (A^+)	3,2845	5,4743	5,4743	5,4743
Negativna idealna rešitev (A^-)	0,1170	0	0	0,1640

Za izračun razdalje med alternativo d_i in njihovo idealno pozitivno in idealno negativno rešitvijo se uporabljata enačbi 5 in 6. Vrednost koeficienta bližine za vsako alternativo (angl. CCI- Closeness coefficient) se računa z uporabo enačbe 7. Dosežemo večjo vrednost alternative, večjo prednost ima alternativa C_i . Rezultat GTOPSIS izračuna je prikazan v tabeli 8.

Tabela 8:
Rezultat metode TOPSIS za ovrednotenje alternativ

Proces izbire in delovanja na cilj				
Alternative	d_i^+	d_i^-	CC_i	Mesto
C1	1,40201	1,09186	0,4378	1
C2	1,45416	0,96043	0,3977	3
C3	1,44007	0,87505	0,3779	5
C4	1,36847	1,04335	0,4325	2
C5	1,43422	0,93647	0,3950	4

Cilj z najvišjo vrednostjo in tako najboljša alternativa je C1, ki z vrednostjo $CC_i = 0,438$ (Deng-Feng, 2011) dosega po klasifikaciji koeficientov bližine sprejemljiv rezultat.

4 SLUMLDOG

Za novo predlagani model procesa odločanja je razvit računalniško podprt program, s katerim je omogočena uporabnikom enostavna in razumljiva izvedba celotnega procesa.

Model za podporo procesa izbire in delovanja na cilj SLUMLDOG je bil razvit za izboljšanje taktične ravni na podlagi intuitivnih pravil odločanja, ki so kot osnova analitičnemu modelu. Prednost takšne kombinirane metode napovedovanja je zmanjševanje vpliva subjektivnosti, predvsem če je takšen model izveden za skupinsko

odločanje. Poudarjene prednosti modela pred klasično metodo lahko strnemo v jasno strukturo programa, opredeljenost gradnikov in s tem vodenja odločevalcev skozi proces. Značilna je enostavnost uporabe in zaznan je občuten prihranek potrebne- ga časa in resursov. Te ugotovitve kažejo, da lahko model SLUMLDOG deluje kot močno orodje v rokah odločevalcev in prispeva k večjemu zaupanju, manjšemu obsegu dela in bolj učinkovitemu delovanju.

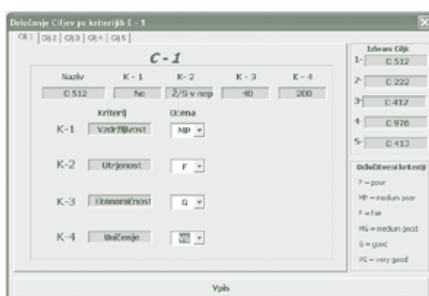
Glede na potrebe je k programu SLUMLDOG dodano nekaj funkcij, ki program napravijo bolj operativen in prijazen do uporabnika. Osnovni namembnosti izvajanja večkriterijske analize v procesu izbire in delovanja na cilj je na izbrani cilj dana možnost direktne izvedbe ognjene podpore z ustreznim ognjenim sistemom (možnost izbire med artilerijskimi in minometnimi sistemi). Ta del sistema se lahko avtonomno uporabi za izvedbo artilerijskega oziroma minometnega ognja, saj so upoštevana vsa artilerijska pravila streljanja. Dodane so varnostne funkcije, kot so varnostne cone in območje ciljev. Program je podprt tudi logistično, z vodenjem porabe streliva pri enotah in priložnih skladiščih. Končni rezultat pa je grafični prikaz naštetih funkcij, ki z vizualizacijo parametrov dodatno razjasni situacijo.

4.1 Osnovne funkcije programa SLUMLDOG

Osnovne funkcije so izbrane v menijskem oknu, iz katerega se dostopa do vseh menijev. Ti so: osnovni podatki, položaji, cilji, artilerijsko streljanje, načrti ognjev, analiza ciljev, varnostni ukrepi, logistična podpora, grafični pogled.

4.2 Nekaj pomembnih oken programa SLUMLDOG

Slika 2:
Določanje ciljev
po kriterijih

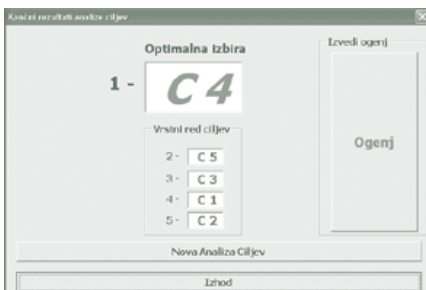
Določanje ciljev po kriterijih je okno, namenjeno določanju pomembnosti posameznega cilja (alternative) glede na določen kriterij. Na vrhu okna imamo prikazan posamezen cilj, za katerega trenutno poteka odločanje. Ko je določena pomembnost cilja po vseh kriterijih, izberemo v zavihku mape naslednji cilj. Za lažje delo imamo na desnem robu imena vseh analiziranih ciljev.

Slika 3:
Statusi vnosa

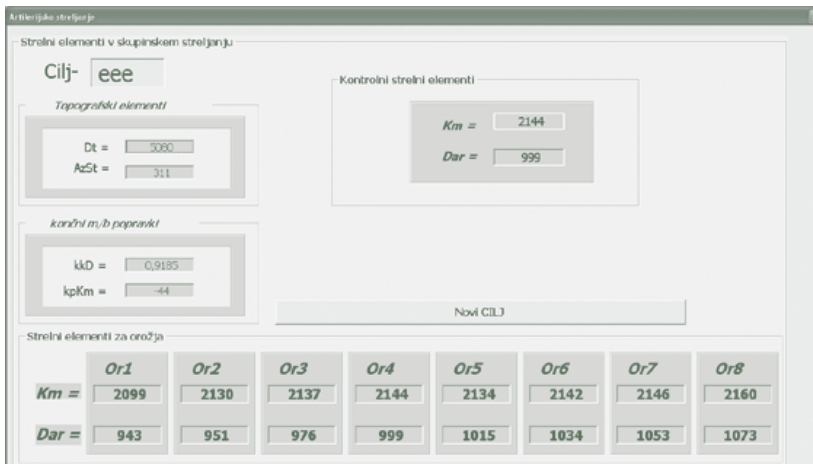
Okno nam omogoča celovit pregled opravljenega dela. Razdeljeno je na tri dele, od statusa vnosa uteži ekspertov, statusov vnosa uteži kriterijev do statusov vnosa pomembnosti ciljev glede na posamezen kriterij. Okno Pregled statusov nam omogoča spremljati trenutno stanje vnosov.

Slika 4:
Rezultati
analize ciljev

Končni rezultati analize ciljev je okno, v katerem so cilji razvrščeni po vrstnem redu uvrstitve. Prvi je poudarjen in pomeni optimalni izbor. Prav tako je mogoče izvesti takojšnje skupinsko streljanje na ta cilj. Cilj je odebeljeno prikazan tudi v grafičnem pogledu.

Slika 5:
Strelni elementi
v skupinskem
streljanju

Strelni elementi v skupinskem streljanju je okno, namenjeno prikazu strelnih elementov posameznih orožij glede na snop in AzFC. Z drugimi okni menija Artilerijsko streljanje zagotavlja popolno artilerijsko oziroma minometno podporo zagotavljanja ognjene podpore.

Slika 6:
Grafični pregled
programa
SLUMLDOG

Grafični del programa SLUMLDOG nam na delovni karti prikaže trenutno stanje. Stanje se dinamično spreminja glede na vnesene parametre. Zraven že naštetih funkcij prikaza priročnih skladišč, varnostnih con in območja cilja nam prikaže položaj trenutno izbranega cilja v procesu izbire in delovanja na cilj in v primeru izvedbe streljanja tudi položaj tega. Osnovna namena grafičnega prikaza sta spremljanje in kontrola izvedbe operacij.

Sklep Tradicionalno gledano se analitični in intuitivni pristop precej razlikujeta. Imata različne prednosti in pomanjkljivosti. Ne zdi se verjetno, da bo kateri od njiju koristen zgled za vse vidike vojaškega odločanja. Zato je treba prizadevanja usmeriti k uporabi pozitivnega trenda posameznega pristopa ali iskati skupne točke. Prizadevati si moramo pravilno definirati zahteve in omejitve. Te naj bodo osnova za določitev specifičnosti načina odločanja in strategijo, ki je najbolj primerna za nastale pogoje. S takšnim pristopom lahko bolje tehnološko podpremo in realiziramo učinkovite postopke odločanja v ustreznih razmerah, zato je smiselno, da se še naprej raziskujejo načini za podporo odločanja v negotovem vojaškem okolju.

Obraunavan proces izbire in delovanja na cilj je podvržen nenehnim spremembam in zahteva angažiranost velikega števila osebja. Zahteva pravilno opredelitev kriterijev glede na trenutno situacijo in vlogo, saj je od tega odvisna pravilna ocena ogroženosti. Pomeni kdaj, kje, zakaj in s čim bomo na cilj delovali.

Postavlja se smiselna potreba, da se takšen kontinuirano umsko in psihično zahteven proces, ki je nenehno podvržen ponavljajočim postopkom, izvede v obliki analitičnega in/ali intuitivnega modela z ustrežno informacijsko podporo.

Na primeru so združene najnovejše raziskave metod MCDM. Študija primera izbire in delovanja na cilj kaže, kako lahko uporaba MCDM uravnoteži različne procese napovedovanja in odločanja, neželenih stranskih učinkov in tveganj glede na omejene podatke, pridobljene iz različnih senzorjev. Bistven prispevek MCDM je pridobljene informacije senzorjev uspešno povezati z določenimi kriteriji in ponderji in določiti alternativo, ki v določenem trenutku predstavlja največjo grožnjo taktični ravni vodenja operacij.

Z operacionalizacijo modela s programom SLUMLDOG je zagotovljeno odločevalcem močno orodje za njihovo delo. Z uvajanjem novega modela v procesih napovedovanja in odločanja je zagotovljen učinkovit, robusten in uporabniku prijazen sistem za večkriterijsko analizo procesa izbire in delovanja na cilj, ki daje uporabniku podporo pri odločanju in temelji na metodi večkriterijske analize, algoritmičnih izbire in delovanja na cilj ter mehki logiki.

Cilj je predstaviti informacije za podporo odločanju v obliki, ki zmanjša vse neusklajenosti med prepoznavnimi značilnostmi odločevalcev kot nosilcu odločanja in sistemi za podporo odločanju. Hkrati zmanjšuje pomanjkljivosti sedanjega prikaza taktične ravni, ki določajo visoke zahteve za obdelavo informacij in presegajo omejitve človeškega spomina. Sistem sintetizira številčne podatke v grafičnem prikazu in olajša razlago prostorskih podatkov. Od predstavitve sintetiziranih podatkov v grafični obliki se pričakuje, da se zmanjša kognitivno-procesna obremenitev odločevalcev pri izvajanju ocene stanja, da nadomestijo manj zahtevne operacije s percepcijo bolj kompleksnih logičnih operacij. Namenjena je pomoči pri odločanju z zagotavljanjem informacij na način, ki kar najbolj zmanjša potrebo po ohranitvi informacij v spominu, zmanjša zahteve za obdelavo informacij, usmeri pozornost na najbolj

prednostne naloge, spomni na ukrepe, ki morajo biti opravljeni, pomaga pri sprejemanju odločitev pod stresom in podpira višjo stopnjo in razumevanje položaja.

Funkcije, ki jih v modelu obravnavamo kot prednosti sistema, so omejevanje človeških napak, usmerjanje pozornosti na visoko ovrednotene parametre (prednostni seznam kriterijev in alternativ) in opozorila na manjkajoče podatke in omogočanje prilagajanja sprejemanja odločitev glede na bojno stanje. Hkrati tekoče vrednotenje podatkov odločevalcu omogoča, da ohrani kontakt in primerjavo z najnovejšimi vrednostmi ovrednotenih kritičnih parametrov.

Odločanje v skupini je pogosto sestavni del uspešnega napovedovanja in odločanja. Kljub pomanjkanju konsenza ima vsak član svojo vlogo in deluje soodvisno v smeri skupnega cilja.

Danes se od sistemov za podporo odločanju zahteva, da se zagotovi sinergija človeških prednosti v povezavi s prednostmi, ki jih ponujajo sistemi. Sprejeti moramo tudi misel, da se omejitve, povezane s sedanjo generacijo samodejnih pomoči, ne morejo ustrezno razvijati na podlagi izkušenj v daljšem časovnem obdobju. Mnenje o omejenosti avtomatskih sistemov odločanja zarisuje značilnosti človeškega znanja, ki presegajo zmožnosti avtomatiziranih sistemov. Ti vključujejo človeško sposobnost za ustvarjalnost, prilagodljivost, vključevanje izkušenj analognega sklepanja in intuicije. Cilj sistemov je, da vedno izkoristijo prednosti človeka, skupaj s prednostmi, ki jih zagotavlja sistem za podporo odločanju.

Glede na množico različnih metod večkriterijskega odločanja bi bilo v nadaljevanju in ob primernem interesu smiselno razviti tudi primerjalne metode na enaki osnovi. Kaže razmisliti o optimističnih in pesimističnih mehko logičnih metodah. Kadar iz procesa izbire in delovanja na cilj preidemo v hipno intuitivno odločanje, je treba razmisliti o odločanju na podlagi klasične mehke logike, kjer se zdijo intuitivni procesi primerni za vhodno izhodne vrednosti mehke logike.

Prav tako kaže razmisliti o novih funkcijah programa SLUMLDOG, kot je izvedba programa z več integriranimi metodami odločanja, in o širitvi spektra odločitev, katerega trendi so vse bolj prisotni na vojaškem področju.

Literatura

1. Anderson, J. R., 1990. *The Adaptive Character of Thought*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
2. Boender, C., Graan, D., Lootsma, F., 1989. *Multi criteria decision analysis with fuzzy Pair-wise comparisons*. *Fuzzy Sets and Systems*, 29, str. 133–143.
3. Buckley, J., 1985. *Fuzzy Hierarchical analysis*. *Fuzzy Sets and Systems*, 17, str. 233–247.
4. Chang, D-Y., 1992. *Extent Analysis and Synthetic Decision, Optimization Techniques and Applications*. Singapore: World Scientific, 1, str. 352.
5. Bryant, D. J., Webb, R. D. G., McCann, C., 2003. *Synthesizing Two Approaches to Decision Making In Command And Control*. *Canadian Military Journal*.

6. Caird-Daley, A., Don, H., 2007. *Training decision making using serious games*. Human Factors Integration Defence Technology Centre.
7. Chen, S., Hwan, C., 1992. *Fuzzy multiple attribute decision making methods and applications*. Berlin: Springer.
8. Chen, C. T., Lin, C. T., Huang, S. F., 2006. *A fuzzy approach for supplier evaluation and selection in supply chain management*. *International Journal of Production Economics*, 102 (2), str. 289–301.
9. Chen, C. T., 2000. *Extension of TOPSIS for group decision-making under fuzzy environment*. *Fuzzy Sets and Systems*, 114 (1), str. 1–9.
10. Chowdhury, S., Champagne, P., 2006. *Multi Criteria Decision Making in Fuzzy Environment*. *The Annual General Conference of the Canadian Society for Civil Engineering*. Canada, GC-073, str. 1–10.
11. Cook, M., Noyes, J., Masakowski, Y., 2007. *Decision Making in Complex Environments*. Hampshire: Ashgate Publishing Limited.
12. Čančer, V., 2003a. *Analiza odločanja - Izbrana poglavja*. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta.
13. Dahl, A. B., 1996. *Command dysfunction: Minding the cognitive war*. *School of Advanced Airpower Studies*, Alabama: Air University.
14. Deng, F. L., 2011. *Closeness coefficient based nonlinear programming method for interval-valued intuitionistic fuzzy multiattribute decision making with incomplete preference information*. *Applied Soft Computing*, 11 (4), str. 3402–3418.
15. Deng, Y., Su X. Y., Wang, D., Li, Q., 2010. *Target Recognition Based on Fuzzy Dempster Data Fusion Method*. *Defence Science Journal*, 60(5), str. 525–530.
16. Deng, Y., Shen, C., 2006. *Evaluating the main battle tank using fuzzy number arithmetic*. *Defence Science Journal*, 56(2), str. 251–257.
17. Deng, Y., Chan, T. S., Wu, Y., Wang, D., 2011. *A new linguistic MCDM method based on multiple criterion data fusion*. *Expert Systems with Applications*, 38(6), str. 6985–6993.
18. Dimovski, V., 2000. *Temelji organiziranja in odločanja*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
19. FM 3-24, *Counterinsurgency*, 2006.
20. FM 3-60, *The Targeting Process*, 2010.
21. FM 5-19, *Composite Risk Management*, 2006.
22. FM 6-0, *Mission command: Command and control of army forces*, 2003.
23. Gigerenzer, G., 1997. *Bounded rationality: Models of fast and frugal inference*. *Swiss Journal of Economics and Statistics*, 133, str. 201–218.
24. Gigerenzer, G., Goldstein, D. G., 1996. *Reasoning the fast and frugal way: Models of bounded rationality*. *Psychological Review*, 103, str. 650–669.
25. Llinas, J., Hall, D. L., 1998. *An introduction to multi-sensor data fusion*. *Proceedings of the 1998 IEEE International Symposium on Circuits and Systems*, 6, str. 537–540.
26. Hammond, J. S., Keeney, R. L., Raijfa, H., 2000. *Pametne odločitve*. *Praktični vodnik za sprejemanje boljših odločitev*. Ljubljana: Gospodarski vestnik.
27. Hutchins, S. G., 1996. *Principles for Intelligent Decision Aiding*. *Naval Command, Control and Ocean Surveillance Center*.
28. Hwang, C.L., Yoon, K., 1981. *Multiple Attribute Decision Methods and Applications*. Berlin: Springer.
29. Jia, X., 2009. *Comprehensive Evaluation on Green Productions based on TOPSIS Methodology*. *International Conference on Information Management, Innovation Management and Industrial Engineering*, str. 570–572.
30. JP 1-02, *Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms*, 2001.
31. JP 3-14, *Space operations*, 2009.
32. JP 3-0, *Joint Operations*, 2006.

33. JP 3-60, *Joint Doctrine for Targeting*, 2007.
34. Klein, G., Wolf, S., Militello, L., Zsombok, C., 1995. *Characteristics of Skilled Option Generation in Chess. Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 62, str. 63–69.
35. Klein, G., 1997. *Nonlinear aspects of problem solving. Information and System Engineering*, 2, str. 194–204.
36. Leedom D. K., Adelman L., Murphy J., 1997. *Critical Indicators in Naturalistic Decision Making. Fourth Conference on Naturalistic Decision Making. Warrenton: Klein associates.*
37. Klein, G., 1998. *Sources of Power: How People Make Decisions. Cambridge ; MIT Press*, str. 1–30.
38. Klir, G., Bo, Y., 1995. *Fuzzy Sets and Fuzzy Logic: Theory and Applications. New York: Prentice Hall.*
39. Lipshitz, R., Klein, G., Orasanu, J., Salas, E., 2001. *Taking Stock of Naturalistic Decision Making. Journal of Behavioral Decision Making*, 14, str. 331–352.
40. Markman, A. B., Gentner, D., 2001. *Thinking. Annual Review of Psychology*, 52, str. 223–247.
41. Mikhailov, L., Tsvetinov, P., 2004. *Evaluation of services using a fuzzy Analytic hierarchy process. Applied Soft Computing*, 5, 23–33.
42. Moser, P. K., 1990. *Rationality in Action: Contemporary approaches. New York: Cambridge University Press*, str. 19–40.
43. Omladič, V., 2002. *Matematika in odločanje. Ljubljana: DMFA-založništvo.*
44. O'Neill, J., 1996. *The Role of Problem-Solving in C3I Systems. Warwickshire, UK*, str. 348–355.
45. Paris, C. R., Salas, E., Cannon-Bowers, J. A., 2000. *Teamwork in multi-person systems: a review and analysis. Ergonomics*, 43(8), 1052–1075.
46. Roe, R. M., Busemeyer, J. R., Townsend, J. T., 2001. *Multialternative Decision Field Theory: A dynamic connectionist model of decision making. Psychological Review* 108(2), str. 370–392.
47. Ross, K. G., Klein, G. A., Thunholm, P., Schmitt, J. F., Baxter, H. C., 2004. *The Recognition-Primed Decision Model. Military Review*, 74, 6–10.
48. Saaty, T. L., 1999. *Decision making for leaders. The analytic hierarchy process for decisions in a complex world. Pittsburgh: RWS Publications.*
49. Saaty, T. L., 1988. *Multicriteria Decision Making: The Analytic Hierarchy Process. Pittsburgh: RWS Publications.*
50. Saghaftian, S., Hejazi, SR., 2005. *Multi-criteria Group Decision Making Using a Modified Fuzzy TOPSIS Procedure. Proceedings of the International Confrence on Computational Intelligence for Modelling, Control and Automation, and Internatioanl Conference Intelligent Agents, Web Technologies and Internet Commerce*, str. 57–62.
51. Tobias, L., Fletcher, D., 2000. *Handbook on research in training. New York: Macmillan Press*, str. 24–35.
52. Sengupta, A., Pal, T. K., 2000. *On comparing interval numbers. European Journal of Operational Research*, 127 (1), str. 28–43.
53. Schmitt, J. F., Klein, G., 1998. *Fighting in the fog: Dealing with battlefield uncertainty. Human*
54. *Performance in Extreme Environments*, 3, str. 57–63.
55. Su, X. Y., Zhao, Z. H., Zhang, H. J., LI, Z. Q., Deng, Y., 2011. *An Integrative Assessment of Risk in Agriculture System. Journal of Computational Information Systems*, 7, str. 9–16.
56. Terano, T., Asai, K., Sugeno, M., 1992. *Fuzzy Systems Theory and Its Applications. London: Academic Press.*

57. Todd, P. M., Gigerenzer, G., 2000. *Precis of Simple heuristics that make us smart*. *Behavioral and Brain Sciences*, 23, str. 727–780.
58. Todd, P. M., Gigerenzer, G., 2001. *Putting naturalistic decision making into the Adaptive Toolbox*. *Journal of Behavioral Decision Making*, 14, str. 353–384.
59. Van Laarhoven, P., Pedrycz, W., 1983. *Fuzzy Extensions for Saaty's priority Theory*. *Fuzzy Sets and Systems*, 11, str. 229–241.
60. Fu Y.G., 2008. *The TOPSIS Method of Multiple Attribute Decision Making Problem with Triangularfuzzy-avlued Weight*. *International Workshop on Modelling, Simulation and Optimization*, str. 11–14.
61. Xu, Z., 2007. *Multiple-Attribute Group Decision Making with Different Formats of Preference Information on Attributes*. *IEEE Transactions on Systems, MAN and Cybernetics Society*, 37(6), str. 1500–1511.
62. Zadeh, L., 1975. *The concept of a linguistic variable and its application to approximate reasoning*. *Information Sciences*, 8(3), 199–249.
63. Zadeh, L., 1996. *Fuzzy logic=computing with words*. *IEEE Transactions on Fuzzy Systems*, 4(2), 103–111.
64. Zsombok, C.E., Klein, G., 1997. *Naturalistic decision making*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, str. 49–59.

POSAMEZNIKOVO ODLOČANJE ZA ZAPOSILITEV V POGODBENI REZERVNI SLOVENSKE VOJSKE

INDIVIDUAL'S CHOICE TO SEEK EMPLOYMENT IN THE SLOVENIAN ARMED FORCES CONTRACT RESERVE

Povzetek Ob prehodu na poklicno popolnjevanje je proučevanje posameznikovega odločanja za različne oblike vojaške službe postalo zelo pomembno, saj so se oborožene sile soočile s konkurenčnimi iskalci delovne sile, s katerimi pogosto glede na ugodnosti, ki jih lahko ponudijo, in glede na posebnosti in zahtevnost dela težko tekmujejo. V primerjavi s proučevanjem pridobivanja in zadrževanja kadra za stalno sestavo oboroženih sil so analize, ki se ukvarjajo s pridobivanjem in zadrževanjem kadra za rezervno sestavo, predvsem zaradi pomanjkanja podatkov, veliko redkejše. S socio-psihološkim proučevanjem smo tako pri pogodbenih pripadnikih rezerve sestave Slovenske vojske preverili, kateri so ključni dejavniki odločanja za zaposlitev v pogodbeni rezervi. Pri tem smo prišli do ugotovitve, da imajo poleg ekonomskih spodbud pri odločitvah posameznikov za zaposlitev v pogodbeni rezervi pomembno vlogo tudi dejavniki, ki izhajajo iz osebnega odnosa posameznika do zaposlitve v pogodbeni rezervi, normativnih pritiskov oziroma podpore, deskriptivnih norm in ocene samoučinkovitosti, pa tudi številni drugi, bolj oddaljeni dejavniki, kot sta demografija in informiranost.

Ključne besede *Vojaška rezerva, zaposlitev v oboroženih silah, ekonomski in socio-psihološki dejavniki, Slovenska vojska.*

Abstract During the transition to professional armed forces, the study of individual's motives for various forms of military service became increasingly important. The professional armed forces have been confronted with competitive employers, who are often hard to compete with, considering the benefits they can offer as well as the characteristics and complexity of the work. Compared to the studies regarding the recruitment and retention of permanent military personnel, the analysis of the recruitment and retention of reserve military staff are much rarer, mainly due to the lack of data. With the help of socio-psychological framework applied to Slovenian Armed Forces contract reserve members, we thus determine the key factors triggering decisions for

the employment in the contract military reserve. In doing so, we came to the conclusion that, in addition to the economic stimulation, the factors contributing to the individuals' decision to seek employment in the contract reserve are the following: factors resulting from individual's personal attitude towards the employment in the military contract reserve, normative pressures or support, descriptive norms, self-efficacy assessment, and many other more remote factors, such as demographics and information.

Key words *Military reserve, employment in armed forces, economic and socio-psychological factors, Slovenian Armed Forces.*

Uvod Izkušnje kažejo, da se sodobne industrijsko razvite družbe pogosto srečujejo s težavami pri popolnjevanju oboroženih sil. Pri tem so rezervne sile navadno najpomembnejša alternativna oblika zagotavljanja poklicne popolnjenosti oboroženih sil,¹ zato se raziskave ukvarjajo tudi s pridobivanjem in vzdrževanjem pogodbene rezervne sestave. Rostker in Shishko (1976) sta razvila teorijo, da odločitev posameznika za vstop v rezervno sestavo temelji na izbiri med prostim časom in dodatnim prihodkom oziroma na dejavnih, ki drugače vplivajo na posameznikovo odločitev za honorarno delo. Temu pritruje tudi Burrightetal s sodelavci (1978), ki so med posamezniki, ki se odločajo za vstop v rezervno sestavo, ugotovili sorazmerno veliko plačno neprilagodljivost. Brinkerhoff in Grissmer (1986) prva opozorita na pomembne razlike med honorarnim delom in službo v rezervni sestavi, Mehay (1991) pa empirično dokazuje, da posameznikova odločitev za zaposlitev v rezervni sestavi kljub močnemu vplivu njegovega dohodkovnega statusa ter lokalnih zaposlitvenih razmer ni podobna odločitvi za honorarno delo. Buddin (1993) je s proučevanjem novega nabornega programa »2 + 2 + 4« ugotovil, da so ugodnosti dodatnega izobraževanja povezane s posameznikovo odločitvijo za službo v rezervni sestavi. Thomas in Kocher (1993) pa sta ugotovila, da posameznike v rezervni sestavi združujejo dejavniki, ki opredeljujejo tudi odločitev za primarno, polno zaposlitev. Posledično se je tudi pri proučevanju odločitve posameznika za vstop v rezervno sestavo začel tako kot pri posameznikovem odločanju za zaposlitev v oboroženih silah uporabljati socio-psihološki okvir proučevanja (Bachman, 1998; Fishbein, 2000; Sackett, 2004), ki omogoča vključitev tako ekonomskega dožemanja koristi kot tudi okoljskih dejavnikov, ki jih poudarjajo ekonomski modeli poklicne izbire.

Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije je leta 2001 v svoje dolgoročne načrte razvoja zapisalo prehod na poklicno popolnjevanje Slovenske vojske, ki se v vseh poznejših dokumentih opredeljuje kot *poklicna vojska, dopolnjena s pogodbeno rezervo*. Stalna in pogodbeno sestava sta tako postali dve dopolnjujoči se sestavini Slovenske vojske, za kateri je treba izvajati primerno politiko zaposlovanja. V članku

¹ Kljub dejstvu, da so rezervisti znatno cenejši od pripadnikov stalne sestave, in temu, da številne države uporabljajo rezervne enote za izvajanje nalog, ki nakazujejo na morebitno možnost zamenjave stalnih enot z rezervnimi, je na splošno premalo znano o učinkovitosti rezervnih sil in času, potrebnem, da te sile dosežejo bojno pripravljenost (Sandler, 1992, str. 162, 163).

bomo zato najprej na podlagi različnih teoretičnih izhodišč odločanja za zaposlitev v oboroženih silah, nato pa še s podrobnejšo analizo rezultatov empirične raziskave *Upravljanje človeških virov v Slovenski vojski: pogodbeni rezerva, družine in konec vojaške službe*, poskušali odgovoriti na raziskovalno vprašanje, kateri so ključni – ne le ekonomski, temveč tudi sociološki in psihološki – dejavniki, ki med pogodbenimi pripadniki določajo interes za zaposlitev v rezervni sestavi Slovenske vojske.

Temeljni pristop pri proučevanju odločanja za zaposlitev v oboroženih silah bo temeljil na združitvi različnih ekonomskih in socio-psiholoških teorij posameznikovega odločanja. Delovanje dejavnikov, ki vplivajo na interes za zaposlitev v pogodbeni rezervi oboroženih sil, je mogoče proučiti samo s kombinacijo različnih teoretičnih in empiričnih raziskovalnih metod, zato bomo pri proučevanju že uveljavljenih teorij in novjših ugotovitev ter spoznanj na tem področju uporabili analizo vsebine pisnih virov ter prikaz vlog in nalog v analizo vključenih dejavnikov, ki vplivajo na zaposlovanje v oboroženih silah. V empiričnem delu članka pa bomo z analizo empiričnih podatkov in statistik, pridobljenih iz rezultatov raziskav *Upravljanje človeških virov v Slovenski vojski: pogodbeni rezerva, družine in konec vojaške službe*, predstavili podatke o interesu pogodbenih pripadnikov za nadaljnjo zaposlitev v rezervni sestavi Slovenske vojske.

1 ODLOČANJE ZA ZAPOSILITEV V OBOROŽENIH SILAH

Teorije o odločanju za zaposlitev v oboroženih silah so raznolike in del različnih znanstvenih področij. Ekonomske teorije odločanja za zaposlitev v oboroženih silah tako poudarjajo predvsem dejavnike na makro ravni, usmerjene na sredstva za pridobivanje in zadrževanje človeških virov v oboroženih silah, razmere v gospodarstvu, plače ter možnosti zaposlitve v vojaškem in civilnem sektorju gospodarstva. Socio-psihološke teorije odločanja za zaposlitev v oboroženih silah pa po drugi strani bolj poudarjajo dejavnike na mikro ravni, usmerjene na lastnosti posameznika in posameznikove odločitve, njegove vrednote, odnos in socialne pritiske.

Izhajajoč iz ekonomske teorije izbire posamezniki povezujejo celotno korist s posamezno možnostjo izbire in nato sledijo tisti, ki je zanje najbolj koristna (Schwartz, 2002). Tako je Oi (1967) zasnoval model poklicne izbire, v katerem se posameznik o zaposlitvi v oboroženih silah odloči na podlagi razlike med nizom vojaških plačil in plačil za najboljšo alternativno civilno zaposlitev. Altman in Fechter (1967) sta model dopolnila še z vključitvijo stopnje brezposelnosti, ki neposredno vpliva na višino plačil v civilnem sektorju. Nadaljnja nadgradnja modela poklicne izbire pa je upoštevala tudi dejstvo, da se lahko zgodi, čeprav je niz vojaških plačil enak nizu civilnih, da posameznik pri zaposlitvi v oborožene sile ni indiferenten, saj obstaja možnost, da ima vsak nekakšno »nagnjenost do vojaške službe«²

² Zaradi posebne narave dela v oboroženih silah je razumljivo, da imajo značilnosti takšne službe, kot so npr. neudobje in nevarnost, stroga disciplina, premestitev po vsej državi ali celo zunaj nje, ločitev od družine, pomembno, če že ne glavno vlogo pri posameznikovi odločitvi o zaposlitvi v oboroženih silah (Kennedy, 1975, str. 106).

(Fisher, 1969; Altman, 1971). Ker oblikovani model poklicne izbire ni omogočal reševanja resničnih težav, s katerimi so se pri zagotavljanju poklicne vojaške delovne sile srečevale države, so ekonomske raziskave o zaposlovanju v oboroženih silah začele upoštevati še elemente institucionalnega okolja, med katerimi sta še posebej pomembna učinka politike novačenja (Polich, 1986; Daula, 1985; Berner, 1993) in izobraževalnih ugodnosti (Gilroy, 1990; Horn, 1985; Hosek, 1989).

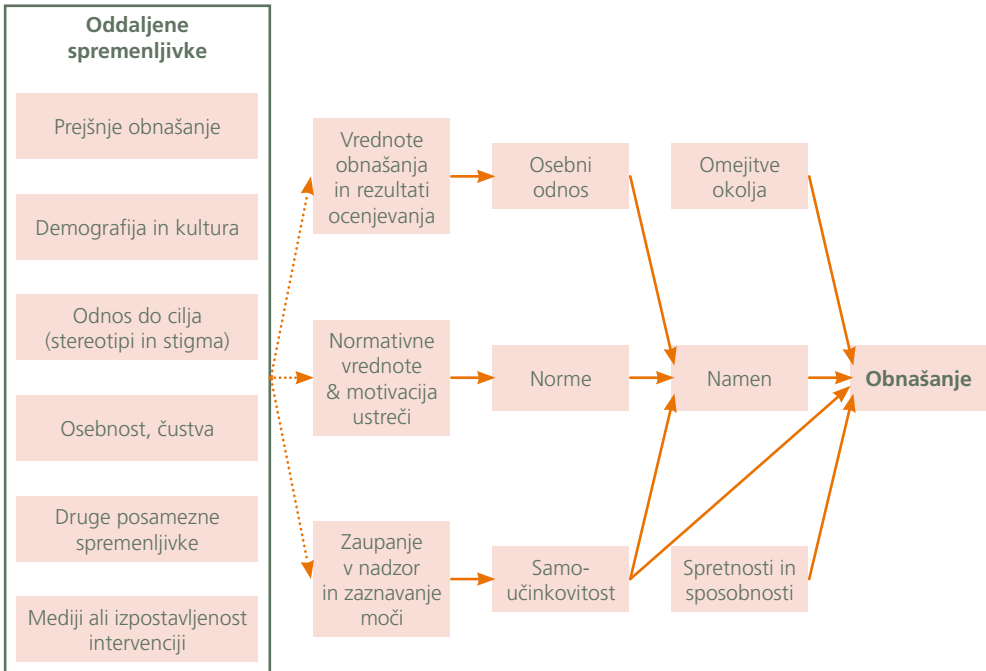
Na drugi strani pa so na socio-psihološko proučevanje odločanja za zaposlitev v oboroženih silah v preteklosti najmočneje vplivale te teorije obnašanja: model zdravstvenih prepričanj (*healthbelief model*), ki trdi, da je verjetnost, da se bo posameznik obnašal na določen način, odvisna od dveh dejavnikov – posameznika mora neposredno ogrožati nek zaznan izid in verjeti mora, da koristi presega stroške določenega dejanja (Becker, 1974; Rosenstock, 1994); teorija razumnega delovanja (*theory of reasoned action*), ki opredeljuje, da je izvajanje ali neizvajanje danega obnašanja posameznika določeno predvsem z močjo njegovega namena, da se vede na določen način, hkrati pa ta teorija upošteva, da na posameznika vplivajo tudi osebni odnosi, ki so funkcija prepričanj, da bo dano vedenje privedlo do določenega izida, in subjektivne norme, ki so funkcija normativnih prepričanj in motivacij, skladnih s tem, kaj posameznik v resnici želi narediti (Fishbein, 1975; Fishbein, 1991); družbeno kognitivna teorija (*social cognitive theory*), ki zagovarja, da obstajata dva dejavnika, ki najpomembneje vplivata na vsako obnašanje posameznika – posameznik mora imeti v odnosu do določenega obnašanja občutek samoučinkovitosti in biti mora spodbujen k določenemu obnašanju (Bandura, 1977). Koncept namenov za zaposlitev v oboroženih silah tako v grobem sestavlja »interes za zaposlitev«, dejavnik, ki je pogosto uporabljen v raziskavah o pridobivanju in zadrževanju človeških virov v oboroženih silah (Bachman, 1998; Fishbein, 2000; Sackett, 2004). Vendar pa se interes za zaposlitev v oboroženih silah ne spremeni vedno v resnično obnašanje. Na to, ali se bo posameznikov interes za zaposlitev v oboroženih silah pokazal tudi v njegovem obnašanju, namreč vplivata še dve skupini oddaljenih dejavnikov. Eno sestavljajo okoljski dejavniki, ki spodbujajo ali ovirajo posameznika pri uresničitvi njegovega zanimanja,³ v drugi pa so tisti dejavniki, ki neposredno vplivajo na to, ali se interes sploh lahko spremeni v obnašanje.⁴

Takšen socio-psihološki okvir proučevanja omogoča tako vključitev ekonomskega dojemanja koristi v obliki plačil in drugih nedenarnih ugodnosti, povezanih z izbiro, kot tudi vključitev okoljskih dejavnikov, ki jih poudarjajo ekonomski modeli poklicne izbire, zato ga je mogoče nadgraditi v celosten model odločanja za zaposlitev v oboroženih silah, ki vključuje tako racionalnost kot čustva. Tak model odločanja za zaposlitev v oboroženih silah tako predvideva, da na posameznikov interes, da se zaposli v oboroženih silah, vplivajo trije neposredni dejavniki: osebni odnos, normativni pritisk oziroma podpora in percepcija samoučinkovitost (slika 1).

³ *Okoljski dejavniki so na primer oddaljenost in dostopnost centrov za novačenje ter obseg in vrste aktivnosti pri novačenju (Sackett, 2004, str. 19).*

⁴ *Mednje tako spadajo strokovne kvalifikacije posameznika ter njegove lastnosti, znanje in zmožnosti za zaposlitev v oboroženih silah (Sackett, 2004, str. 20).*

Slika 1: Socio-psihološki okvir odločanja za zaposlitev v oboroženih silah

Osebni odnos do vojaške službe sestavljajo ugodni ali neugodni občutki posameznika do zaposlitve v oboroženih silah. Pri tem je posameznikov odnos do zaposlitve v oboroženih silah funkcija njegovih vrednot in rezultat ocen, povezanih s temi vrednotami (Fishbein, 1975; Ajzen, 1980; Andreson, 1996). Posamezniki torej zaznavajo nekatere koristi in slabosti zaposlitve v oboroženih silah. To zaznavanje se deli na dva dela. Prvi del so pričakovanja, ki se nanašajo na to, s kakšno gotovostjo posameznik misli, da se bodo zgodile koristi ali slabosti, če se bo odločil za eno izmed možnosti (Hastie, 2001), drugi del tega zaznavanja pa je izid ocenjevanja. Nanaša se na to, kako pozitivno ali negativno posameznik zaznava koristi in slabosti. Tako bosta za vsako posledico, potencialno povezano z vojaško službo, vedenjsko prepričanje (subjektivna verjetnost ali pričakovanje) in izid ocenjevanja. Splošni interes za zaposlitev v oboroženih silah je tako funkcija raznolikih pričakovanj in vrednot oziroma natančneje, subjektivne verjetnosti, da bo zaposlitev v oboroženih silah vodila do nekih posledic, ter dejstva, kako pozitivno ali negativno se te posledice zaznavajo.

Drugi dejavnik, ki vpliva na interes posameznika za zaposlitev v oboroženih silah, je normativni pritisk na posameznika oziroma podpora posamezniku. Mnogi namreč pri odločitvah poleg osebnega odnosa upoštevajo tudi to, kaj počno ljudje, ki so zanje pomembni, in kaj zanje mislijo, da bi morali delati. Normativni vpliv na posameznika praviloma oblikujeta dva tipa norm – prepovedne in deskriptivne. Prepovedne se nanašajo na zaznavanje tega, kaj ljudje, ki so posamezniku pomembni, menijo o njegovi zaposlitvi v oboroženih silah (Cialdini, 2003). Ker so si mnenja teh ljudi

lahko zelo nasprotujoča, so prepovedne norme funkcija subjektivne moči mnenj za posameznika pomembnih oseb (Bakken, 2002). Zaradi tega nekateri teoretiki trdijo, da je pomembno upoštevati tudi posameznikovo motivacijo, da se podredi določeni pomembni osebi (Fishbein, 1975). Deskriptivne norme pa se nanašajo na zaznavanje tega, koliko posameznikovih vrstnikov kaže interes za zaposlitev v oboroženih silah (Borsari, 2003; Cialdini, 2003). Nanašajo se na to, koliko vrstnikov sledi možnosti zaposlitve v oboroženih silah. Ker za različne skupine obstajajo tudi različne stopnje zanimanja, je celotna stopnja zanimanja za zaposlitev v oboroženih silah funkcija vseh teh posebnih stopenj. Pri tem pa socio-psihološka literatura opozarja na zelo zapleteno delovanje na osnovnih stopnjah zanimanja, včasih namreč višja stopnja vodi k povečanju vedenjskega namena, spet drugič k temu vodi nižja stopnja.

Tretji dejavnik, ki neposredno vpliva na interes za zaposlitev v oboroženih silah, pa je percepcija samoučinkovitosti. Posameznik se namreč kljub pozitivnemu osebnemu odnosu do zaposlitve v oboroženih silah in podpori njemu pomembnih oseb pri tem ne bo niti poskusil v njih zaposliti, če sam ni prepričan, da je sposoben za to (Bandura, 1994). Neposredno torej na interes za zaposlitev v oboroženih silah vpliva tudi obseg, do katerega posameznik meni, da se je sposoben uspešno zaposliti v oboroženih silah glede na trud, ki ga je v to vložil (Ajzen, 1991). Temeljne determinante celostne ocene samoučinkovitosti so zaznavanje ovir, ki preprečujejo zaposlovanje v oboroženih silah, in sodba posameznika o zmožnosti (ali dojetanju moči), da te ovire premaga. Posameznik je lahko negotov glede svojih zmožnosti, da prebrodi to oviro, poleg tega pa lahko različne ovire tudi različno zaznava. Celotno vrednotenje samoučinkovitosti je tako funkcija različnih dojetanj, ali je ovire mogoče preseči (Bandura, 1994).

Čeprav navedene skupine dejavnikov najbolj neposredno opredeljujejo interes za zaposlitev v oboroženih silah, pa na to vplivajo še številni drugi dejavniki. Njihov vpliv je bolj »oddaljen« v smislu, da so njihovi vplivi na obnašanje posameznika posredni ali pa se kažejo v predstavljenih neposrednih dejavnikih. Teorije obnašanja opredeljuje pet splošnih skupin oddaljenih dejavnikov, ki lahko vplivajo na odločitev o zaposlitvi v oboroženih silah in jih je treba upoštevati (Sackett, 2004, str. 25):

- demografske in socialne značilnosti (starost, izobrazba, spol, socialni in ekonomski status, zaposlitveni status, etnična pripadnost),
- odnos do cilja (stereotipi, povezani s pripadniki oboroženih sil, socialne stigme, povezane z vojaško službo),
- osebnost, razpoloženje in čustva (nagnjenost k iskanju senzacij, pozitivno razpoloženje, čustveni odzivi na vojaško službo),
- različne druge posameznikove lastnosti (patriotizem, družbena angažiranost, nagnjenost k tveganju),
- medijska in posredna izpostavljenost (izpostavljenost pozitivnim ali negativnim slikam oboroženih sil v medijih).

Ekonomske teorije odločanja za zaposlitev v oboroženih silah pa poudarjajo predvsem oddaljeno vlogo tistih, ki novačijo (preferenče častnikov za novačenje, načini, spodbude), in gospodarskih razmer v družbi.

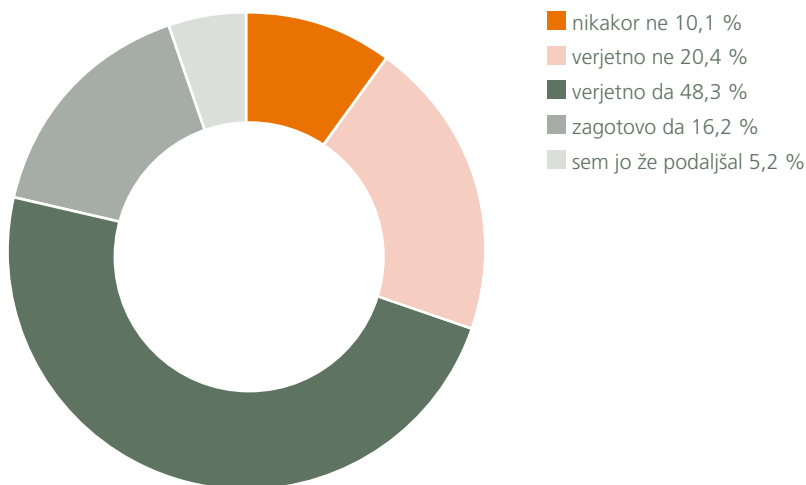
2 INTERES ZA ZAPOSILITEV V POGODBENI REZERVNI SLOVENSKE VOJSKE

Analizo odločitev posameznikov za zaposlitev v pogodbeni rezervni Slovenske vojske smo opravili na podlagi empiričnih podatkov, pridobljenih v okviru raziskave *Upravljanje človeških virov v Slovenski vojski: pogodbeni rezerva, družine in konec vojaške službe*, in sicer med letoma 2007 in 2009. Raziskava je med 10. septembrom 2008 in 19. aprilom 2009 potekala na osmih lokacijah Slovenske vojske po vsej Sloveniji. Vzorca raziskave sta bila oblikovana na podlagi udeležbe pogodbenih pripadnikov rezervne sestave (PPRS) Slovenske vojske na prvih terminih usposabljanja, na katerih navadno sodeluje večina pripadnikov. Raziskavo smo opravili s standardiziranim vprašalnikom, ob prevladujočem zaprtem tipu vprašanj in posameznih odprtih vprašanjih. Prva različica vprašalnika, ki je bil namenjen PPRS ob podpisu pogodbe, je vsebovala 22 spremenljivk, od tega 6 demografskih. Druga različica, ki je bila namenjena PPRS, ki že ima izkušnje z usposabljanjem v pogodbeni rezervni, pa je vsebovala skupaj 15 spremenljivk, od tega 14 demografskih. Anketiranje je ob pomoči Slovenske vojske potekalo skupinsko med usposabljanjem PPRS. Na vprašalnik je odgovorilo 1540 pripadnikov, od tega na prvo različico pri podpisu pogodbe 80, na drugo pa 974 PPRS, ki že imajo izkušnje z usposabljanjem v okviru pogodbene rezerve. V raziskavo je bilo tako vključene 61,6 odstotka vse populacije PPRS.

Analiza je bila narejena s programom SPSS.

Raziskava je pokazala, da o predčasni prekinitvi pogodbe oziroma službe v pogodbeni rezervni Slovenske vojske razmišlja 24 odstotkov anketirancev. Zato ne preseneča podatek, da poleg 5,2 odstotka vprašanih, ki so pogodbo že podaljšali, še kar 64,6 odstotka vseh sodelujočih v anketi z gotovostjo oziroma verjetnostjo načrtuje podaljšanje pogodbe (graf 1).

Graf 1:
Zanimanje za podaljšanje pogodbe o opravljanju službe v pogodbeni rezervni Slovenske vojske

Ker zaposlitev v pogodbeni rezervi hkrati pomeni tako imenovano delno zaposlitev v Slovenski vojski, pri čemer so vezi s sekundarnim delodajalcem bistveno bolj ohlapne kot pri dejanski zaposlitvi, ugotavljamo, da so PPRS precej zainteresirani za zaposlitev v stalni sestavi Slovenske vojske, saj je 47,7 odstotka anketirancev izjavilo, da so srednje, dokaj in zelo zainteresirani za redno vojaško službo.

2.1 Osebni odnos

Osebni odnos do zaposlitve v pogodbeni rezervi Slovenske vojske smo merili s spremenljivkama, ki ne kažeta zgolj mnenja o pogodbeni rezervi, temveč tudi o Slovenski vojski. Najprej smo pripadnike pogodbene rezerve spraševali po njihovem zadovoljstvu s sodelovanjem v njej, pri čemer smo za analizo desetstopenjsko lestvico spremenili v tristopenjsko. V prvo stopnjo, s katero so anketiranci izražali najnižjo stopnjo zadovoljstva, so bile združene ocene od 1 do 4, v drugo stopnjo srednjih vrednosti so bile združene ocene od 5 do 7 in v tretjo, ki odraža najvišjo stopnjo zadovoljstva, so bile združene ocene od 8 do 10. Frekvenčna porazdelitev pokaže slabo petino (18,5 odstotka) manj in približno enak odstotek (19,5 odstotka) zelo zadovoljnih pripadnikov, 41 odstotkov vprašanih je s pogodbeno rezervo srednje zadovoljnih, medtem ko se preostali o svojem zadovoljstvu niso izrekli. T-test (glej preglednico 1) pokaže statistično značilno razliko ($p = 0,000$) v stopnji zadovoljstva med tistimi pripadniki PPRS, ki nameravajo podaljšati pogodbo (povprečna vrednost 7,31), in tistimi, ki tega ne nameravajo (4,93).

Med tistimi, ki bodo zagotovo podaljšali pogodbo o zaposlitvi, je kar 59,2 odstotka takšnih, ki so s PPRS zelo zadovoljni, nekaj manj (32,7 odstotka) tistih, ki so srednje zadovoljni, in le 8,2 odstotka nezadovoljnih.

Pripadnike pogodbene rezerve smo spraševali tudi, kako sami cenijo Slovensko vojsko. Lestvico od 1 do 10 smo spremenili po prej opisanem zgledu. Frekvenčna porazdelitev pokaže, da manjši delež (13,3 odstotka) vprašanih malo ceni Slovensko vojsko, slaba četrtnina (23,7 odstotka) jo zelo ceni, medtem ko je večina (44,3 odstotka) svoj odnos opredelila s srednjimi vrednostmi. Obstaja tudi statistično značilna povezava ($p = 0,000$) med osebno cenitvijo Slovenske vojske in namero podaljšati pogodbo (glej preglednico 1). Med tistimi, ki bodo pogodbo zagotovo podaljšali, je 68,8 odstotka takšnih, ki Slovensko vojsko zelo cenijo, 22,9 odstotka takšnih, ki jo srednje cenijo, in le 8,3 odstotka tistih, ki je ne cenijo. Med tistimi, ki pogodbe zagotovo ne bodo podaljšali, pa je le 6,6 odstotka takšnih, ki Slovensko vojsko zelo cenijo, 46,1 odstotka takšnih, ki jo cenijo srednje, in 47,4 odstotka tistih, ki je ne cenijo. Zanimivo pa je, da je med tistimi, ki so pogodbo že podaljšali, kar 23,3 odstotka takšnih, ki Slovenske vojske ne cenijo, pri čemer pa še vedno prevladujejo tisti, ki jo cenijo srednje (46,7 odstotka) ali zelo (30 odstotkov). Ugotovljeno potrjuje tudi t-test ($p = 0,000$), saj je povprečna vrednost osebne cenitve Slovenske vojske med tistimi, ki bodo podaljšali pogodbo 7,57, in med tistimi, ki je ne bodo, le 5,8.

Preglednica 1:
T-test: razmerje med namero podaljšati pogodbo v pogodbeni rezervi in osebno cenitvijo Slovenske vojske kot delodajalca

	Nameravate podaljšati pogodbo?			
		povprečje	število anketiranih	standardni odklon
Kako cenite Slovensko vojsko?	NE	5,80	246	2,31
	DA	7,57	519	1,82
Kakšno je vaše zadovoljstvo s pogodbeno rezervo?	NE	4,93	245	2,43
	DA	7,31	518	1,96

Pričakovanja pripadnikov smo merili s serijo desetih trditev o moči vpliva posameznih dejavnikov na odločitve za vstop v pogodbeno rezervo (Cronbach $\alpha = 0,787$). Ob vsaki trditvi so anketiranci izrazili moč vpliva na petstopenjski lestvici.⁵ Dejavnike smo združili v skupni faktor, ki izraža pričakovanja pripadnikov. S t-testom ugotavljamo, da je med tistimi, ki dela v pogodbeni rezervi ne nameravajo podaljšati, povprečna vrednost vpliva pričakovanj na zaposlitev v pogodbeni rezervi 2,8; med tistimi, ki pogodbo nameravajo podaljšati, je povprečna vrednost vpliva pričakovanj na zaposlitev v pogodbeni rezervi 3,25; med tistimi, ki so pogodbo v času anketiranja že podaljšali, je povprečna vrednost 3,23. Gre za statistično značilen vpliv pričakovanj na podaljšanje pogodbe ($p = 0,000$). Največji vpliv na zaposlitev v pogodbeni rezervi je imelo pričakovanje dodatnega zaslужka (povprečna vrednost 3,95). Ugotavljamo tudi, da zgolj v tej kategoriji pričakovanj ni statistično značilnih razlik med tistimi, ki pogodbe ne nameravajo podaljšati, in med tistimi, ki jo nameravajo ($p = 0,281$). Druga pričakovanja imajo večji vpliv na tiste pripadnike, ki nameravajo pogodbo podaljšati.

Dojemanje koristi smo merili s serijo trditev (Cronbach $\alpha = 0,843$), ki kažejo stopnjo zadovoljstva z delom v pogodbeni rezervi.⁶ Med vsemi dvanajstimi koristmi in ugodnostmi je zadovoljstvo s sovojakmi doseglo najvišjo povprečno vrednost (4,27) med pripadniki. S povprečno vrednostjo 3,78 se takoj za njim uvršča zadovoljstvo z nadrejenimi. Skupna povprečna vrednost zadovoljstva z delom v Slovenski vojski je 3,52, kar kaže, da je to rahlo nad povprečjem. S t-testom ugotavljamo statistično značilno povezavo med stopnjo zadovoljstva s pogodbeno rezervo ter namero podaljšati pogodbo ($p = 0,000$). Povprečna vrednost zadovoljstva med tistimi, ki pogodbe ne nameravajo podaljšati, je 3,23, medtem ko je med tistimi, ki jo nameravajo podaljšati, 3,69.

Zaznava koristi, izhajajočih iz zaposlitve v pogodbeni rezervi Slovenske vojske, je bila merjena tudi neposredno z vprašanjem, ali bi se pripadniki odločili za vstop v

⁵ Vprašanje se glasi: »Ocenite, kolikšen vpliv je imela vsaka od naštetih stvari na vašo odločitev, da se vključite v pogodbeno rezervo.« Anketiranci so se odločali med odgovori: sploh ni vplivala, ni vplivala, delno je vplivala, vplivala je, zelo je vplivala.

⁶ Vprašanje: »Ocenite vaše zadovoljstvo z enoto služenja v pogodbeni rezervi Slovenske vojske.« Anketiranci so izbirali med odgovori: zelo nezadovoljen, nezadovoljen, niti zadovoljen niti nezadovoljen, zadovoljen in zelo zadovoljen.

pogodbno rezervo, tudi če za to ne bi dobivali plačila. Večina se je opredelila proti, med njimi 43,2 odstotka z odgovorom »zagotovo ne« in 36,4 odstotka z »verjetno ne«. Le 15,8 odstotka vprašanih bi bilo pripravljenih v pogodbeni rezervi delovati prostovoljno. Iz tega sledi, da plačilo, v primerjavi z drugimi vzgibi, ki vplivajo na odločitev o delu v vojaški organizaciji, vendarle predstavlja pomemben dejavnik v vrednotnem sistemu posameznika.

2.2 Normativni pritisk oziroma podpora in deskriptivne norme

V kontekstu prepovedanih norm oziroma zaznave pomena pogodbene rezerve Slovenske vojske v ožjem družbenem okolju anketiranih pripadnikov smo te spraševali o ugledu pogodbene rezerve v javnosti.⁷ Po mnenju večine vprašanih (43 odstotkov) ima pogodbena rezerva v slovenski javnosti srednji ugled. Odstotek tistih, ki menijo, da ima majhen ugled, pa je z 41,7 odstotka skoraj izenačen z odstotkom tistih, ki menijo, da ima srednji ugled. Velik ugled ima le po mnenju 7,2 odstotka javnosti. Statistično značilna ($p = 0,000$) je povezava med zaznavo ugleda pogodbene rezerve v javnosti in namero podaljšati pogodbo. Med tistimi, ki menijo, da ima pogodbena rezerva velik ugled, je 83,3 odstotka takšnih, ki pogodbo nameravajo podaljšati, vendar pa je tudi med tistimi, ki dojemajo pogodbeno rezervo kot neugledno, kar 54,5 odstotka takšnih, ki bodo pogodbo kljub tej zaznavi podaljšali. T-test je pokazal tudi statistično značilno ($p = 0,000$) povezavo med zaznavo ugleda pogodbene rezerve v javnosti (povprečna vrednost 4,93) in zadovoljstvom s pogodbeno rezervo (povprečna vrednost 6,49).

Merili smo tudi podporo ožjega socialnega okolja pripadnikov. Kot primarno okolje smo definirali partnerje oziroma partnerke, starše, brate/sestre in prijatelje. Zaznavanje njihovega odnosa do vstopa v pogodbeno rezervo Slovenske vojske smo merili s serijo trditev (Cronbach $\alpha = 0,834$).⁸ T-test pokaže, da je raven podpore med tistimi, ki pogodbo nameravajo podaljšati (povprečna vrednost 3,42), kot tudi med tistimi, ki je ne nameravajo podaljšati (povprečna vrednost 3,18), približno enaka. Ugotavljamo (glej preglednico 2), da ne prihaja do statistično značilnega vpliva podpore socialnega okolja na namero podaljšati pogodbo ($p = 0,787$). Pri tem je gotovo pomembno dejstvo, da se vsi, z izjemo partnerjev, največkrat niso vmešavali v odločitev o podaljšanju pogodbe. Le partnerji so jih večinoma podpirali (41,1 odstotka).

⁷ Vprašanje se glasi »Kakšen ugled ima po vašem mnenju v javnosti pogodbena rezerva Slovenske vojske?« Lestvica od 1 do 10 je bila združena v tri kategorije, in sicer prva (ocene od 1 do 4) za najmanjši ugled, druga (ocene od 5 do 7) za srednji ugled in tretja (ocene 8 do 10) za največji ugled.

⁸ Vprašanje se glasi: »Kako so reagirali našteti, ko ste se odločili za pogodbeno rezervo?« Uporabljena je bila petstopenjska lestvica: nasprotovali so, niso se strinjali, niso se vmešavali, strinjali so se, spodbujali so me, ni relevantno.

Preglednica 2: Vpliv podpore ožjega socialnega okolja na namero podaljšati pogodbo v pogodbeni rezervi Slovenske vojske

	Nameravate podaljšati pogodbo?	povprečje	število	standardni odklon
Podpora socialnega okolja ob vstopu v PPRS	NE	3,19	169	0,62
	DA	3,43	395	0,55

Ugotavljamo, da v javnosti zaznan ugled pogodbene rezerve sicer vpliva na namero o podaljšanju pogodbe, vendar ta vpliv ni odločujoč. Nima pa pomembnega vpliva ožje socialno okolje, kar najverjetneje lahko pripišemo dejstvu, da pripadnike podpira predvsem pri podpisu pogodbe.

Za posameznika ni pomembna le podpora širšega in ožjega družbenega okolja, temveč tudi interes, ki ga pokaže posameznikova socialna mreža, oziroma tako imenovane deskriptivne norme. Z vprašanjem »ali se pripadniki pogodbene rezerve družijo tudi v svojem prostem času«, smo delno ugotavljali sovpadanje interesov. Frekvenčna porazdelitev pokaže, da se večina anketiranih odloča med odgovori redko (40,3 odstotka) in včasih (37,1 odstotka). Za oba skrajna pola se odloča manjši delež vprašanih, in sicer jih 15,1 odstotka trdi, da se nikoli ne družijo, in 6,4 odstotka, da se družijo pogosto.

S serijo vprašanj o tem, kdo iz pripadnikove socialne mreže je zaposlen v Slovenski vojski, smo ugotavljali socialno mrežo, ki si jo posameznik oblikuje znotraj službe v Slovenski vojski.⁹ Frekvenčna porazdelitev pokaže, da je v Slovenski vojski zaposlenih precej prijateljev (26,2 odstotka) in znancev (22,5 odstotka). Delež sorodnikov (ožje in širše družine) je znatno manjši, medtem ko je največ takšnih, ki nimajo nikogar, ki bi bil zaposlen v Slovenski vojski (46,8 odstotka).

Ugotavljamo tudi, da na večino anketiranih pripadnikov pogodbene rezerve delodajalec¹⁰ ni vplival (52,1 odstotka), na 15,8 odstotka vprašanih je imel majhen vpliv in le na 7,3 odstotka zelo velik. Analiza kaže statistično značilno povezavo ($p = 0,024$) med namero podaljšati pogodbo in vplivom delodajalca na odločitev pripadnika o vstopu v pogodbeno rezervo. Zanimivo je, da med nezaposlenimi v primerjavi s tistimi, ki imajo primarno zaposlitev, ni večje odločenosti podaljšati pogodbo v rezervni sestavi Slovenske vojske. Odstotek nezaposlenih, ki jo nameravajo podaljšati, je 44, in takšnih, ki je ne nameravajo, 40.

⁹ Anketiranci so lahko izbrali več odgovorov ali možnost nihče.

¹⁰ Vprašanje se glasi »Ocenite, kolikšen vpliv je pri vaši odločitvi za služenje v pogodbeni rezervi imel delodajalec.« Anketiranci so izbirali med odgovori zelo velik, velik, srednji, majhen, ni imel vpliva in nisem zaposlen.

Nadalje smo ugotavljali morebitne težave, ki so jih imeli pripadniki z delodajalcem zaradi svojega vstopa v pogodbeno rezervo. Absolutna večina (79,8 odstotka) težav z delodajalcem ni imela. Ugotovili smo statistično značilno ($p = 0,002$) povezavo med namero podaljšati pogodbo v pogodbeni rezervi in težavami z delodajalcem zaradi zaposlitve v pogodbeni rezervi. Med pripadniki, ki niso imeli težav z delodajalcem, je le devet odstotkov takšnih, ki zagotovo ne bodo podaljšali pogodbe, medtem ko je med tistimi, ki so imeli težave, takšnih 15,1 odstotka. Prav tako je med tistimi, ki težav niso imeli, 51,2 odstotka takšnih, ki bodo verjetno podaljšali pogodbo, med tistimi, ki so imeli težave, pa jih je le 37,1 odstotka.

2.3 Samoučinkovitost

Samooceno pričakovanj in življenjskih ciljev smo merili z vprašanjem o stopnji ambicioznosti. Desetstopenjsko lestvico smo združili v tri kategorije, in sicer ocene od 1 do 4 za izražanje neambicioznosti ter skromnosti, od 5 do 7 za izražanje srednje ambicioznosti ter ocene od 8 do 10 za izražanje močne ambicioznosti. Frekvenčna porazdelitev pokaže prevladujočo srednjo stopnjo ambicioznosti (56 odstotkov), 34 odstotkov se jih je opredelilo za zelo ambiciozne in 9,8 odstotka za skromne. T-test pokaže, da ni statistično značilne povezave med namero podaljšati pogodbo v pogodbeni rezervi Slovenske vojske in ambicioznostjo ($p = 0,117$). Med tistimi, ki nameravajo podaljšati pogodbo, je povprečna stopnja ambicioznosti 6,7, med tistimi, ki pogodbe ne nameravajo podaljšati, pa 6,6. S križanji pa smo ugotovili, da je med anketiranci, ki se opredeljujejo kot skromni (21,6 odstotka), vendarle rahlo večji odstotek tistih, ki zagotovo ne nameravajo podaljšati pogodbe. Med srednje ambicioznimi in ambicioznimi je takšnih le slabih deset odstotkov.

Na oceno težavnosti dela v pogodbeni rezervi vpliva tudi zmožnost njegovega usklajevanja z družino, prostim časom in primarno zaposlitvijo.¹¹ Večina pripadnikov meni, da imajo z usklajevanjem le malo (44,7 odstotka) ali nič (38,8 odstotka) težav. Med namero podaljšati pogodbo v pogodbeni rezervi in težavnostjo usklajevanja zasebnega življenja in primarne zaposlitve z zaposlitvijo v pogodbeni rezervi obstaja statistično značilna povezava ($p = 0,000$). Večina tistih, ki imajo z usklajevanjem veliko težav, pogodbe nikakor (52,8 odstotka) ali verjetno (25 odstotkov) ne bo podaljšala. Večina tistih, ki imajo malo težav (53,8 odstotka) ali oboje usklajujejo brez težav (51,3 odstotka), bo pogodbo verjetno podaljšala (glej preglednico 3).

¹¹ Vprašanje se glasi »Kako usklajujete službo, družino, prosti čas in vojaško usposabljanje v pogodbeni rezervi?« Uporabljena je bila štiristopenjska lestvica (od 1 – brez težav do 4 – z veliko težavami).

Preglednica 3:
Vpliv zmožnosti
usklajevanja
zasebnega
življenja in
primarne
zaposlitve
z namero
podaljšati
pogodbo v
rezervni sestavi
Slovenske vojske

			Ali nameravate po njenem preteku pogodbo o opravljanju službe v pogodbeni rezervi podaljšati?					
			nikakor ne	verjetno ne	verjetno da	zagotovo da	sem jo že podaljšal	skupaj
Kako usklajujete službo, družino, prosti čas in vojaško usposabljanje v pogodbeni rezervi?	z veliko težav	število	19	9	4	3	1	36
		odstotki	52,78	25,00	11,11	8,33	2,78	100,00
	s precej težav	število	22	32	28	5	5	92
		odstotki	23,91	34,78	30,43	5,43	5,43	100,00
	z malo težav	število	28	81	193	36	21	359
		odstotki	7,80	22,56	53,76	10,03	5,85	100,00
	brez težav	število	12	42	163	86	15	318
		odstotki	3,77	13,21	51,26	27,04	4,72	100,00

Merili smo tudi povezavo med obveznostmi, nastalimi z vstopom v pogodbeno rezervo, in drugimi sferami življenja pripadnikov. Pripadnike smo spraševali, kolikšen vpliv bo imelo delo v pogodbeni rezervi na njihove družinske obveznosti, partnerja, otroke, prijatelje, prosti čas in primarno zaposlitev.¹² Določili smo dve skupini. Prvo smo poimenovali primarni socialni krog in vanj uvrstili partnerja, otroke in družinske obveznosti (Cronbach $\alpha = 0,918$). Drugi, sekundarni socialni krog pa sestavljajo prijatelji, prosti čas in služba (Cronbach $\alpha = 0,772$). Z metodo t-testa ($p = 0,000$) ugotavljamo, da je povprečen vpliv dela v pogodbeni rezervi na primarni socialni krog (2,92) večji, kot vpliv na sekundarni socialni krog (2,76). Nadalje ugotavljamo (glej preglednico 4), da obstaja statistično značilna povezava med namero podaljšati pogodbo in vplivom vstopa v pogodbeno rezervo na primarni ($p = 0,008$) in sekundarni socialni krog ($p = 0,000$).

Preglednica 4:
Razmerje med
vplivom dela
v pogodbeni
rezervi na
pripadnikov
socialni krog in
njegovo namero
podaljšati
pogodbo

	Nameravate podaljšati pogodbo?	Povprečje	Število	Standardni odklon
Primarni socialni krog	NE	3,06	228	1,15
	DA	2,84	477	0,99
Sekundarni socialni krog	NE	3,01	232	1,00
	DA	2,64	496	0,85

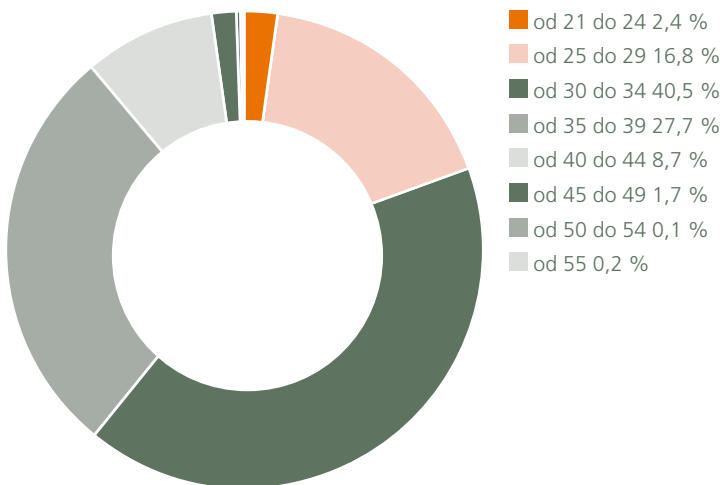
¹² Uporabljena je bila petstopenjska lestvica z odgovori: sploh ne bo vplivalo, ne bo vplivalo, niti bo niti ne bo vplivalo, bo vplivalo, zelo bo vplivalo, ni relevantno.

2.4 Oddaljeni dejavniki

Pripadniki pogodbene rezerve Slovenske vojske imajo večinoma (52,6 odstotka) opravljeno štiriletno strokovno šolo, nekaj manj pa triletno (27,9 odstotka). Manj kot 10 odstotkov je takšnih s končano višjo in visoko strokovno šolo, fakulteto, akademijo, magisterijem ali doktoratom. Večinoma se sami uvrščajo v srednji sloj (68,4 odstotka), 22,3 odstotka v nižji in le 6,4 odstotka v višji sloj.¹³

Med anketiranimi pripadniki pogodbene rezerve prevladuje starostna skupina od 30 do 34 let (glej graf 2). Večina pripadnikov, starih med 21 in 44 leti, odgovarja, da bodo pogodbo najverjetneje podaljšali, medtem ko je starejši od 45 let verjetno ali zagotovo ne bodo. Namera podaljšati pogodbo je statistično značilno povezana s starostjo ($p = 0,024$). Ugotavljamo tudi, da v prevladujoči starostni skupini tisti, ki zelo cenijo Slovensko vojsko, večinoma nameravajo podaljšati pogodbo (68,4 odstotka), medtem ko večina tistih, ki Slovenske vojske ne ceni, pogodbe ne namerava podaljšati (44,4 odstotka). Med pripadniki, starih med 25 in 39 leti, obstaja močna statistično značilna povezava med namero podaljšati pogodbo, starostjo in odnosom do Slovenske vojske ($p = 0,000$).

Graf 2:
Starostna
struktura
pripadnikov
pogodbene
rezerve
Slovenske vojske

Nadalje ugotavljamo, da večina pripadnikov PPRS spada v Upravo za obrambo Celje (29,7 odstotka). Pri tem obstaja statistično značilna povezava med namero podaljšati pogodbo, odnosom do Slovenske vojske in upravo za obrambo. V upravah Celje, Kranj, Ljubljana, Maribor in Novo mesto je namera podaljšati pogodbo sorazmerna z ugledom Slovenske vojske med pripadniki, medtem ko v Postojni, Murski

¹³ Za lastno razvrstitev na družbeni lestvici je bila uporabljena lestvica od 1 do 10, ki smo jo za namen te analize združili v tri kategorije, in sicer nižji sloj (ocene od 1 do 4), srednji sloj (ocene od 5 do 7) in višji sloj (ocene od 8 do 10).

Soboti in Novi Gorici prevladuje delež tistih, ki nameravajo podaljšati pogodbo, med obojimi, tako med tistimi, ki cenijo Slovensko vojsko, kot med tistimi, ki je ne.

Večina (53,5 odstotka) pripadnikov živi v kraju, ki je 81 ali več kilometrov oddaljen od kraja usposabljanja. Kljub temu pa analiza kaže, da ni statistično značilne povezave ($p = 0,679$) med oddaljenostjo od kraja usposabljanja in namero podaljšati pogodbo za delo v pogodbeni rezervi Slovenske vojske.

Raven pripravljenosti pripadnikov, da si z odpovedovanjem izboljšajo svoje zaposlitvene možnosti, smo merili s serijo trditev (Cronbach $\alpha = 0,670$). Pri tem spodnji trditvi tvorita skupino, imenovano »prilagodljivost« (Cronbach $\alpha = 0,790$), in sicer »preseliti se v katerikoli kraj v Sloveniji« in »preseliti se v večje mesto v Sloveniji«. Med tistimi, ki ne nameravajo podaljšati pogodbe, je večina takšnih, ki niso prilagodljivi (62,1 odstotka). Med tistimi, ki pogodbo nameravajo podaljšati, je polovica manj prilagodljivih (51 odstotkov), medtem ko dobra polovica (48,5 odstotka) izraža višjo stopnjo prilagodljivosti in so se pripravljene tudi preseliti ($p = 0,029$).

Pripadnike pogodbene rezerve smo spraševali, kako po njihovem mnenju deluje Slovenska vojska. Frekvenčna porazdelitev kaže, da po mnenju večine deluje dobro (47,2 odstotka), nekaj manj je neodločenih (28,9 odstotka), le majhen delež je izbral skrajna odgovora (3,5 odstotka zelo slabo in 6,6 odstotka zelo dobro). Mnenje o ugledu Slovenske vojske je malce slabše, saj večina meni, da ima srednji ugled (53,4 odstotka), po mnenju kar 27,9 odstotka ima majhen ugled in le 18,2 odstotka vprašanih meni, da je njen ugled velik.¹⁴ S t-testom ugotavljamo, da ima po mnenju pripadnikov pogodbene rezerve Slovenska vojska vendarle večji ugled (povprečna ocena 5,63) kot pogodbeni rezerva (povprečna ocena 4,94). Nadalje podatki sicer kažejo, da večina pripadnikov namerava podaljšati pogodbo ne glede na mnenje o ugledu Slovenske vojske. Med tistimi, ki menijo, da ima Slovenska vojska majhen ugled, pa je precej več takšnih, ki ne nameravajo podaljšati pogodbe (44,1 odstotka), kot med tistimi, ki menijo, da ima Slovenska vojska velik ugled (15,9 odstotka).

S serijo trditev smo merili tudi zaupanje pripadnikov v institucije.¹⁵ Ugotavljamo, da daleč največ zaupanja pripadniki namenjajo družini in sorodnikom (povprečna vrednost 3,65). Kar 68,7 odstotka jim zaupa popolnoma in 26,1 odstotka precej. Najmanj zaupanja vredna je po mnenju vprašanih cerkev (1,79), medtem ko zaupanje Slovenski vojski dosega povprečno vrednost 2,73.

Večina pripadnikov meni, da je pred podpisom pogodbe prejela dovolj informacij (58,5 odstotka), medtem ko je bilo 29,4 odstotka nezadovoljnih s količino informacij. Nadalje je večina pripadnikov delno (35,5 odstotka) ali precej (33 odstotkov)

¹⁴ Za merjenje ugleda Slovenske vojske je bila uporabljena desetstopenjska lestvica. Za namen te analize smo lestvico združili v tri kategorije, in sicer nizek ugled (1 do 4) srednji ugled (5 do 7) in velik ugled (8 do 10).

¹⁵ Zaupanje smo merili s štiristopenjsko lestvico: sploh nič, le malo, precej, v celoti, ne vem.

zadovoljna z ujemanjem informacij z resničnostjo v enoti.¹⁶ Obstaja statistično značilna povezava med ujemanjem informacij z resničnostjo v enoti in namero podaljšati pogodbo ($p = 0,000$). Med tistimi, po mnenju katerih se informacije niso popolnoma nič ujemale z resničnostjo v enoti, je večina takšnih, ki pogodbe ne bodo podaljšali (68,5 odstotka). Med tistimi, ki menijo, da so se informacije malo ujemale, je mnenje deljeno (50 odstotkov jih ne bo podaljšalo pogodbe, 45 odstotkov jih bo). Med tistimi, ki menijo, da so se informacije ujemale delno (62,4 odstotka), precej (77,8 odstotka) ali popolnoma (84,3 odstotka), pa je večina takšnih, ki nameravajo pogodbo podaljšati.

Sklep

V osnovnem ekonomskem modelu, ki proučuje trg vojaške delovne sile, je poklicna izbira opredeljena kot enoobdobni odločevalski problem, v katerem se posameznik o zaposlitvi v oboroženih silah odloči na podlagi razlike med nizom vojaških plačil in nizom plačil za najboljšo civilno alternativno zaposlitev v določenem časovnem obdobju. Vendar pa je kmalu postalo jasno, da se lahko zgodi, čeprav je niz vojaških plačil enak nizu civilnih, da posameznik ni neopredeljen pri izbiri zaposlitve v oboroženih silah, saj obstaja možnost, da se pojavlja neka »nagnjenost do vojaške službe«. Ker so se konec sedemdesetih in v začetku osemdesetih let prejšnjega stoletja v državah, ki so prehajale na poklicno popolnjevanje oboroženih sil, pri zagotavljanju ponudbe poklicne vojaške delovne sile začele pojavljati resne težave, so zagovorniki ekonomskih modelov začeli v raziskave vključevati še številne elemente institucionalnega okolja. Hkrati so vojaški sociologi začeli zagovarjati zamenjavo čisto ekonometričnega proučevanja ponudbe poklicne vojaške delovne sile s socio-ekonomskim proučevanjem, ki z vključitvijo socialnih oziroma neekonomskih vedenjskih spremenljivk, kot so družbeno okolje, zaznavanje pomembnosti vloge oboroženih sil, kohezivnost enote, civilna zavest, družinska tradicija, sprejemanje pravil in odredb, dolžnost, občutek solidarnosti in zadovoljstvo zaradi možnosti napredovanja, daje dodatno konceptualno orodje za proučevanje posameznikovega odločanja za vojaško službo.

Kako pomembno je pri proučevanju posameznikovega odločanja za zaposlitev v oboroženih silah poleg ekonomskih modelov upoštevati tudi socio-psihološki okvir, pa empirično dokazuje tudi analiza stališč pogodbenih pripadnikov do zaposlitve v rezervni sestavi Slovenske vojske. Pri tem dejstvo, da je bila raziskava opravljena v letih 2008 in 2009, nikakor ne zmanjšuje pomena njenih ugotovitev, saj trenutna gospodarska kriza v ospredje le še bolj očitno postavlja predvsem ekonomske dejavnike vpliva na zanimanje posameznika za zaposlitev v rezervni sestavi, ki so bili kot najbolj ključni zaznani že v tej raziskavi. Čeprav ima že za anketirance v obravnavani raziskavi dodaten zaslužek največji vpliv na odločitev za prvo zaposlitev v pogodbeni rezervi, pa na podaljšanje pogodbe o zaposlitvi v rezervni sestavi Slovenske vojske vplivajo še številni drugi dejavniki. Tako v okviru osebnega odnosa do zaposlitve v rezervni sestavi obstaja statistično značilna povezava med posameznikovo namero

¹⁶ Vprašanje se glasi: »Ali se vaše nekdanje predstave o služenju v pogodbeni rezervi, pred podpisom pogodbe, ujemajo z realnostjo v enoti?« Anketiranci so izbirali med odgovori sploh nič, malo, delno, precej, popolnoma in ne vem.

za podaljšanje pogodbe in njegovo cenitvijo Slovenske vojske ter njegovim zadovoljstvom s pogodbeno rezervo. Nezanemarljiva pa z vidika zanimanja za podaljšanje pogodbe o zaposlitvi v rezervni sestavi nista niti vpliv normativnih pritiskov oziroma podpor, ki se kaže s statistično značilno povezanostjo namena podaljšati pogodbo in zaznavo ugleda pogodbene rezerve Slovenske vojske v javnosti, kot tudi ne vpliv deskriptivnih norm, ki se kaže s statistično značilno povezanostjo namena podaljšati pogodbo z vplivom delodajalca na odločitev posameznika o vstopu v rezervno sestavo in z vplivom težav, ki jih ima pripadnik rezervne sestave z delodajalcem. Posameznikova zaznava samoučinkovitosti statistično značilno učinkuje na interes za podaljšanje pogodbe o zaposlitvi v rezervni sestavi Slovenske vojske prek težavnosti usklajevanja zasebnega življenja in primarne zaposlitve z zaposlitvijo v pogodbeni rezervi. Med vplivom oddaljenih dejavnikov pa moramo opozoriti predvsem na statistično značilnost zanimanja za podaljšanje pogodbe o zaposlitvi v rezervni sestavi Slovenske vojske s starostjo anketirancev in njihovo zaznavo ujemanja predhodnih informacij z realnostjo zaposlitve v pogodbeni rezervi.

Če bo Slovenska vojska tudi v prihodnje želela imeti popolnjeno in predvsem kakovostno pogodbeno rezervo, bo morala poleg sorazmerno dobrega dodatnega zaslужka in ugleda v javnosti poskrbeti tudi za: 1) jasno opredelitev namena pogodbene rezerve; 2) večjo povezanost pogodbene rezerve s stalno sestavo; 3) več pozornosti in ugodnosti družinam PPRS (že vključenih ali tistih, ki razmišljajo o tem); 4) boljše sodelovanje s primarnimi delodajalci pripadnikov; 5) ujemanje informacij o zaposlitvi v pogodbeni rezervi (pričakovanj potencialnih pripadnikov pogodbene rezerve SV) z realnostjo.

Literatura

1. Altman, Stuart H., in R. J. Barro, 1971. *Officer Supply – The Impact of Pay, the Draft and the Vietnam War. American Economic Review.* 61 – 4, str. 649–664.
2. Altman, Stuart H., in Alan E. Fechter, 1967. *Military Manpower Procurement, The Supply of Military Personnel in the Absence of a Draft. American Economic Review.* 57 – 2, str. 19–31.
3. Ajzen, I., 1991. *The Theory of Planned Behaviour. Organizational Behaviour and Human Decision Process.* 50, str. 179–221.
4. Ajzen, I., in M. Fishbine, 1980. *Understanding Attitudes and Predicting Social Behaviour. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.*
5. Bakken, T., 2002. *The Role of Human Agency in the Creation of Normative Influences within Individuals and Groups. Journal of Human Behavior in the Social Environment.* 5, str. 89–104.
6. Bandura, A., 1977. *Self-Efficacy: Toward a Unifying Theory of Behavioral Change. Psychological Review.* 84, str. 191–215.
7. Bandura, A., 1994. *Social Cognitive Theory and Exercise of Control over HIV Infection. V R. J. DiClemente in J. L. Peterson, ur. Preventing AIDS: Theories and Methods of Behavioral Interventions. New York: Plenum Press, 1994, str. 26–29.*
8. Becker, M. H., 1974. *The Health Belief Model and Personal Health Behaviour. Health Education Monographs.* 2, str. 324–508.
9. Berner, K., in T. Daula, 1993. *Recruiting Goals, Regime Shifts and Supply of Labour to the Army. Defence Economics.* 4 – 4, str. 315–328.

10. Brinkerhoff, J. R., in D.W. Grissmer, 1986. *The Reserve Forces in an All-Volunteer Environment*. V Bowman, W., Little, R., in Sicilia, G.T., ur. *The All-Volunteer Force After a Decade*, Washington: Pergamon-Brassey, 1986, str. 206–229.
11. Buddin, R., 1993. *Recruiting for Joint Active/Reserve Tours*. *Defence Economics*. 4 – 1, str. 15–32.
12. Burrightetal, Burke K., David W. Grissmer, in Zahava D. Doering, 1978. *A model of Reenlistment Decisions of Army National Guardsmen*. Santa Monica: RAND Corporation.
13. Cialdini, R., 2003. *Craftin Normative Messages to Protect the Environment*. *Current Directions in Psychological Science*. 12, str. 105–109.
14. Daula, Thomas V., in D. Alton Smith, 1985. *Estimating Enlistment Models for the U.S. Army*. V R.G. Ehrenberg, ur. *Research in Labour Economics*. Greenwich: JAI Press, Inc., 1985, str. 261310.
15. Fishbein, M., 2000. *The role of theory in HIV prevention*. *AIDS Care*. 12 – 3, str. 273–278.
16. Fishbein, M., in I. Ajzen, 1975. *Belief, Attitude, Intention and Behavior: An Introduction to the Theory and Research*. Reading: Addison-Wesly.
17. Fishbein, M., S. E. Middlestadt, in P. J. Hitchcock, 1991. *Using Information to Change Sexually Transmitted Disease-Related Behaviors: An Analysis Based on the Theory of Reasoned Action*. V J. N. Wasserheit, S. O. Aral, in K. K. Holmes, ur. *Research Issues in Human Behavior and Sexually Transmitted Diseases in the AIDS Era*. Washington: American Society for Microbiology, 1991, str. 243–57.
18. Fisher, Anthony C., 1969. *The Cost of the Draft and the Cost of Ending the Draft*. *The American Economic Review*. 59 – 3, str. 239–54.
19. Gilroy, Curtis I., Robert L. Phillips, in John D. Blair, 1990. *The All-Volunteer Army: Fifteen Years Later*. *Armed Forces and Society*. 16 – 3, str. 329–350.
20. Hastie, R., in R. Dawes, 2001. *Rational Choice in an Uncertain World*. Thousand Oaks: Sage.
21. Hosek, James R, John Antel, in Cristina E. Peterson, 1989. *Who Stays; Who Leaves? Attrition Among Firs-Term Enlistees*. *Armed Forces and Society*. 15 – 3, str. 378–398.
22. Kennedy, Garvin, 1975. *The Economics of Defence*. London: Faber&Faber.
23. Mehay, Stephen L., 1991. *An analysis of migration in the U.S. Army Reserve*. Monterey: Naval Postgraduate School.
24. Obramboslovni raziskovalni center, 2009. *Upravljanje človeških virov v Slovenski vojski: pogodbena rezerva – baza podatkov*. Ljubljana: FDV.
25. Oi, Walter Y., 1967. *The Economic Costs of the Draft*. *The American Economic Review*. 57 – 2, str. 39–62.
26. Polich, M., J. Dertouzos, in J. Press, 1986. *The Enlistment bonus experiment*. RAND Report R-3353-FMP. Santa Monica: RAND.
27. Rosenstock, I. M., V. J. Strecher, in M. H. Becker, 1994. *The Health Belief Model and HIV Risk Behavior Change*. V R. J. Di Clemente in J. L. Peterson, ur. *Preventing AIDS: Theories and Methods of Behavioral Interventions*. New York: Plenum Press, 1994, str.5–24.
28. Rostker, D. Bernard, in Robert Shishko, 1976. *The Air Force Reserve and the Economics of Secondary Labour Market Participation*, R-1254 PR. Santa Monica: RAND Corporation.
29. Sackett, P., in A. Mavor, 2004. *Evaluating Military Advertising and Recruiting: Theory and Methodology*. Washington: National Academies Press.
30. Schwartz, Barry, Andrew Ward, John Monterosso, Sonja Lyubomirsky, Katherine White, in Darrin R. Lehman, 2002. *Maximizing versus satisficing: Happiness is a matter of choice*. *Journal of Personality and Social Psychology*. 83 – 5, str. 1178–1197.
31. Sendler, Todd, in Keith Hartley, 1992. *The Economics of Defence*. Cambridge: Cambridge University Press.
32. Thomas, George, in Kathryn Kocher, 1993. *Gender Differences in Turn over Among U.S. Army Reservists*. *Defence Economics*. 4, str. 339–352.

OD VPRAŠANJ VOJAŠKE KULTURE DO ANALIZE VLOGE ANTHROPOLOGOV V VOJSKI – DELO DONNE WINSLOW

FROM THE QUESTIONS OF MILITARY CULTURE TO THE ANALYSIS OF ANTHROPOLOGISTS' ROLE IN THE ARMED FORCES – THE WORK OF DONNA WINSLOW

Povzetek Donna Winslow je bila kanadska antropologinja, ki se je veliko ukvarjala s proučevanjem strukture in odnosov v sodobnih vojaških silah ter sodobne varnosti. Prispevek predstavlja pregled njenega raziskovanja, ki obsega tudi vrsto znanih in zanimivih del. Tako Donna Winslow razpravlja o posebnosti in sorodnosti vojske preostali družbi, razvoju kanadske vojske ter vplivu globalizacije na konflikte in koncepte varnosti. Posebej zanimiva so njena dela o obredih in kohezivnosti, ki izhajajo iz spremljanja kanadskega padalskega regimenta v Somaliji. Analizirala je tudi projekt Human Terrain in vprašanje uporabe znanosti v vojaške namene. Njena dela kažejo na družbeno angažirano znanstveno delo.

Ključne besede *Donna Winslow, vojaška kultura, civilno-vojaško sodelovanje, afera v Somaliji, človekova varnost, vojna v Čečeniji, »sistem človekovega terena«.*

Abstract Donna Winslow was a Canadian anthropologist who, among other, focused her research interest on the structures and relations in contemporary military forces and contemporary security. In the article, a revision of her most known and interesting works is presented. Discussions are included about specialties of the military and similarities between the military and the rest of the society, about the development of Canadian military and about the impact of globalization on conflicts and security concepts. Among the most interesting things are the works on rituals and cohesion that arise from the inquiring of Canadian Airborne Regiment in Somalia. She also analysed the project Human Terrain and the issue of science in the military use. According to her works, it can be concluded that Donna Winslow was a socially active scientists.

Key words *Donna Winslow, military culture, civil-military cooperation, Somalia Affair, human security, war in Chechnya, Human Terrain System*

Uvod V družboslovju se včasih zdi, da smo evropski raziskovalci kar precej okuženi z usmerjenostjo v proučevanje virov iz ZDA, čeprav seveda obstaja vrsta znanstvenikov iz drugih držav, ki prav tako objavljajo pomembne znanstvene ugotovitve. Ko je novembra 2010 umrla Donna Winslow, kanadska antropologinja, smo se avtorji prispevka zavedli, da njeno delo le površno poznamo, čeprav je ob srečanjih na nas naredila vtis s svojo strokovnostjo in zavzetostjo.

Profesorica Donna Winslow je bila kanadska antropologinja. Doktorirala je leta 1988 na Univerzi v Montrealu, službovala je na Univerzi v Ottawi in na Vrije Universiteit v Amsterdamu na Nizozemskem, učila pa še na nekaterih drugih kanadskih univerzah. Na koncu je delovala tudi na ameriški univerzi za vojaško logistiko. Vojsko je začela proučevati v sredini devetdesetih let prejšnjega stoletja, ko jo je kanadska vlada imenovala za tehnično svetovalko v komisiji za preiskavo pripadnikov kanadskih sil v Somaliji. Pozneje je opravljala še raziskave za Komisijo o vojaški kulturi, pri temah vojaške kulture in vojaške discipline je sodelovala tudi z Vojaškim raziskovalnim inštitutom ZDA in s kanadskim Oddelkom za nacionalno obrambo. Nazadnje je sodelovala pri projektu polkovnega sistema kanadske vojske. Kot antropologinja je terensko raziskovala v Kanadi, Jugovzhodni Aziji, na južnem Tihem oceanu in v Srednji Ameriki, s kanadsko vojsko pa je bila v operacijah na območju nekdanje Jugoslavije, Golanskem višavju in v Afganistanu. Objavila naj bi skoraj sto del – knjig, poglavij v knjigah, člankov v revijah, od katerih več kot polovica obravnava katerega od vidikov vojaške organizacije ali nacionalne in mednarodne varnosti. Še posebno velik odmev, ne le v akademski, temveč tudi v vojaški skupnosti, je imelo njeno proučevanje ravnanja kanadskih vojakov v Somaliji. Bila je cenjena članica mednarodnih strokovnih združenj in dobitnica pomembnih nagrad (Donna Winslow.com; Pinch 2010; Journal of Military and Strategic Studies).

Želja po pregledu in predstavitvi dela ter ugotovitev Donne Winslow nas tako poleg splošnega vpogleda v kulturo vojaških organizacij pripelje tudi do kanadske vojske. Kanadska zgodba na področju varnosti in obrambe je namreč nekoliko drugačna od ameriške, ki jo precej dobro poznamo. Tudi Kanada je velika država, ki pa ima dokaj majhno vojsko. Drži se je sloves »starih peacekeeperjev«, saj je bila kanadska obrambno-varnostna politika vedno privržena tradicionalnim mirovnim operacijam v slogu Lesterja B. Pearsona, nekdanjega kanadskega premierja in dobitnika Nobelove nagrade za mir leta 1957. Donna Winslow v svojih delih analizira in predstavlja kanadsko vojsko, kar pa je seveda ne omejuje, da ne bi proučevala širših varnostnih vprašanj. Vodilo tega prispevka je preprosto: proučiti in predstaviti delo Donne Winslow. Pri tej nalogi nam je zelo pomagala njena sistematičnost, saj je predstavljala svoja najboljša besedila na lastni spletni strani, za pomembne napotke pa smo hvaležni tudi Reneju Moelkerju.

1 VOJAŠKA KULTURA

Proučevanje vojaške kulture kot svojevrstne kulture, ki se razvije v okoliščinah, kakršne obstajajo znotraj oboroženih sil, je bilo pomemben sestavni del raziskovalnega opusa Donne Winslow. Donna Winslow je bila skupaj z Josephom L. Soetersom

in Alise Weibull soavtorica poglavja o vojaški kulturi v *Handbook of the Sociology of the Military* (2003). Vojaško kulturo v kanadskih oboroženih silah je začela proučevati leta 1995, ko je opravila preiskavo za komisijo, ki je preiskovala delovanje kanadskih oboroženih sil v Somaliji.

Skupaj s priznanim britanskim vojaškim sociologom Christopherjem Dandekerjem z londonskega Kraljevega kolidža (King's College) je napisala članek o usmeritvah v vojaški kulturi. Prispevek je bil predstavljen na več konferencah, objavljen pa je bil leta 2000 v knjigi o podčastniškem zboru kanadskih oboroženih sil (glej Winslow in Dandeker, 2000, 1). Avtorja ugotavljata, da je ena od posledic sprememb v nacionalnem in mednarodnem varnostnem okolju po koncu hladne vojne ta, da je »človeška dimenzija« postala središčna tako v britanskih kot v kanadskih oboroženih silah. In ključno vprašanje, povezano s človeško dimenzijo oboroženih sil, je vprašanje, koliko je potrebno, da se vojaški način življenja razlikuje od načina življenja v civilni sferi družbe. Po eni strani imamo oborožene sile, ki morajo s svojim obstojem in organiziranostjo odgovoriti na zahteve strateškega okolja, po drugi pa morajo te iste oborožene sile poskrbeti za odzivnost na zahteve spreminjajoče se družbe, ki jo branijo, ki jih plačuje in brez podpore katere oborožene sile ne morejo preživeti. Identificirati je mogoče dve nasprotujoči si stališči, glede na prevladujoči politični nazor: konservativci dvomijo o spreminjanju vojaške kulture, da se ta čim bolj približa širši družbi, ker naj bi, po njihovem mnenju, to ogrozilo temeljno poslanstvo oboroženih sil, kar pa je vodenje vojn oziroma bojevanje. V nasprotju z njimi pa liberalci pričakujejo, da se oborožene sile podredijo vrednotam in sodobnim usmeritvam civilne družbe (glej Winslow in Dandeker, 2000, 2). Avtorja ugotavljata, da je najprimernejše pragmatično načelo, ki ga je mogoče uvrstiti med konservativnimi in liberalnimi stališči, ter da je zavajajoče trditi, da prilagoditev oboroženih sil civilnim družbenim vrednotam spodkopava vojaško učinkovitost.

V razpravi o vojaški kulturi se nedvomno postavlja vprašanje, kaj je tisto, kar naredi oborožene sile tako drugačne od civilne družbe. To so funkcionalni imperativi vojne in vojaških operacij. Po Sniderju (v Winslow in Dandeker, 2000, 3) je »vojskovanje (bojevanje) tisto, ki določa središčna prepričanja, vrednote in kompleksne simbolne formacije, ki opredeljujejo vojaško kulturo«. Po drugi strani pa obstajajo med civilnimi institucijami in oboroženimi silami tudi številne podobnosti, na primer pomembnost skupinskega dela, vodenje, zvestoba organizaciji, potreba po uporabi naprednih tehnologij. Avtorja to poimenujeta »institucionalna kakovost«. V institucionalnih organizacijah so glavno vodilo vrednote in ne trg. V oboroženih silah pripadniki opravljajo svoje naloge ne zato, da bi zaslužili, temveč da bi uresničili vrednote, ki zagotavljajo skupen namen celotne organizacije. Kot institucionalne organizacije imajo oborožene sile sebi lastno kulturo in poseben odnos s pripadniki. Avtorja (Winslow in Dandeker, 2000, 4) identificirata dve ključni vrednoti vojaške kulture. Prva temeljna vrednota vojaške kulture je subordinacija posameznika skupini. Druga pa je pripravljenost posameznika, da žrtvuje lastno življenje. V idealnih razmerah pripadniki vojske ti vrednoti prostovoljno sprejemajo skozi procese usposabljanja. Če je treba, pa se uporabi tudi prisila. »Vojska je specifična glede narave in razpona zahtev, ki jih postavlja do svojih pripadnikov« (ib.).

Avtorja se v članku osredotočita na vpliv strateškega konteksta na civilno-vojaške odnose ter poskušata najti odgovor na vprašanje o smiselnosti nadaljnega obstoja kanadskih in britanskih oboroženih sil skozi percepcijo domače (torej kanadske in britanske) javnosti. Ugotavljata, da britanska javnost ne zaznava neposredne vojaške grožnje, prednost pa pripisuje nevojnim bojnim nalogam oboroženih sil, npr. mirovne operacije ali vojaška pomoč ob humanitarnih operacijah. Kanada pa bo še naprej ZDA prepuščala glavno skrb za ozemeljske obrambne sisteme, kar ji bo omogočilo, da večino vojaških virov prej nameni za ohranjanje mednarodne varnosti kot nacionalne. Glavne grožnje nacionalni varnosti bodo ekonomske, informacijske, kriminalne, okoljske in teroristične in ne tradicionalne vojaške. In avtorja se pri tem sprašujeta, kakšno vlogo, če sploh, lahko oborožene sile igrajo v obrambi nacije pred temi grožnjami. Medtem ko ZDA, po mnenju avtorjev, natančno opredeljujejo, kdaj in za kakšne namene bodo uporabile lastne oborožene sile, pa je slika nekoliko drugačna v Kanadi, ki po njunem mnenju nima jasno opredeljenih nacionalnih interesov. »Brez specifičnih vitalnih interesov bodo kanadske oborožene sile še naprej delovale skladno s širokimi, nedoločljivimi cilji, ki bodo utemeljeni na kanadskih vrednotah.« (Winslow in Dandeker, 2000, 6). Očitna je odsotnost povezanosti med obrambno in zunanjo politiko, kar močno otežuje nadaljnje obrambno načrtovanje. Po mnenju avtorjev kanadska zunanja politika postavlja več vprašanj glede vloge kanadskih oboroženih sil pri zagotavljanju mednarodne varnosti in pri uresničevanju kanadskih interesov, kot pa ponuja odgovorov.

Doseganje nacionalnega konsenza glede vloge oboroženih sil obeh proučevanih držav ovira zmanjševanje vedenja o vojaških zadevah med civilnim prebivalstvom, tako med politiko kot med splošnim prebivalstvom. Kot drugi ovirajoč dejavnik pa je po mnenju avtorjev mogoče identificirati zmanjševanje števila ljudi z neposrednimi vojaškimi izkušnjami (Winslow in Dandeker, 2000, 7). Zmanjševanje civilnega vedenja o vojaških zadevah pa se zrcali v odporu številnih vojaških oseb do politike in političnih vprašanj.

Ob upoštevanju trendov sprememb v vojaških organizacijah je mogoče povleči vzporednice z organizacijami zasebnega sektorja. Po mnenju Dandekerja (glej Winslow in Dandeker, 2000, 9) je treba biti pozoren na šest razsežnosti. Kot prva, konec neposredne grožnje nacionalni ozemeljski suverenosti je vzporeden z odsotnostjo stabilnega trga za podjetja. Kot druga, vojaške ureditve, na primer v Veliki Britaniji in Kanadi, so dosegle najnižjo stopnjo od druge svetovne vojne. Zmanjševanje velikosti podjetij od osemdesetih let 20. stoletja je vzporedno s tem procesom. Tretja, oborožene sile se spoprijemajo s celo vrsto nalog, ki obsegajo predvsem nevojne operacije pri zagotavljanju mednarodne varnosti. V civilnem svetu pa so se podjetja prisiljena prilagajati zahtevam globalnih trgov. Četrta, oborožene sile so se prisiljene spoprijemati z možnostjo prenašanja poslovnih modelov na vojaško okolje, kar je tudi odraz prestrukturiranja civilnih podjetij. Peta, vojaške in civilne organizacije se morajo spoprijeti s kulturnimi in družbenimi izzivi spreminjajoče se družbe. Šesta, oba tipa organizacij želita na najboljši način izrabiti prednosti sodobnih tehnologij, da bi dosegla prednost pred tekmeci. Vse te razsežnosti je po mnenju avtorjev mogoče opazovati tako v kanadskih kot v britanskih oboroženih silah ter v njihovem odnosu do civilnega okolja.

Po mnenju Dandekerja (glej Winslow in Dandeker, 2000, 16) obstaja nevarnost, da pragmatični vidik povzroči napačno zaznavo, da je izpolnjevanje funkcionalnih in socialnih imperativov za oborožene sile igra ničelne vsote. Oborožene sile se srečujejo s številnimi izzivi za njihovo svojevrstno kulturo. Morajo razviti osebno strategijo, ki ne bo ogrozila njihove operativne učinkovitosti. V zdravih demokracijah pa je nujno, da oborožene sile niso preveč oddaljene od družbe, ki jo branijo.

Verjetno najzanimivejše delo Donne Winslow s področja vojaške kulture je bilo njeno proučevanje obredov prehoda in povezovalnih obredov v kanadskih oboroženih silah oziroma v njihovem padalskem regimentu (Winslow, 1999). Raziskavo je spodbudil dogodek v kanadski javnosti januarja 1995, ko so v javnost prišli šokantni posnetki poniževalnih in nagnusnih obredov prehoda v enoti kanadskega padalskega regimenta (*Canadian Airborne Regiment*). Avtorica se v svojem članku ukvarja z vprašanjem vzpostavljanja povezanosti v primarnih skupinah in o uporabi nekonvencionalnih metod za krepitev kohezivnosti enote. Kot tehnična svetovalka je sodelovala v preiskovalni komisiji, ki je proučevala dejanja kanadskih pripadnikov sil OZN v Somaliji (*Commission of Inquiry into the Deployment of Canadian Forces to Somalia*), in je pričala pred kanadskim parlamentom, vendar končno poročilo te komisije ni dostopno javnosti. Nekaj avtoričinih izsledkov o vedenju pripadnikov padalskega regimenta in vzrokih za tako vedenje je mogoče izluščiti iz članka. Nedvomno so k tako krutim obredom prehoda, v katerih je bilo sodelovanje izključno prostovoljno, prispevale svojevrstnost padalske enote, struktura in organizacijska uvrstitev v širšo strukturo kanadskih oboroženih sil. Narava dela v padalski enoti je takšna, da je treba brezpogojno zaupati v sovojaka in obredi prehoda in iniciacije so bili vsebinsko zasnovani tako, da so dokazovali to zaupanje z različnimi nekonvencionalnimi metodami, ki so temeljile na osebnem psihičnem in fizičnem poniževanju. Zanimivo je razmišljanje vojakov, ki so sodelovali v obredih, da jim ni žal oziroma da so izjemno ponosni, da so preživeli obrede, ampak da jim je žal, da so posnetki prišli v javnost (glej Winslow, 1999). Avtorica ugotavlja, da čeprav sta skupinska zvestoba in povezanost v času boja pomembni, pa lahko povezovanje manjših skupin povzroči in krepí pojav neprimernih norm (Winslow, 1999, 453). Pri tem navaja Janowitza, da primarne skupine, ki so visoko kohezivne, lahko ogrozijo cilje vojaške organizacije, ker predstavljajo neformalna omrežja. Skupinska povezanost lahko predstavlja grožnjo legitimnosti avtoritete ali pa spodkoplje disciplino, ko skupina postane sama sebi najpomembnejša, pomembnejša od same vojaške organizacije.

1.1 Afera v Somaliji in vprašanje pretirane zvestobe sovojakom in enoti

Verjetno je Donna Winslow tudi najbolj poznana po že omenjenem proučevanju kontingenta vojakov iz *Canadian Airborne Regiment* v mirovni misiji v Somaliji leta 1993. Kontingent (*Canadian Airborne Regiment Battle Group*) je na misijo v Somalijo prišel decembra 1992. Marca 1993 je v njem prišlo do več incidentov: vojaki so streljali na Somalce, ki so vdiral na območje vojaške baze, do smrti pretepli somalskega najstnika Shidana Aroneja v prostoru vojaškega pripora, eden od teh

vojakov je poskušal storiti samomor (pri čemer je utrpel resne poškodbe možganov). Po misiji so ključne informacije domnevno zadrževali ali spreminjali, v javnost pa so prišli tudi posnetki šikaniranja med pripadniki tega kanadskega polka (Winslow, 2003a). Leta 1995 so polk ukinili. Tistega leta je kanadska vlada po močnih pritiskih parlamenta, medijev in javnosti ustanovila neodvisno preiskovalno komisijo. Ta je razkrila pomanjkljivosti, in protislovja v vojaški organizaciji in vojaškem vodenju, pokazala pa tudi na težave, ki jih ima parlament na področju civilnega nadzora nad oboroženimi silami (Winslow, Klep, 2004).

Donna Winslow je ugotovitve preiskovalne komisije večkrat uporabila kot izhodišče za druge analize. Tako sta s Christom Klepom na primeru afere v Somaliji analizirala vlogo in delo kanadskega parlamenta na obrambno-varnostnem področju. Kot ugotavljata, sta parlamentarni nadzor in javni interes na obrambnem področju v kanadskem političnem sistemu šibka. Na primeru afere v Somaliji se je ta šibkost pretvorila, ne toliko v boj med vlado in parlamentom, temveč v boj med vlado in preiskovalno komisijo (Winslow, Klep 2004, 3). Zdi se, da prispevek med drugim opozarja na že skoraj nemoč preiskovalnih komisij in politična obračunavanja. Druge vojaške komisije so namreč ugotovile, da so težave v izobrazbi častnikov in nedoločni vlogi rezerve. Zato so se v kanadski vojski odločili, da se bodo odpravljala težava lotili z reformo vojske.

Ob razkritih nepravilnostih v mirovnih operacijah je Donno Winslow zanimalo, kaj je vzrok razpada discipline. Obravnavala je primera disciplinskih vprašanj v kanadskih kontingentih v Somaliji (december 1992–maj 1993) ter Bosni in Hercegovini (oktober 1993–maj 1994). Incidentov namreč niso odkrili le med misijo v Somaliji, temveč tudi med misijo v Bosni in Hercegovini, kjer so opazili zlorabe alkohola, spolne zlorabe, neposlušnost, nasilje in črnoborzijanstvo. Donna Winslow je poskušala ugotoviti, ali je vzrok za take in podobne incidente mogoče najti v vojaški kulturi. Solidarnost, privrženost narodu, vojski in tovarišem oziroma skupini, boj za tovariša v boju ipd. so institucionalne vrednote, ki so v vojski izredno pomembne. Imajo zlasti motivacijsko vlogo, pomagajo pa tudi pri spopadanju z bojnim stresom, kar je Stouffer ugotavljal že v raziskavi med drugo svetovno vojno. Raziskovalci (Brotz in Wilson, 1946, po Winslow, 2004, 5) so pa kar kmalu zaznali tudi negativne učinke močnega povezovanja vojakov. Lahko namreč pripelje do prikrivanja neprimerne ravnanja sovojakov in upiranja, da bi sovojake predali preiskovalcem. Skupinska povezanost je torej dvorezni meč (Winslow, 2004, 1–5).

Polkovni sistem, ki so ga tradicionalno gojili v Kanadi, pomeni veliko samostojnost vojaške enote. Taka enota ni vpeta v klasičnem smislu v poveljevalno verigo, saj enota svoje pripadnike sama kadruje, usposablja ipd. V takih enotah se lahko razvijejo tudi skrajne oblike iniciacije, kar tudi opisuje Donna Winslow (1999, 2004). Močna povezanost je najbrž eden od razlogov, da se kanadski vojaki ob preiskavi afere v Somaliji in šikaniranja v enoti »niso spomnili podrobnosti«, da je v enoti vladal tak pritisk, da sta »prav in narobe izgubila svoj pomen«, da so se vojaki obdali z »zidom molka«. Solidarnost v taki enoti pomeni kodeks vedenja, je nekaj,

o čemer se pripadnik ne sprašuje. Vsakega, ki bi kršil notranje norme povezanosti, pa bi doletela ostra kazen. Pretirana zvestoba sovojakom in enoti pa, kot ugotavlja Donna Winslow na primeru kanadske enote, lahko pripelje do obstrukcije, kar ovira ustrezno preiskavo kriminalnih dejanj (Winslow, 2004, 5–13).

2 RAZLIČNOST V OBOROŽENIH SILAH

Med pomembna raziskovalna področja Donne Winslow spada proučevanje različnosti v oboroženih silah. Donna Winslow je soavtorica poglavja o različnosti v oboroženih silah (2003) skupaj z Lindy Heinecken in Josephom L. Soetersom. Avtorji ugotavljajo, da sodobne oborožene sile postajajo vedno bolj notranje različne, kar zadeva etničnost, spol in religije, to pa je dejansko posledica številnih dejavnikov. Med drugim tudi zaradi prehoda od naborniških k popolnoma prostovoljnimi poklicnim oboroženim silam. Tudi civilne družbe so etnično bolj raznovrstne, kot so bile, kar se nedvomno kaže tudi na notranji strukturi oboroženih sil, to pa povzroči vprašanja enakih zaposlitvenih možnosti za pripadnike vseh družbenih skupin in slojev. Poglavje v *Handbook of the Sociology of the Military* se ukvarja z vprašanji različnosti v ne-ameriških oboroženih silah in ponudi pregled izzivov, s katerimi se spoprijemajo oborožene sile držav po svetu, na posameznih primerih iz Kanade, Zahodne Evrope in Južne Afrike. Poglavje se osredotoči tudi na vprašanje različnosti v novih varnostnih operacijah oziroma v mirovnih operacijah ter se dotakne odnosa z lokalnim prebivalstvom in drugimi (vojaškimi) organizacijami v smislu kulturne povezljivosti.

Donna Winslow je bila tudi avtorica študijskega gradiva za seminar o vprašanjih spola v vojaški sociologiji, ki ga je predavala na švedski Kraljevi vojaški akademiji. V študijskem gradivu opozori na pomen institucionalno poklicnega modela Morrisa Janowitza v vojaški sociologiji in v luči tega modela opozori na vprašanje integracije žensk v oborožene sile. Na kratko obravnava načelo enakosti med spoloma ter ponudi pregled temeljnih mednarodnih dokumentov s tega področja, okrepljeno pozornost pa posveti vsebini resolucije Varnostnega sveta OZN 1325. Poleg te resolucije pa kot enega najpomembnejših dokumentov o človekovih pravicah žensk navede Konvencijo o odpravi vseh oblik diskriminacije do žensk iz leta 1979, ki ima status pravno obvezujočega sporazuma. Avtorica kritično oceni vlogo Organizacije združenih narodov na področju doseganja enakosti med spoloma. Na koncu opozori, da načelo enakosti med spoloma ni samo vprašanje žensk in deklet. Eno od vprašanj koncepta spola je, po njenem mnenju, v tem, da je tako kot koncept etničnosti prepogosto identificiran z biološko danostjo. Pa vendar je spolna identiteta, tako kot etnična identiteta, konstruirana v dinamičnem socialnem okolju. Ob tem pa ugotavlja prisotnost še mnogih izzivov, odsotnost usklajevanja, nadzora in spremljanja v povezavi z uresničevanjem načela enakosti med spoloma, kljub obstoju številnih iniciativ. Pomen gradiva, ki ga je Donna Winslow pripravila za seminar na švedski Kraljevi vojaški akademiji, je v vsebini in seznamu izbrane bibliografije s področja razlikovanja med spoloma na splošno in v oboroženih silah.

Donna Winslow je svoje zanimanje za vprašanje spola v oboroženih silah uresničila tudi na proučevanju žensk v kanadskih oboroženih silah in o tem tudi objavila vsaj en članek v reviji *Current Sociology* (2002a). Kanadske ženske imajo dolgo tradicijo sodelovanja v oboroženih silah in boju, bile so vojne ujetnice, vohunke, obveščevalke, pa vendar nikoli v zgodovini niso uradno sodelovale v boju kot bojevnice v jurišnih enotah. In ravno to vprašanje zakonite vključenosti žensk v bojne enote kanadskih oboroženih sil je v ospredju tega članka. Avtorica se osredotoči na vprašanje integracije žensk v kanadske oborožene sile, pri tem pa opozori na dvodelnost integracije. Najprej so to zakonski standardi, ki omogočajo vključenost žensk, po kanadski zakonodaji imajo moški in ženske enake možnosti dostopa do vseh enot kanadskih oboroženih sil in diskriminacija po spolu ne obstaja (Winslow, 2002a, 642). Druga integracija pa je družbene narave, ki pa je veliko širša od vprašanja zakonsko dovoljenega vstopa v bojne enote. Avtorica gradi na trditvi, da so bojne enote veliko bolj »odmaknjene« od civilne družbe kot druge enote kanadskih oboroženih sil, posledično pa izpostavlja jo tradicionalno moške vrednote, predvsem moški model bojevnika, s čimer nasprotujejo integraciji žensk. V članku predstavi integracijo žensk v kanadske oborožene sile, najprej z notranjega zornega kota, torej z vidika oboroženih sil. Hkrati s tem pa predstavi, kateri so tisti dejavniki, ki so prihajali iz zunanjega (civilnega) okolja in ki so imeli spodbujevalni učinek na integracijo žensk v kanadske oborožene sile. Članek sklene z identifikacijo nekaterih vprašanj, ki jih kanadske oborožene sile še vedno morajo rešiti oziroma morajo nanj poiskati odgovore, če želijo uspešno odgovoriti na izzive integracije žensk. Kot na primer koliko časa lahko noseča pripadnica dela v oboroženih silah. Z vstopanjem žensk v bojne enote je mogoče pričakovati povečano število »dvojnih« parov, tj. parov, v katerih sta partner in partnerica pripadnika oboroženih sil. Kako bodo poveljniki vojnih enot reševali vprašanje takih parov? Kako se bodo reševala vprašanja pošiljanja v misije, ko so ženske matere samohranilke? Avtorica ugotavlja, da bo v luči novih izzivov treba prevetriti politiko skrbi za družine pripadnikov oboroženih sil. Kljub dejstvu, da imajo ženske dovoljen vstop v bojne enote kanadskih oboroženih sil že od leta 1989, ostaja še precej vprašanj nerešenih in še vedno se spoprijemajo s številnimi ovirami, ki so ukoreninjene v negativnih stališčih moških kolegov, ki še verjamejo, da je bojevanje izključno domena moških.

3 MIROVNE OPERACIJE: IZZIVI POVELJNIKOV NA MISIJI, TEŽAVNOST ODNOSA MED NEVLADNIMI ORGANIZACIJAMI IN VOJSKO

Izkušnje terenskega raziskovanja so za raziskovalca velikega pomena. Donna Winslow je tako med drugim proučevala življenje in delovanje kanadskih vojakov v mirovni operaciji v Bosni in Hercegovini. Na raziskovalnem obisku je bila oktobra 1998, kjer je intervjuvala vojake. Njen prispevek v knjigi *The Human Command: Peace Support Operations* izhaja iz teh intervjujev, pa tudi iz drugih raziskav in študij (Winslow, 2003b, 174–175). Zanimiv je zlasti zato, ker splošne ugotovitve o življenju in delovanju vojske v mirovni operaciji predstavi skozi sito ravnanja vojaških poveljnikov na operaciji. Kakšni so po znanstveni presoji Donne Winslow

poveljniški izzivi v mirovnih operacijah: ustvarjanje zdravega ravnotežja med prostim časom in organiziranimi dejavnostmi na misiji; večanje odgovornosti častnikov na nižjih hierarhičnih ravneh; motiviranje vojakov (kako motivirati vojake, ko misija ni pustolovščina, temveč je dolgočasna, in ko ni dovolj denarja, zaradi katerega bi vojaki ostali na misiji in v vojski); visok operativni tempo; povezljivost (izziva sta na primer ohranjati lastne standarde in biti hkrati »timski igravec«, narediti kohezivne sile iz sestavin z neenakimi viri); ohranjanje nepristranskosti v zahtevnem in včasih sovražnem okolju, zagotoviti, da bodo vojaki razumeli, da lahko imajo prijaznost in darila domačinov prikrite motive; v odnosu do nevladnih organizacij preiti ovire, ki jih lahko postavljajo starostne, spolne in rasne razlike in razlike v organizacijski kulturi; poveljniki morajo razumeti organizacijske razlike med vojsko in nevladnimi organizacijami, ki bi lahko vplivale na komunikacijo in zmožnost za sodelovanje; omogočiti, da vojaki razumejo, da lahko imajo njihova dejanja na misijah daljnosežne posledice (že zaradi medijev oziroma njihovega poročanja). Zelo resen izziv poveljnikom na misijah je tudi slaba povezanost med poveljstvom doma in kontingentom na misiji oziroma že kar nezaupanje ali strah, da poveljstvo oziroma vojaški vrh ne bo podprl odločitev poveljnikov na misiji (npr. nepodpora, če je na misiji ustreljen civilist). Med izzivi je tudi odgovor na vprašanje, kakšno naj bo usposabljanje, ki bo kar najbolj ustrezno pripravilo vojake na misijo. Donna Winslow iz pogovorov z vojaki in častniki ugotavlja, da je bilo sodelovanje pri pomoči ob ledenem viharju v Kanadi najboljše mogoče usposabljanje za operacijo (Winslow, 2003b, 175–188).

Pomemben prispevek k vedenju o mirovnih operacijah predstavljajo analize odnosov med vojaškimi in nevojaškimi udeleženci na območju operacije. Med njimi namreč velikokrat nastaja napetost ali pa vsaj nerazumevanje in s tem poslabšanje komunikacije, usklajenosti in sodelovanja. Zapleteni so zlasti odnosi med vojaškimi strukturami in nevladnimi organizacijami, ki zagotavljajo humanitarno pomoč. Te problematike se je lotila tudi Donna Winslow in pripravila pregled mogočih napetosti med obema vrstama struktur, pri čemer je, kot običajno, izhajala iz lastnega raziskovanja in ugotovitev drugih študij. Identificirala je pet točk mogočih napetosti, in sicer: organizacijska struktura in kultura, naloge in način izpolnjevanja nalog, definicije uspeha in časovnih okvirov, zmožnosti za uveljavitev vpliva na nadzor nad informacijami in nadzor nad viri. Teh pet točk skupaj imenuje »model kulturne povezljivosti« (Winslow, 2002b).

Na točki organizacijske strukture in kulture tako pri nevladnih organizacijah kot pri vojski nastaja medsebojno nezaupanje in strah pred izgubo lastne identitete pri sodelovanju obeh struktur. Včasih se pripadniki nevladnih organizacij in vojske gledajo postrani že zaradi motivov, zakaj so na misiji. Medtem ko so vojaki na misiji po ukazu, poleg opravljanja dolžnosti pa jih najpogosteje motivira le še denar, so »nevladniki« prostovoljci, ki se morajo za izpolnjevanje svojih altruističnih ciljev včasih tudi čemu odpovedati. Praviloma imajo slednji na misiji manj udobja in varnosti kot vojaki, ki so nastanjeni v utrjenih in opremljenih bazah. Zaradi vsega tega se imajo, kot se zdi, »nevladniki« za nekaj več od vojakov. Med vojaško in nevladnimi strukturami so tudi razlike glede hierarhije in (de)centraliziranosti odločanja ter razlike

v spolni in etnični strukturi. Te razlike lahko povzročijo težave v komunikaciji med ljudmi iz obeh struktur.

Pri nalogah in načinu njihovega izpolnjevanja avtorica opozarja na težave, kot so strah nevladnih organizacij pred povezovanjem z vojsko zaradi posledično mogoče večje ogroženosti (primer nemirov v Drvarju v Bosni in Hercegovini, ko so bile napadene tudi nevladne organizacije) in nevarnosti, da ostanejo nezaščitene, kadar bo vojska odšla na bolj vojaške naloge. Vojaške strukture na misiji in nevladne organizacije se pogosto razlikujejo tudi v različnem razumevanju strateškega cilja misije.

Glede definiranja uspeha in časovnih okvirov Donna Winslow piše o različnih razumevanjih uspeha mirovne operacije pri različnih udeležencih. Tako je za nevladne organizacije uspeh zmanjšati trpljenje ljudi, za javno mnenje in medije je uspeh konec bojevanja, za nacionalno politiko je ključno, da ni več žrtev med domačim prebivalstvom in da se izboljša ugled nacionalne vlade, za vojsko pa je uspeh izpolnitev njene naloge. Pri vojski, zlasti pri vojaških poveljnikih, je običajno ključno tudi to, da se misija konča brez žrtev med njihovimi vojaki. Včasih se temu cilju podredi celo mandat – bolje je, da se mandat v celoti ne izpolni, kot pa da so med vojaki žrtve.

Problematično za sodelovanje vojaških in civilnih nevladnih struktur je tudi, da imajo te strukture različna obdobja razmestitve. Tako se vojaški kontingenti menjavajo na pol leta ali celo pogosteje, ljudje v civilnih strukturah pa ostajajo na misiji dlje časa, tudi po več let.

Večkrat imajo različne strukture tudi različne poglede na to, kaj je v nekem obdobju misije pomembnejše. Praviloma so na začetku cilji varnostni, dolgoročno pa mora biti delovanje usmerjeno v ekonomsko obnovo, izobraževanje in razvoj. Če razumevanje ciljev glede na obdobja ni enotno, lahko tudi to povzroči napetosti med različnimi strukturami na misiji.

Velika nevarnost za misijo pa je tudi, da ni opredelitve, kaj je končno stanje, ko se misija konča, mednarodne strukture pa se umaknejo. Je končno stanje konec sovražnosti ali gre za humanitarno definicijo v smislu, da na območju misije ni več potreb po humanitarni pomoči?

Pri zmožnosti za uveljavitev vpliva na nadzor nad informacijami Donna Winslow ugotavlja, da so vojska, nevladne organizacije in mediji pri tem v neenakem položaju, saj lahko slednja svoj vpliv širita tudi v mednarodnem prostoru in imata boljše možnosti dostopa do strani v sporu in nacionalnih vlad. To včasih tudi izkoriščata za pridobitev večjega vpliva in boljše financiranje. Brez javne predstavitve nevladnih organizacij in njihovega dela, običajno s pomočjo medijev, je finančna podpora tem organizacijam vprašljiva. Zaradi take prakse lahko začnejo nevladne organizacije med seboj tekmovati za medijsko pokritje. Tako so za medijsko pokritje pripravljene, da gredo v zelo tvegane razmere in da delo opravljajo same. Ker vojaška prisotnost na nekem

območju običajno pritegne politično in medijsko pozornost, imajo od tega koristi tudi nevladne organizacije, pri čemer pa se oboji bojijo negativnega poročanja o sebi. Za vojsko to namreč lahko pomeni konec karier posameznikov, za nevladne organizacije pa prenehanje financiranja. Medsebojni interes imajo vojaške in nevladne strukture tudi pri informacijah, ki so na misijah ključnega pomena. Težave lahko nastanejo, kadar ena od struktur daje drugi informacije, druga prvi pa ne.

Pri nadzoru nad viri je ključna ugotovitev, da organizacije na območju misije tekmujejo za viri. Nevladne organizacije tekmujejo med seboj za financiranje, opremo, pa tudi območja delovanja. Vojska ima najrazličnejše zmogljivosti in jih nevladnim organizacijam pogosto tudi daje na razpolago. Vendar nevladne organizacije vojaških zmogljivosti vedno ne želijo uporabljati. Zlasti ne tedaj, ko se iste vojaške zmogljivosti, ki bi jih uporabili v humanitarne namene, uporabljajo tudi v operacijah vsiljevanja miru. Včasih pa se vojaške strukture počutijo že kar izkoriščane, saj pravijo, da nimajo dovolj zmogljivosti, da bi hkrati izpolnile humanitarne in vojaške potrebe. Zanimivo pa je tudi, da nevladne organizacije včasih želijo uporabiti vojake kot vir oziroma sredstvo, da bi ljudem razdeljevale svojo humanitarno pomoč (povzeto po Winslow, 2003b).

Kdo je torej v razmerjih med vojsko in nevladnimi organizacijami »čuden« (Donna Winslow uporabi besedno zvezo »*strange bedfellow*«)? Pravzaprav obe strukturi. Kljub temu pa morata na misijah ostajati skupaj, saj se njune naloge pogosto prekrivajo. Posamični ukrepi za izboljšanje sodelovanja občasno celo obrodijo sadove. Tako se poskuša izboljšati medsebojno razumevanje z izmenjevanjem ljudi, izboljša se usklajenost delovanja, kadar ena od organizacij prevzame usklajevalno vlogo (primer kanadske vojske na Kosovu), za izboljšanje komunikacije se razmišlja o skupnih sedežih vodstev.

4 KANADSKA VOJSKA V VARNOSTNEM OKOLJU 21. STOLETJA

Leta 2000 je Univerza v Ottawa organizirala konferenco z naslovom »Kanadske posebnosti v 21. stoletju«, na kateri je Donna Winslow sodelovala s prispevkom o kanadski vojski. Dvojezični zbornik prispevkov je izšel tri leta pozneje. Žal se je varnostno okolje v vmesnem času zaradi 11. septembra izrazito spremenilo, čemur pa se prispevki v zborniku, kot ugotavlja Belanger (2005), niso prilagodili. Kritik Belanger sicer prispevek Donne Winslow pohvali, saj je bila avtorica dokaj izzivalna, ko je pisala o paradoksu, da je kanadska družba zelo sentimentalna do mirovniških misij, ki jih izvaja kanadska vojska, hkrati pa vztrajno nasprotuje virom, ki so nujni za misije. Kot piše Donna Winslow (2003c), Kanada dejansko tradicionalno goji podobo mirovnika. Sodelovanje kanadske vojske v mirovniških operacijah se dobro pokriva s kanadsko zunanjo politiko (zlasti zavezanost Združenim narodom) in konceptom Kanade kot srednje velike sile. Kanada v svetu tako nastopa kot neodvisen suveren udeleženec, kar ji prinaša ugled. Kljub vključenosti v mirovne operacije pa Kanadčani svoje vojske ne vidijo kot pomembno nacionalno institucijo in ne podpirajo obrambnih izdatkov. Posledično zmanjševanje zmogljivosti sil pa vpliva tudi na zmanjševanje avtonomije in vloge Kanade v mednarodni varnostni

politiki. Z zmanjševanjem obrambnega proračuna, kar povzroča izgubo zmogljivosti »trde moči«, sovпада tudi premik kanadske zunanje politike k »mehki moči«.

Iz prispevka tudi vidimo, da je avtorica na začetku 21. stoletja že razpoznavala pomembne spremembe, ki so temeljne lastnosti današnjega varnostnega okolja oziroma po 11. septembru 2001. Tako ugotavlja, da bodo sodobni konflikti mešanica visoke in nizke tehnologije, da bodo žrtve, vojaške in civilne, pomembno politično vprašanje, da bodo v operacijah pomembni številni nevojaški udeleženci, da bo pravo (pravno svetovanje) postalo sestavni del vojaških dejavnosti, da bodo kibernetični napadi postali pomembna grožnja in da se bo spremenila podoba sovražnika (kriminal, velika krutost) (Winslow, 2003c).

Na nacionalni ravni ugotavlja, da se bo vojska morala prilagoditi večjemu individualizmu, egalitarnosti in pravdarstvu v družbi, da bo občutila zmanjševanje spoštovanja do avtoritet ter iskanja pravice zunaj formalnih poveljevalnih poti in da bodo povezave med vojsko in družbo slabele. Slabljenje povezav pa bo izhajalo iz nepoznavanja vojske med politiki in iz vedno slabše družbene reprezentativnosti vojske. Za premostitev tega predlaga, da se krepí podporna povezanost vojske in družbe. Le tako bomo imeli zdravo demokracijo (Winslow, 2003c).

5 VARNOSTNA RAZSEŽNOST GLOBALIZACIJE: OD NOVIH RAZSEŽNOSTI KONFLIKTOV DO KONCEPTA ČLOVEKOVE VARNOSTI

Obdobje globalizacije je zagotovo ena največjih revolucij v človeški zgodovini, saj so se praktično spremenile vse ravni človekovega ravnanja in obstoja, od ekonomskih, političnih, tehnoloških, socialnih in navsezadnje do varnostnih dejavnikov. Čeprav se je v prvem obdobju zdelo, da bo globalizacija predstavljala predvsem pot v globalno sodelovanje (globalno vas), pa je kaj hitro postalo jasno, da se z njo začneja tudi novo obdobje konfliktov in spopadov, ki ne bodo nič manj krvavi in okrutni, kot so bili v preteklosti. Postali pa so bistveno bolj zapleteni in razpršeni, zato je bila velika sprememba nujna tudi na teoretično-analitičnem področju. Le tako je bilo mogoče razumeti nova dogajanja v svetu in brez dvoma je bila Donna Winslow ena najpronicljivejših avtorjev, ki so razumeli nove varnostne in analitične koncepte, še več, tudi soustvarjala jih je. Pri tem je izredno dobro kombinirala svoja antropološka, zgodovinska, vojaško-sociološka in seveda tudi varnostna znanja. S tem je nakazala, da bo mogoče sodobna dogajanja pojasniti zgolj na znanstveno raznovrstni in več-disciplinarni način. Zato bomo v nadaljevanju predstavili nekatera dela, ki kažejo, kako je razumela sodobne zamisli, kot so globalna, državna in človekova varnost, seveda pa se ne moremo izogniti niti njeni analizi globalizacijskih procesov, ki so spremenili naše zaznavanje sveta. In navsezadnje je bila empirična analiza konfliktov, kot sta primera Balkana in Kavkaza, samo povod, ki je avtorico navdihnil k spremenjenim teoretičnim zamislim in izhodiščem.

Čeprav se morda tega dejstva niti ne zavedamo, pa je novo razsežnost svetovnih konfliktov nakazal že konflikt na Kavkazu, natančneje v Čečeniji. Večina ljudi, predvsem na Zahodu, je sicer sprva mislila, da gre za še en primer lokalnih konfliktov, ki prevladujejo že vse od konca druge svetovne vojne, vendar pa so naftna politika, begunski tokovi, mednarodne kriminalne združbe, vpletenost mednarodnega islamskega radikalizma, katerega duhovni vodja je bil Osama bin Laden, vloga medijev in nevladnih organizacij ter seveda splet pokazali, da gre v bistvu za konflikt na mednarodni ravni oziroma globalizirani konflikt. Svetovni splet mednarodnih organizacij, diaspor, mednarodnih terorističnih mrež in seveda globalnih medijev na čelu s spletom je namreč lokalnim udeležencem omogočil, da so svoja vprašanja, interese in seveda tudi konflikte kolikor mogoče internacionalizirali ter prešli nacionalne in državne meje konfliktov (Kloos v Winslow in Moelker, 2002). In ravno to je eno od glavnih izhodišč analize konfliktov po hladni vojni. Globalizacija je namreč proizvedla globalno kulturo, po drugi strani pa ljudje še vedno (seveda fizično) delujejo v lokalnem okolju. Tako je mogoče doseči lokalne cilje in razvoj identitete s pomočjo globalnih tehnologij in udeležencev (Winslow in Moelker, 2002). Spoj globalnega in lokalnega pa je tisti, ki najbolj ogroža vmesni člen, to je nacionalno državo. V tem kontekstu lahko razumemo tudi razvoj koncepta človekove varnosti, ki je v aplikativnem smislu ravno nacionalni državi povzročil precej težav, saj je zamajal temelje vestfalske ureditve mednarodnih odnosov, katerih središče je še vedno suverena država. Uporniške skupine, kot kaže tudi primer iz Čečenije, so torej lahko transnacionalne komunikacijske infrastrukture uporabile za poudarjanje svoje kulturne posebnosti in navsezadnje za boj za neodvisnost. Seveda lahko tukaj govorimo o »globalizaciji od spodaj«, ko lokalni udeleženci izkoriščajo njene pridobitve, prav tako pa avtorja izpostavita tudi »globalizacijo od zgoraj«, ko so transnacionalne komunikacijske strukture in mednarodni politični ter ekonomski interesi vplivali na konflikt v Čečeniji.

Globalizacija od zgoraj se v čečenskem konfliktu najprej kaže v geostrateškem pomenu, saj je to območje bogato z nafto in zemeljskim plinom. Tako Gökay (v Winslow in Moelker, 2002) utemeljuje turško podporo čečenskim upornikom ravno s turškimi geostrateškimi energetskega načrti, ki so v tej regiji vse prej kot skladni z ruskimi. Medtem ko si je Turčija že ves čas po razpadu Sovjetske zveze prizadevala, da zapolni varnostni vakuum in postane regionalna sila, pa po drugi strani Rusija poskuša ohraniti svoj položaj tako znotraj svojih mednarodno priznanih meja kot v kavkaških in srednjeazijskih državah, ki so nastale na ozemlju nekdanje Sovjetske zveze. Glede na dejstvo, da so se nekatere države začele oddaljevati od Rusije (kot npr. Gruzija), po drugi strani pa so čečenski uporniki postopoma poskušali razširiti svoje delovanje tudi na območje Dagestana, je povsem jasno, da so s tem ogrozili ruske geostrateške energetske načrte. Silovit odgovor Rusije je bil samo vprašanje časa. Seveda pa naftno vprašanje ni edini globalizacijski učinek od zgoraj, ki je vplival na rusko-čečenski konflikt. Množični mediji in javno mnenje so gotovo tisti element, brez katerega konflikta med globalizacijo preprosto ni več mogoče dobiti. Zato si seveda vse strani prizadevajo dobiti ta informacijski spopad. Thomas (v Winslow in Moelker, 2002) je tako pravilno ugotovil, da so tako Rusi v vojni s

Čečeni leta 1995 informacijsko oziroma propagandno vojno povsem izgubili (celo v Rusiji so potekali protivojni protesti, ki so primerjali Čečenijo z afganistansko katastrofo, prav tako so matere vojakov protestirale celo v Grozнем (Duk v Winslow in Moelker, 2002), druga čečensko-ruska vojna pa je bila povsem nekaj drugega. V tej so Rusi zmagali že od prvega dne spopadov. Ruska vojska se je namreč povsem zavedala, da mora najprej dobiti informacijsko vojno in šele tej bo lahko sledila zmaga tudi na bojišču. Tako so Rusi po zgledu Američanov iz zalivske vojne v letih 1990–1991 takoj povabili mednarodne novinarje in oblikovali novinarske »poole«, ki so poročali natančno tisto, kar so Rusi želeli (Westerman v Winslow in Moelker, 2002). V tej informacijski kampanji pa so Rusom izdatno pomagali tudi sami Čečeni, saj so se iz borcev za svobodo spremenili v teroriste. Povsem napačno so začeli delovati zunaj Čečenije tako v Dagestanu kot drugih delih Ruske federacije, in če je leta 1995 kar 76 odstotkov Rusov podpiralo čečenske težnje po neodvisnosti, je leta 1999 več kot 60 odstotkov podpiralo vojaško posredovanje, ki naj bi preprečilo čečensko odcepitev (Pain v Winslow in Moelker, 2002).

Nadaljnji, zelo pomemben element globalizacije od zgoraj pa je mednarodna skupnost. Konflikt v Čečeniji je bil namreč že od samega začetka podobno kot v Jugoslaviji predmet razprav v okviru mednarodnega prava in pravnega koncepta *ius gentium*, ki je korpus norm materialnega in formalnega prava nekega naroda. Čeprav mednarodno pravo seveda daje prednost suvereni državi (v tem primeru Ruski federaciji), Čečeni pa v tem okviru nimajo formalne pravice do odcepitve, so nekatera mnenja že nakazovala spremenjene pristope. Tako je nekdanji nizozemski zunanji minister Kooimans izpostavil, da lahko ljudje zahtevajo samostojnost, če jim ni zagotovljena primerna avtonomija oziroma so jim kršene državljanske in človekove pravice. Posredovanje v Somaliji je predstavljalo tak precedens, enako velja za Kosovo. Pri obeh naj bi kršitev državljanskih in človekovih pravic ogrožala mednarodni mir in varnost. Ta pravni in humanitarni argument bi seveda lahko uporabili tudi v Čečeniji, vendar se postavlja vprašanje, katera mednarodna organizacija ga je pripravljena in tudi sposobna uresničiti (Winslow in Moelker, 2002). Mednarodna skupnost je sicer večkrat protestirala zaradi dogajanj v Čečeniji. Do napadov na ZDA 11. septembra 2001 je večina držav izražala nestrinjanje z Rusijo. Indija se ni želela izjasniti, medtem ko je Kitajska odkrito podpirala rusko posredovanje. Bala se je namreč lastnih »Čečenij« v obliki Tajvana, Sinkianga in Tibeta (Smith v Winslow in Moelker, 2002). Po drugi strani pa je bila pod pritiskom nevladnih organizacij, kot so Zdravniki brez meja, Amnesty International, Human Rights Watch, in tudi visokega predstavnika OZN za begunce prisiljena obsoditi predsednika Vladimirja Putina zaradi omejevanja delovanja medijev, kršitev človekovih pravic in neproporcionalne uporabe sile. Vendar pa se je vse to spremenilo z 11. septembrom. Tako je Putin v svojem govoru 25. septembra 2001 v Nemčiji zatrdil, da je čečenski upor prvovrstni primer islamskega fundamentalizma in terorizma, in je zaprosil za večje razumevanje ruskega posredovanja (Erlanger v Winslow in Moelker, 2002). Deli čečenskega upora so in še imajo nedvomno povezavo z islamskim ekstremizmom, seveda pa je zelo zanimivo, kdo, tudi v Čečeniji, stoji za tem gibanjem. Sevunts (v Winslow in Moelker, 2002) tako trdi, da sta glavni čečenski uporniški skupini, ki

sta ju vodila Šamil Basajev in Emir Khatab, imeli neposredno podporo pakistanske obveščevalne službe ISI, ki je odigrala glavno vlogo pri organizaciji in usposabljanju čečenskih upornikov pri urjenju v Afganistanu. Glede na nekatere vire (Chossudovsky v Winslow in Moelker, 2002) pa je zlasti Khataba podpirala savdska islamska »dobrodelná« organizacija. Čečenski uporniki so imeli torej podporo dveh držav, ki sta glavna ameriška zaveznika v islamskem svetu ...

Zadnja vprašanja – o tem, kakšne so pravice narodov, ki (še) nimajo svoje države, kdo in kako bo v spremenjenem mednarodnem varnostnem okolju moral zagotavljati varnost in o naraščanju števila znotrajdržavnih konfliktov – so dokaj jasno izhodišče za koncept človekove varnosti in odnos Donne Winslow do tega področja in bodo predstavljena v nadaljevanju. Medtem ko je temeljna vprašanja nakazala že avtoričina analiza konflikta v Čečeniji, pa svoje razmišljanje dopolni v konferenčnem poročilu iz leta 2003 (Winslow, 2003d). V njem namreč izpostavi temeljne vzroke, ki so privedli do spremembe definicije varnostnih konceptov. Če je namreč še pred nekaj leti varnost posameznikom najprej morala zagotavljati država, pa se danes pojavlja vse več groženj, na katere država ne more več ustrezno odgovoriti, po drugi strani pa čečenski in tudi kosovski primer dokazujeta, da država lahko celo ogroža varnost svojih državljanov. Hartman (v Winslow, 2003d) tako izpostavlja, da na epidemijo virusa HIV nekatere afriške države niso več sposobne ustrezno odgovoriti, prav tako pa tudi Bellamy in McDonald (v Winslow, 2003d) izpostavljata, da države večkrat predstavljajo vprašanje kot pa rešitev (novih) varnostnih izzivov. Avtorica se zato sprašuje, kaj sploh je koncept človekove varnosti in katera so vprašanja njene uvedbe. Vsekakor lahko rečemo, da ima človekova varnost globalne in lokalne razsežnosti, pri tem pa se je avtorica odločila, da bo analizirala nekatere državne pobude (zlasti Japonske in Kanade), pa tudi pobude na mednarodni ravni (v tem okviru je analizirala vlogo OZN pri kolektivni človekovi varnosti).

Ideja človekove varnosti se je prvič pojavila na mednarodni ravni leta 1994 v *Human Development Report* (UNHDR v Winslow, 2003d), kjer so zelo jasno zapisali, da bo koncept človekove varnosti revolucionarno vplival na družbo 21. stoletja. Argument OZN je namreč bil, da je koncept varnosti preozek in preveč usmerjen v grožnje državi in državni suverenosti. Zato je OZN pozval k širšemu razumevanju varnosti, ki bi se usmerjala na posameznika in skupnost, ne pa na državo. Tako Bruderlein (v Winslow, 2003d) človekovo varnost definira kot priznavanje pomena posameznikovih varnostnih potreb in njihovo izenačevanje v odnosu do državnih, minimiziranje tveganj in sprejemanje preventivnih ukrepov za zmanjšanje človekove ranljivosti. *UN Development Report* pa je v človekovo varnost umestil preprečevanje groženj, kot so lakota, bolezni in represija (v Winslow, 2003d). Pri tem pa je zlasti pomembno poudariti, da človekova varnost ni enaka človekovemu razvoju, pač pa samo deli konceptualni prostor človekovega razvoja, ki je usmerjen k ljudem in je večrazsežnosten. Človekov razvoj je vsekakor širši, vendar pa je njegov cilj izpopolnitev posameznikov v njihovih domovih in skupnostih (Alkire v Winslow, 2003d). Človekovo varnost pa lahko razumemo kot dopolnitev izbiram v varnem okolju.

Medtem ko je človekov razvoj dolgoročen, pa človekova varnost vključuje tudi kratkoročne dejavnosti, kot so humanitarna pomoč in mirovne operacije.

Nasprotja med globalnim in lokalnim pa se kažejo tudi pri človekovi varnosti. Kot je UNHCR (v Winslow, 2003) izpostavil že leta 1994, lakota, bolezni, uničevanje okolja, prekupčevanje z mamili, terorizem, etnični spori in družbena dezintegracija že dolgo niso osamljeni dogodki, omejeni z državnimi mejami, pač pa imajo globalne učinke. Po drugi strani pa so ti učinki na človekovo življenje bolj ali manj lokalni. Dejansko so v mnogih razpravah o človekovi varnosti za vse večjo nevarnost okrivili ravno globalizacijo (Canadian Department of Foreign Affairs and International Trade document v Winslow, 2003d) in njene učinke. Po drugi strani pa so mnogi teoretiki globalizacije (Held v Winslow, 2003d) izpostavili ravno njeno neprecedenčnost, ki bo prisilila vlade in družbe po vsem svetu, da se bodo prilagodile svetu, v katerem že dolgo ni več jasne razmejitev med mednarodnim in domačim, zunanjimi in notranjimi zadevami, prav tako pa nacionalne države niso več edina središča oblasti. Paradigma človekove varnosti je postala po letu 1994 razširjena med različnimi nevladnimi organizacijami in posamezniki, vendar sta dve državi (Kanada in Japonska) izrazito pomembni za promocijo človekove varnosti (v Kanadi je človekova varnost postala celo zunanjepolitična paradigma) (Axworthy v Winslow, 2003d). Čeprav se zdi paradoksalno, da državi postavljata človekovo varnost, ki osnovnega varnostnega objekta ne vidi več v državi, temveč v posamezniku, v ospredje svojega zunanjepolitičnega nastopa, pa je taka državna podpora zelo pomembna, ko gre za operacionalizacijo koncepta človekove varnosti v konkretne politike, ki so na primer povezane z razminiranjem, omejevanjem oziroma prepovedjo protipehotnih min, omejevanjem lahkega strelnega orožja ipd. In seveda je taka podpora pomembna pri razvoju kolektivne človekove varnosti na ravni OZN, čeravno se zdi, da nekateri funkcionarji OZN v svojih poročilih morda delujejo preveč vizionarsko in pogosto pozabljajo, da so osrednji element koncepta OZN še vedno (nacionalne) države. Tako se je termin kolektivne človekove varnosti prvič pojavil v poročilu Boutrosa Boutrosa Ghalija *An Agenda for Peace* že leta 1992 (v Winslow, 2003d), v katerem je celo zapisano, da je čas za absolutno in ekskluzivno suverenost minil. Koliko to drži, pa lahko presodimo po dvajsetih letih ... Sicer pa moramo priznati, da je *Agenda for Peace* izpostavila pristop pozitivnega miru, kar pomeni, da mir ni samo odsotnost konflikta, pač pa temelji na socialni pravičnosti in demokraciji. Zato je v tej viziji mir ukoreninjen v človekovi varnosti (Peou v Winslow, 2003d). Njeno nadaljevanje (Brahimijevo poročilo iz leta 2000) pa svoj pristop do kolektivne človekove varnosti utemeljuje na instrumentih »peace makinga« (vzpostavljanje miru z mediacijo in diplomacijo), »peace buildinga« (tvorjenje miru) in »peacekeepinga« (vzdrževanje miru). To poročilo v kontekstu človekove varnosti povsem izpusti vsiljevanje miru (»peace enforcement«) kot vrh mirovnih operacij in ga lahko skladno z avtorizacijo Varnostnega sveta OZN izvedejo koalicije voljnih držav, pri tem pa delujejo skladno s VII. poglavjem *Ustanovne listine OZN*. Tu pa že lahko opazimo prva naznanila, da bo koncept človekove varnosti še kar nekaj časa bolj ali manj pristop, ki bo imel težave z uveljavljanjem svojih idej. Leto 2001 in revitalizacija nacionalne države ter njene moči po napadih na ZDA pa tako ugotovitev samo podkrepita. In preteči je moralo skoraj deset let, pasti je moralo na tisoče žrtev v vojnah v Iraku in

Afganistanu, da se je s pojavom Wikileaksa ponovno vzbudil žarek upanja za posameznika, ki bi moral biti osrednji element vsake razprave o varnosti.

6 »HUMAN TERRAIN SYSTEM (HTS)« – ZLORABA DRUŽBOSLOVNE ZNANOSTI V VOJAŠKIH OPERACIJAH?

Kljub temu da posredovanja ameriških oboroženih sil in njihovih zaveznikov v Afganistanu in Iraku po letu 2003 niso dobila široke mednarodne podpore (nekatero države so posegom celo odkrito nasprotovale), pa sta ti operaciji zelo spremenili do tedaj veljavna pravila bojevanja, prav tako pa so se spremenili glavni udeleženci sodobnih oboroženih konfliktov. Ta dva primera sta namreč uveljavila večji pomen zasebnih vojaških in varnostnih podjetij, prav tako pa so se v prikrite specialne operacije (angl. »*covert actions*«) vse dejavnije vključevale tudi obveščevalne službe. Pa vendar o tem ne bomo pisali obsežneje, pač pa se bomo dotaknili še enega pojava, ki je postal v zadnjem času zelo nejasen, to je vloga družboslovnih znanosti v protiuporniških operacijah. Tema je vsekakor postala zanimiva tudi širši javnosti, zlasti po prikazu filma *Human Terrain*, katerega avtor je raziskovalec mednarodnih odnosov James Der Derian. Ali je torej vključitev znanstvenikov (angl. »*embedding*«) v neposredno podporo vojaškim operacijam moralno oziroma znanstveno sporna ali je to nekaj novega? Kar zadeva spornost, se nam vsekakor vsiljuje primerjava z bojnim formacijskim novinarstvom (angl. »*embedded journalism*«), ki pa je vzdignilo precej manj prahu kot uporaba predvsem družboslovne znanosti v neposredne vojaške namene. V kontekstu prikaza razprav Donne Winslow bomo zato predstavili tudi njen prispevek v knjigi *Mission Critical: Smaller Democracies' Role in Global Stability Operations* z naslovom *Anthropology and Cultural Awareness for the Military*. V njem avtorica natančno prikaže pomen antropologije in tudi kulturne empatije/ozaveščenosti, ki postaja v sodobnih oboroženih silah vse pomembnejša kategorija.

Brez dvoma so vse protiuporniške operacije usmerjene k človeškemu dejavniku, kajti bistvo teh operacij ni nadzor nad naravnim okoljem, pač pa nad ljudmi. Glavni element operacijskega okvira protiupornišva je zato razumevanje nasprotnikovega človeškega dejavnika. V ta namen je Pentagon angažiral družboslovce, zlasti antropologe, da bi pomagali poveljnikom na terenu pri njihovih stikih z lokalnim prebivalstvom. Antropologija, poznana tudi kot etnologija, se nanaša na znanstveno proučevanje kultur. Izhaja iz razmer, ki zahtevajo praktično upravljanje kulturnih razlik (Pels in Selemink v Winslow, 2010). Danes so predstavniki ameriške vojske najeli antropologe predvsem zato, da jim pomagajo pri njihovem delovanju v Iraku in Afganistanu. Da bi pa razumeli to delovanje, je treba odnos antropologije do varnostnega sektorja predstaviti malce širše. Ta zgodovina je namreč stara že skoraj 200 let, vsaj kar zadeva ZDA. Ameriško ministrstvo za obrambo je namreč že med indijanskimi vojnama 1861–1865 spoznalo pomen kulture kot dejavnika v bojevanju. Kot ugotavlja Hinsley (v Winslow, 2010), je bilo vlaganje v obstoj oziroma analizo sovražnika, proti kateremu so uporabili vso svojo motivacijo, izredno intenzivno. Pa vendar so bili na začetku vojaški častniki bolj ali manj etnografi, zapisovalci njim

neznanim kultur, zato so že po ameriški državljanski vojni v vojsko novačili prave antropologe. Med prvo svetovno vojno sta pomembna in nadarjena antropologa Richard Burton in Snouk Hurgronje delovala kot vohuna za britansko in nizozemsko vojsko (Pels in Selemink v Winslow, 2010), prav tako pa so bili tudi drugi družboslovci zelo dejavni na eni ali drugi v vojno vpleteni strani. Znani sociolog Emile Durkheim je tako pisal propagandne pamflete za francosko vlado, nemški antropologi pa so merili in slikali ujete nasprotno vojake, da bi ugotovili rasne in nacionalne posebnosti (Price v Winslow, 2010). Tako je že takoj po prvi svetovni vojni Franz Boas, ustanovitelj prvega znanstvenega ameriškega antropološkega oddelka na Columbia University, obsodil takšno zavzetost svojih kolegov in jo označil celo kot prostitutiranje znanosti. Zaradi teh stališč so ga izključili iz ameriškega antropološkega združenja. Vendar pa je duh ušel iz steklenice in druga svetovna vojna je bila totalna tudi v smislu uporabe vseh vrst znanstvenih dosežkov. Tako so se dejavno vključili v vojna prizadevanja priznani antropologi Clyde Kluckhohn, Margaret Mead, Ruth Benedict in Gregory Bateson. Sodelovali so pri obveščevalnih analizah, interniranju Američanov japonskega porekla, prav tako so analizirali begunsko problematiko (Gonzales, Gusterson in Prize v Winslow, 2010). Psihologi in antropologi so analizirali tudi učinke zavezniških bombardiranj nasprotnikovih vojaških in civilnih zmogljivosti. Seveda pa zavzetost nemških in japonskih družboslovcev ni bila nič manjša. Nemški so zlasti razvijali t. i. kvaziznanost, ki je podpirala rasno politiko tretjega rajha, japonski pa so podprli svojo državo z informacijami in analizami pri okupaciji Kitajske.

Antropologi pa so imeli pomembno vlogo tudi med hladno vojno. Price (v Winslow, 2010) tako ugotavlja, da so bili v ZDA antropologi na začetku hladne vojne močno nadzorovani, pa ne zaradi simpatiziranja s komunisti oziroma da bi imeli marksistično prepričanje, pač pa zaradi njihove družbene zavzetosti, ki se je nanašala na rasno vprašanje in enakopravnost v ZDA. Seveda so bili mnogi dejavni tudi v obveščevalnih službah. Cia je tako povsem odprto financirala antropološke projekte, na primer Human Relations Area Files. Povezava med družboslovno znanostjo in varnostnim sektorjem je bila praktično vedno prisotna, zlasti pa je postala pomembna, ko so se velike sile vse bolj zapletale v asimetrične spopade in so morale razvijati protiuporniške strategije. Te pa tako rekoč vseskozi slonijo na človeškem obveščevalnem elementu (HUMINT), kajti v protiuporniškem delovanju se ključne informacije vedno dobijo v medčloveški interakciji (Skelton v Winslow, 2010). Zlasti zadnji konflikti so dokazali, da velike sile tudi s svojimi sofisticiranimi obveščevalnimi, sledilnimi, nadzornimi in drugimi zmogljivostmi TECHINT ne morejo prodreti v glave nasprotnikov. Za to vse nujneje potrebujejo razvoj človeških obveščevalnih zmogljivosti. Tako je leta 2005 antropologinja Montgomery McFate (v Winslow, 2010) objavila kontroverzna članka, v katerih zagovarja načela koncepta HTS, kajti po njenem je za zmago v Afganistanu in Iraku enako kot druga sredstva treba razumeti tamkajšnje prebivalstvo in njihovo kulturo. To pomanjkanje kulturne pozornosti pa je po njenem rezultat Powell-Weinbergerjeve doktrine, ki je dajala prednost velikim vojaškim operacijam pred protiuporniškim delovanjem (»counterinsurgency«). Čeprav je ta doktrina doživela neuspeh v mirovnih operacijah na Haitiju, v Somaliji in Bosni ter med drugo zalivsko vojno, pa je šele doktrina, ki jo je razvil general Petraeus (Counterinsurgency Field Manual), povrnila pomen

razumevanja kulture. Tako se beseda kultura v tem dokumentu pojavi kar 80-krat. (US Army v Winslow, 2010).

HTS kot način neposrednega vključevanja antropologov, lingvistov in drugih družboslovcev v bojne enote so sicer različna akademska (antropološka) združenja močno kritizirala, po drugi strani pa je vse več zahodnih vojsk, ki si prizadevajo uvesti kulturno ozaveščenost in znanje v vojaški izobraževalni sistem. Tako je celo ameriški predsednik Barack Obama poudaril, da je kulturna ozaveščenost ena od temeljnih prvin oboroženih sil 21. stoletja, ki ne morejo več temeljiti zgolj na tehnološki večvrednosti. Tako bo morala vojska bistveno več vlagati v učenje tujih jezikov, poznavanje tujih kultur in človeško obveščevalno dejavnost. Le tako se bo lahko spoprijela z novimi izzivi in nalogami. Seveda pa bo morala najprej take »kulturne« operacije izvajati sama. Zato se lahko strinjamo z avtorico, da je HTS, kot je bil mišljen za potrebe Iraka in Afganistana, bolj *ad hoc* poskus, da se pride do družboslovnih znanj po bližnjici. Po njenem mnenju je zato mnogo bolje, da civilni družboslovni strokovnjaki proučujejo vojsko in obveščevalne službe od znotraj, obenem pa vojaško in obveščevalno osebje izobražujejo o njihovi lastni organizacijski kulturi ter o drugih kulturah in družbah. Le tako bo vojska lahko izvajala svoje lastne »kulturne obveščevalne operacije«.

Sklep Znanstveni in strokovni opus Donne Winslow je širok. V prispevku smo obravnavali le nekatere ključne teme z vojaško-varnostnega področja, ki jim je posvečala največ pozornosti, z drugimi, ki so bile zgolj antropološke in etnološke, se nismo ukvarjali (npr. tematika Nove Kaledonije). Proučevanje vojaške kulture je bila verjetno ena njenih temeljnih raziskovalnih ambicij, pri čemer je zaradi odkritih nepravilnosti v kanadski vojski imela za svoje delo tudi veliko snovi. Proučevanje kulture je povezovala s proučevanjem vojske na splošno, od njene strukture do razvoja in delovanja. Vključila se je tudi v moderne razprave o globalizaciji in varnosti, kot antropologinjo pa jo je seveda zanimal projekt Human Terrain System. Analiza del Donne Winslow pokaže, da se je vedno lotevala težkih družbenih tem. Njena dela imajo jasno tezo, ki jo skozi besedilo smiselno in pronicljivo utemeljuje. Ob tem kaže spoštovanje dela kolegov, saj tuje avtorstvo vestno navaja. Moelker (2010) opozori še na eno lastnost njenega dela, in sicer na njeno večkratno preverjanje trditev. Za vsako zapisano trditev naj bi imela kar štiri reference. V digitalnih bazah publikacij najdemo kar nekaj njenih recenzij oziroma kritik, kar kaže na njeno študioznost in spremljanje dela drugih znanstvenikov. Kritike je pogosto objavljala v reviji *Pacific Affairs*. Tako najdemo kritike knjig z etnografsko tematiko (Winslow, 1991; 1997a), zanimala so jo dogajanja v Somaliji (Winslow 1997b) ter obnova Iraka in Afganistana (Winslow, 2007). Kot udeleženka konferenc in posvetov smo jo (s)poznali tudi avtorji prispevka. Tako se je med drugim udeležila konference ERGOMAS v Portorožu septembra 2002 in svetovnega kongresa sociologije julija 2010 v Göteborgu na Švedskem, kjer smo jo srečali zadnjič.

Literatura

1. Belanger, D., 2005. *The Canadian Distinctiveness into the XXIst Century – La distinction canadienne au tournant du XXIe siecle. Comment. American Review of Canadian Studies, Autumn 2005.*
2. Donna Winslow.com. <http://members.chello.nl/d.winslow2>, 8. 4. 2013.
3. *Journal of Military and Strategic Studies, Winter 2004, Vol. 6, Issue 3 Centre. About the Author: Donna Winslow.* <http://www.jmss.org/jmss/index.php/jmss/article/view/214/231>, 8. 4. 2013.
4. Moelker, R., 2010. *In memoriam Donna Winslow. Newsletter, November 2010. ISA – Research Committee 01: Armed Forces & Conflict Resolution.*
5. Pinch, F. *A tribute to Dr. Donna Jean Winslow.* http://www.resmilitaris.net/ressources/10139/27/res_militaris-in_memoriam-gayle_janowitz_and_donna_winslow_en_.pdf, 8. 4. 2013.
6. Soeters, L. J., D. J. Winslow in A. Weibull, 2003. »Military Culture.« *V Guiseppe Cafforio (ur.), Handbook of the Sociology of the Military. Springer Science and Business Media B.V., str. 237–254.*
7. Winslow, D., 1991. *Cultural Identity and Ethnicity in the Pacific. Edited by Jocelyn Linnekin and Lin Poyer. Honolulu: University of Hawaii Press. 1990. Book Review. Pacific Affairs, Vol. 64, No. 2 (Summer), str. 285–286.*
8. Winslow, D., 1997a. *Chroniques Kanak. L'ethnologie en marche. By Alban Bensa. Paris: Ethnies-Documents, Vol. 10, No. 18–19, Automne, 1995. Book Review. Pacific Affairs, Vol. 70, No. 2 (Summer), str. 305–286.*
9. Winslow, D., 1997b. *Networks of Dissolution: Somalia Undone. Anna Simons. Boulder, CO: Westview Press, 1995. Book Review. Armed Forces & Society, Vol. 24, Fall.*
10. Winslow, D., 1998. *Misplaced Loyalties: The Role of Military Culture in the Breakdown of Discipline in Peace Operations. The Canadian Review of Sociology and Anthropology. August 1998, 35, 3, str. 345–367.*
11. Winslow, D., 1999. »Rites of Passage and Group Bonding in the Canadian Airborne.« *Armed Forces and Society. 25(3), str. 429–457.*
12. Winslow, D., 2002. *The Role of Religion in Conflict and Reconciliation in Bosnia Herzegovina. V J. D. Gort, H. Jansen and H. M. Vroom (eds.), Religion, Conflict and Reconciliation. Multifaith Ideas and Realities. Amsterdam: Rodolpi, str. 340–355.*
13. Winslow, D., 2002a. »Women in the Canadian Forces: Between Legal and Social Integration.« *Current Sociology, 50 (2). 641–667.*
14. Winslow, D., 2002b. *Strange Bedfellows: NGOs and the Military in Humanitarian Crises. The International Journal of Peace Studies. Vol. 7, No. 2, Autumn/Winter 2002.*
15. Winslow, D., 2003a. *The Commission of Inquiry into the deployment of Canadian forces in Somalia: an illustration of the public impact of parliamentary reports on security issues. V Parliamentary oversight of the security sector: Principles, mechanisms and practices. Geneva: DCAF, str. 82–83 (Box No. 33).*
16. Winslow, D., 2003b. *Leadership Challenges in Peace Operations. Some Observations Concerning the Canadian Experience. V P. Essens, A. Vogelaar, E. Tanercan, D. Winslow (eds.), The Human in Command: Peace Support Operations. Amsterdam: Mets & Schilt/Breda: KMA, str. 174–191.*
17. Winslow, D., 2003c. *The Canadian Military in the Security Environment of the 21st century. V Chad Garfield, Karen L. Gould (ur.), The Canadian Distinctiveness into the XXIst Century – La distinction canadienne au tournant du XXIe siecle. University of Ottawa press.*
18. Winslow, D., 2003d. *Human Security – 1st draft. Paper presented to CeMiSS Conference »Globalization, Uncertainty, New Conflicts.« Rome. <http://members.chello.nl/d.winslow2/Military/Rome3.doc>*

19. Winslow, D., 2004. *Misplaced Loyalties: The Role of Military Culture in the Breakdown of Discipline in Two Peace Operations*. *Journal of Military and Strategic Studies*, Winter 2004, Vol. 6, Issue 3.
20. Winslow, D., 2007. Book Review: Fukuyama, F. ed. (2005). *Nation-building: Beyond Afghanistan and Iraq*. Baltimore, MD: John Hopkins University Press. *Armed Forces & Society*, Vol. 33, July, str. 652–655.
21. Winslow, D., 2010. *Anthropology and Cultural Awareness for the Military*. V *Mission Critical: Smaller Democracies' Role in Global Stability Operations*, ed. C. Leuprecht, J. Troy, and LCol (ret'd) D. Last. Montreal and Kingston: Queen's Policy Studies Series, McGill-Queen's University Press.
22. Winslow, D. in C. Dandeker, 2000. »On the Need to be Different. Recent Trends in Military Culture.« V Douglas Bland (ur.), *Backbone of the Army. Non Commissioned Officers of the Future Army*. Montreal: McGill Queen's University Press, str. 47–67.
23. Winslow, D. in Moelker, R., 2002. *Chechnya, Caught between Globalization from Above and Globalization from Below*. V Koimann et al (ur.), *Conflict in a Globalising World. Essays in Hounor of Peter Kloos*. Van Gorcum, Assen, str. 211–228.
24. Winslow, D., C. Klep, 2004. *The Public Inquiry into the Canadian Peace Mission in Somalia*. V Hans Born, Haeiner Hänggi (ur.), *The 'Double Democratic Deficit': Parliamentary Accountability and the Use of Force Under International Auspices*. Ashgate.
25. Winslow, D., L. Heinecken in J. L. Soeters, 2003. »Diversity in the Armed Forces.« V G. Cafforio (ur.), *Handbook of the Sociology of the Military*. Springer Science and Business Media B.V., str. 299–310.
26. Winslow, D.: *Gender and Military Sociology*. Swedish National Defence College. Dostopno na: http://www.almc.army.mil/ALU_CULTURE/docs/Gender%20and%20Military%20Sociology.pdf.

Avtorji

Authors

Vinko Vegič

Višji vojaški uslužbenec XIV. razreda dr. Vinko Vegič

je doktoriral iz obramboslovnih znanosti. Bil je raziskovalec in predavatelj na Katedri za obramboslovje FDV. Področja njegovega raziskovalnega in pedagoškega dela so nacionalna in mednarodna varnost, sodobne varnostne strategije in vojaške organizacije. V Slovenski vojski je zaposlen od leta 2008. Do 2013 je bil v vojaškem izobraževalnem sistemu tudi načelnik Katedre za nacionalno obrambo. Trenutno svoje delo opravlja v Združenem sektorju za strateško planiranje Generalštaba Slovenske vojske.

Senior Military Specialist, Class XIV, Vinko Vegič, PhD,

holds a PhD in Defence Studies. He worked as researcher and lecturer at the Chair of Defence Studies at the Faculty of Social Sciences. The areas of his research and educational work include national and international security, modern security strategies and military organisations. He has worked in the Slovenian Armed Forces (SAF) since 2008. Up to 2013, he was engaged in the military education system, also as Head of the Chair of National Security. Currently, he works at Joint Strategic Planning Division at SAF General Staff.

Branimir Furlan

Brigadir dr. Branimir Furlan se je Slovenski vojski pridružil leta 1991. V svoji vojaški karieri je opravljal več različnih dolžnosti. Med nedavne spadajo direktor štaba GŠSV, namestnik načelnika GŠSV, poveljnik sil SV. Trenutno je načelnik logistike v Združenem poveljstvu Nata v Neaplju. Diplomiral je leta 1986 na Tehnični vojaški akademiji v Zagrebu, magistriral leta 2001 na Army War College in doktoriral na leta 2012 na Fakulteti za družbene vede. Je prejemnik številnih medalj in priznanj ter avtor člankov in vojaškostrokovne literature.

Brigadier General Branimir Furlan, PhD,

joined the SAF in 1991. He has performed several duties in his military career. The most recent ones include Director of Staff at SAF General Staff, Deputy Chief of the General Staff and Force Commander. Currently, he is Chief of Logistics at Allied Joint Force Command Naples. He graduated in 1986 from Technical Military Academy in Zagreb, completed master's studies at Army War College in 2011 and obtained his PhD in 2012 at the Faculty of Social Sciences. He has received numerous medals and decorations and authored a number of articles and pieces of military professional literature.

Valter Bosotina

Major mag. Valter Bosotina je univerzitetni diplomirani inženir elektronike. Leta 2007 je magistriral na Fakulteti za logistiko iz logistike sistemov. V Slovenski vojski je opravljal različne poveljniške in štabne dolžnosti na področju logistike. Je udeleženec treh mirovnih misij: na Cipru, v Bosni in Hercegovini in na Kosovu. Kot pripadnik (nekdanjega) Centra za doktrino in razvoj je sodeloval v več različnih projektih. Trenutno dela kot učitelj logistike na Katedri vojaških ved v Centru vojaških šol. Na Fakulteti za logistiko je habilitiran kot predavatelj za področje vojaške logistike.

Major Valter Bosotina, MSc, graduated from Technical Military Academy. He holds an MA in logistics of systems from the Faculty of Logistics. In the SAF, he has performed several commanding and staff duties in the field of logistics. He has been deployed to the three peacekeeping missions: in Cyprus, BIH and Kosovo. As a member of the Doctrine and Development Centre he participated in a number of projects. Currently, he works at the Chair of Military Science of the SAF Military Schools Centre as logistics lecturer. He is also habilitated lecturer of military logistics at the Faculty of logistics.

Branko Lavtar

Major Branko Lavtar je leta 2005 diplomiral na Fakulteti za organizacijske vede. V Teritorialni obrambi RS se je zaposlil leta 1991. V Slovenski vojski je opravljal različne štabne dolžnosti na področju logistike, tako na taktični, operativni kot strateški ravni. Že vrsto let se ukvarja z razvojem uniform in njihovim uvajanjem v Slovensko vojsko. Trenutno dela v Oddelku za oborožitev in vojaško opremo v Sektorju za razvoj rodov in služb J5/GŠSV. Zadolžen je za opremljanje vojakov z osebno opremo.

Major Branko Lavtar graduated in 2005 from the Faculty of Organizational Sciences in organization and management. In 1991, he joined the Slovenian Territorial Defence. He has performed several staff duties in the Slovenian Armed Forces (SAF), at tactical, operational and strategic levels. He has been engaged in the development and introduction of uniforms in the SAF for many years. Currently, he works in General Staff J5. His responsibility is equipping soldiers with personal equipment.

Jurij Jurtela

Višji vojaški uslužbenec IX. razreda mag. Jurij Jurtela

je v Slovenski vojski kot učitelj artilerije zaposlen od leta 1996. Od nabave prvega sistema artilerije v SV leta 1996 aktivno sodeluje pri razvoju in usposabljanju. Na Fakulteti za logistiko je magistriral na področju sistemov ognjene podpore, in nadaljuje doktorski študij. Trenutno predava v Centru vojaških šol v Mariboru.

Senior Military Specialist, Class IX, Jurij Jurtela, MSc,

has been employed in the Slovenian Armed Forces as an artillery trainer since 1996. Ever since the first artillery system was purchased, he has been actively engaged in the corresponding development and training. He obtained his master's degree in fire support systems at the Faculty of Logistics, where he continues with PhD studies. Currently, he works as lecturer in the Military Schools Centre.

Erik Kopač

Doc. dr. Erik Kopač je raziskovalec na Obramboslovnem raziskovalnem centru Inštituta za družbene vede. Področja njegovega raziskovalnega dela so vprašanja, povezana z ekonomijo in nacionalno varnostjo, ter področja obrambne ekonomike, kot so: upravljanje obrambnih virov, obrambna industrijska in tehnološka baza, obrambni izdatki, vojaška delovna sila ter nakupi orožja in vojaške opreme. Kot član Katedre za obramboslovje na Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani je habilitiran kot docent za področja obrambne ekonomike, vojaške logistike, primerjalnih obrambnih sistemov, sodobnih oborožitvenih sistemov in prostorske informatike.

Assist. Prof. Erik Kopač, PhD,

is a researcher at the Defence Research Centre of the Institute of Social Sciences, University of Ljubljana. His research work is focused on the issues related to the economy and national security, particularly defence economics, namely management of defence resources, defence industry and technology base, defence expenditure, military work force, as well as procurement of weapons and military equipment. As member of the Chair of Defence Studies at the Faculty of Social Sciences, University of Ljubljana, he is habilitated as Assistant Professor of defence economics, military logistics, comparative defence systems, modern defence systems and spatial informatics.

Janja Vuga

Doc. dr. Janja Vuga s Katedre za obramboslovje na Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani predava predmet mirovne operacije in sodeluje pri predmetih sociologija in politologija vojske ter informatika za obramboslovce. Njeno raziskovalno delo obsega proučevanje medkulturnih odnosov in drugih socioloških dejavnikov v mednarodnih operacijah in na misijah ter delovanje civilnih funkcionalnih strokovnjakov, analizo usklajevanja zasebnega življenja oziroma družine in službe v vojaški organizaciji, vlogo spola v vojaški organizaciji ter analizo stališč javnosti do varnostnih vprašanj.

Assist. Prof. Janja Vuga, PhD, works at the Chair of Defence Studies of the Faculty of Social Sciences, University of Ljubljana, where she holds lectures on peace operations and participates in the subjects of Sociology and political science of the military and Informatics for Defence Studies students. Her research work includes the studies of intercultural relations and other sociological factors in international operations and missions as well as the functioning of civil functional experts, analysis of the coordination of work and family life in a military organisation, the role of gender in a military organisation and the analysis of public opinion regarding security issues.

Maja Garb

Doc. dr. Maja Garb je doktorirala na področju obramboslovja in je docentka na Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani. Ukvarja se s sociološkim proučevanjem vojaške organizacije in reševanja konfliktov (analiza sodobnih konfliktov, mirovne operacije ter pokonfliktna obnova). Delovne zahteve so jo usmerile tudi v proučevanje vodenja in menedžmenta v vojski in obrambnem sistemu.

Assist. Prof. Maja Garb, PhD, holds a PhD in Defence Studies and is Assistant Professor at the Faculty of Social Sciences, University of Ljubljana. She deals with sociological aspects of military organisation and resolution of conflicts (analysis of modern conflicts, peace operations and post-conflict reconstruction). Working requirements led her to conduct research in management and governance in the armed forces and the defence system.

Uroš Svete

Doc. dr. Uroš Svete je doktor znanosti s področja obramboslovja, proučuje pa tudi nacionalnovarnostne vidike osamosvajanja Slovenije. Od leta 2000 je zaposlen na Katedri za obramboslovje, trenutno je tudi njen predstojnik. Je član svetovne sociološke zveze (ISA), v kateri znotraj raziskovalnega odbora Armed Forces and Conflict Resolution opravlja naloge izvršnega sekretarja.

Assist. Prof. Uroš Svete, PhD, holds a PhD in defence studies and also deals with national security aspects of Slovenia's process of gaining independence. Since 2000, he has been employed at the Defence Studies Chair, currently as Head. He is a member of the International Sociological Association (ISA) and Secretary of its Armed Forces and Conflict Resolution Committee.

Jelena Juvan

Asist. dr. Jelena Juvan je univ. dipl. politologinja in doktorica znanosti s področja obramboslovja. Kot raziskovalka je od leta 2003 zaposlena na Obramboslovnem raziskovalnem centru Fakultete za družbene vede. Leta 2008 je doktorirala s temo *Vojaške družine: usklajevanje delovnih in družinskih obveznosti v vojaški organizaciji*. V študijskem letu 2010/2011 sodeluje v pedagoškem procesu na Fakulteti za družbene vede pri predmetih polemologija, sociologija in politologija vojske ter skupna zunanja in varnostna politika Evropske unije.

Assist. Jelena Juvan, PhD, holds a degree and PhD in Defence Studies. She has worked as researcher at the Defence Research Centre of the Faculty of Social Sciences since 2003. In 2008, she obtained her PhD with theses entitled *Military Families: Coordinating Work and Family Obligations in a Military Organisation*. In the academic year 2010/2011, she participates in the teaching process at the Faculty of Social Sciences: Polemology, Sociology and Political Science of Armed Forces and Common Foreign and Security Policy of the EU.

Navodila avtorjem
za oblikovanje prispevkov

Instructions for the authors
of papers

NAVODILA AVTORJEM ZA OBLIKOVANJE PRISPEVKOV ZA SODOBNE VOJAŠKE IZZIVE IN VOJAŠKOŠOLSKI ZBORNIK

Vsebinska navodila

Splošno

Sodobni vojaški izzivi je interdisciplinarna znanstveno-strokovna publikacija, ki objavlja prispevke o aktualnih temah, raziskavah, znanstvenih in strokovnih razpravah, tehničnih ali družboslovnih analizah z varnostnega, obrambnega in vojaškega področja.

Vojaškošolski zbornik je vojaškostrokovna in informativna publikacija, namenjena izobraževanju in obveščanju o dosežkih ter izkušnjah na področju vojaškega izobraževanja, usposabljanja in izpopolnjevanja.

Kaj objavljamo?

Objavljamo prispevke v slovenskem jeziku s povzetki, prevedenimi v angleški jezik, in po odločitvi uredniškega odbora prispevke v angleškem jeziku s povzetki, prevedenimi v slovenski jezik.

Objavljamo prispevke, ki še niso bili objavljeni ali poslani v objavo drugi reviji. Pisec je odgovoren za vse morebitne kršitve avtorskih pravic. Če je bil prispevek že natisnjen drugje, poslan v objavo ali predstavljen na strokovni konferenci, naj to avtor sporočiti uredniku in pridobiti soglasje založnika (če je treba) ter navesti razloge za ponovno objavo.

Tehnična navodila

Omejitve dolžine prispevkov

Prispevki naj obsegajo 16 strani oziroma 30.000 znakov s presledki (avtorska pola), izjemoma najmanj 8 strani oziroma 15.000 znakov ali največ 24 strani oziroma 45.000 znakov.

Recenzije

Prispevki se recenzirajo. Recenzija je anonimna. Glede na oceno recenzentov uredniški odbor ali urednik prispevek sprejme, če je treba, zahteva popravke ali ga zavrne. Pripombe recenzentov avtor vnese v prispevek.

Zaradi anonimnega recenzentskega postopka je treba prvo stran in vsebino oblikovati tako, da identiteta avtorja ni prepoznavna.

Avtor ob naslovu prispevka napiše, v katero kategorijo po njegovem mnenju in glede na klasifikacijo v COBISS spada njegov prispevek. Klasifikacija je dostopna na spletni strani revije in pri odgovornem uredniku. Končno klasifikacijo določi uredniški odbor.

Lektoriranje

Lektoriranje besedil zagotavlja OE, pristojna za založniško dejavnost. Lektorirana besedila se avtorizirajo.

- Prevajanje** Prevajanje besedil ali povzetkov zagotavlja OE, pristojna za prevajalsko dejavnost oziroma Šola za tuje jezike PDRIU.
- Navajanje avtorjev prispevka** Navajanje avtorjev je skrajno zgoraj, levo poravnano.
Primer:
Ime 1 Priimek 1,
Ime 2 Priimek 2
V opombi pod črto se za slovenske avtorje navede, iz katere ustanove prihajajo. Pri tujih avtorjih je treba navesti tudi ime države.
- Naslov prispevka** Navedbi avtorjev sledi naslov prispevka. Črke v naslovu so velike 16 pik, natisnjene krepko, besedilo naslova pa poravnano na sredini.
- Povzetek** Prispevku mora biti dodan povzetek, ki obsega največ 1200 znakov (20 vrstic). Povzetek naj na kratko opredeli temo prispevka, predvsem naj povzame rezultate in ugotovitve. Splošne ugotovitve in misli ne spadajo v povzetek, temveč v uvod.
- Povzetek v angleščini** Avtorji morajo oddati tudi prevod povzetka v angleščino. Tudi za prevod povzetka velja omejitev do 1200 znakov (20 vrstic).
- Ključne besede** Ključne besede (3-5, tudi v angleškem jeziku) naj bodo natisnjene krepko in z obojestransko poravnavo besedila.
- Besedilo** Avtorji naj oddajo svoje prispevke na papirju formata A4, s presledkom med vrsticami 1,5 in velikostjo črk 12 pik Arial. Na zgornjem in spodnjem robu naj bo do besedila približno 3 cm, levi rob naj bo širok 2 cm, desni pa 4 cm. Na vsaki strani je tako približno 30 vrstic s približno 62 znaki. Besedilo naj bo obojestransko poravnano, brez umikov na začetku odstavka.
- Kratka predstavitev avtorjev** Avtorji morajo pripraviti kratko predstavitev svojega strokovnega oziroma znanstvenega dela. Predstavitev naj ne presega 600 znakov (10 vrstic, 80 besed). Če je avtorjev več, se predstavi vsak posebej, čim bolj zgoščeno. Avtorji naj besedilo umestijo na konec prispevka po navedeni literaturi.
- Strukturiranje besedila** Posamezna poglavja v besedilu naj bodo ločena s samostojnimi podnaslovi in ustrezno oštevilčena (členitev največ na 4 ravni).
Primer:
1 Uvod
2 Naslov poglavja (1. raven)
2.1 Podnaslov (2. raven)
2.1.1 Podnaslov (3. raven)
2.1.1.1 Podnaslov (4. raven)

Oblikovanje seznama literature

V seznamu literature je treba po abecednem redu navesti le avtorje, na katere se sklicujete v prispevku, celotna oznaka vira pa mora biti skladna s harvardskim načinom navajanja. Če je avtorjev več, navedemo vse, kot so navedeni na izvirnem delu.

Primeri:

a) knjiga:

Priimek, ime (lahko začetnica imena), letnica. *Naslov dela*. Kraj: Založba.

Na primer: Ulrich, W., 1983. *Critical Heuristics of Social Planning*. Chicago: University of Chicago Press.

b) zbornik:

Samson, C., 1970. Problems of information studies in history. V S. Stone, ur. *Humanities information research*. Sheffield: CRUS, 1980, str./pp. 44–68. Pri posameznih člankih v zbornikih na koncu posameznega vira navedemo strani, na katerih je članek, na primer:

c) članek v reviji

Kolega, N., 2006. Slovenian coast sea flood risk. *Acta geographica Slovenica*. 46-2, str. 143–167.

Navajanje virov z interneta

Vse reference se začenjajo enako kot pri natisnjenih virih, le da običajnemu delu sledi še podatek o tem, kje na internetu je bil dokument dobljen in kdaj. Podatek o tem, kdaj je bil dokument dobljen, je pomemben zaradi pogostega spreminjanja www okolja.

Ulrich, W., 1983. *Critical Heuristics of Social Planning*. Chicago: University of Chicago Press, str. 45–100. <http://www.mors.si/index.php?id=213>, 17. 10. 2008.

Pri navajanju zanimivih internetnih naslovov v besedilu (ne gre za navajanje posebnega dokumenta) zadošča navedba naslova (<http://www.vpvs.uni-lj.si>).

Posebna referenca na koncu besedila v tem primeru ni potrebna.

Sklicevanje na vire

Pri sklicevanju na vire med besedilom navedite le priimek prvega avtorja in letnico izdaje. *Primer:* ... (Smith, 1997) ...

Če dobesedno navajate del besedila, ga ustrezno označite z narekovaji, v oklepaju pa poleg avtorja in letnice navedite stran besedila, iz katerega ste navajali.

Primer: ... (Smith, 1997, str. 15) ...

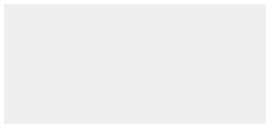
Pri povzemanju drugega avtorja napišemo besedilo brez narekovajev, v oklepaju pa napišemo, da gre za povzeto besedilo. *Primer:* (po Smith, 1997, str. 15). Če avtorja navajamo v besedilu, v oklepaju navedemo samo letnico izida in stran (1997, str. 15).

Slike, diagrami in tabele

Slike, diagrami in tabele v prispevku naj bodo v posebej pripravljenih datotekah, ki omogočajo lektorske popravke. V besedilu mora biti jasno označeno mesto, kamor je treba vnesti sliko. Skupna dolžina prispevka ne sme preseči dane omejitve.

Če avtor iz tehničnih razlogov grafičnih dodatkov ne more oddati v elektronski obliki, je izjemoma sprejemljivo, da slike priloži besedilu. Avtor mora v tem primeru na zadnjo stran slike napisati zaporedno številko in naslov, v besedilu pa pustiti dovolj prostora zanjo. Prav tako mora biti besedilo opremljeno z naslovom in številčenjem slike. Diagrami se štejejo kot slike. Vse slike in tabele se številčijo. Številčenje poteka enotno in ni povezano s številčenjem poglavij. Naslov slike je naveden pod sliko, naslov tabele pa nad tabelo. Navadno je v besedilu navedeno vsaj eno sklicevanje na sliko ali tabelo. Sklic na sliko ali tabelo je: ... (slika 5) ... (tabela 2) ...

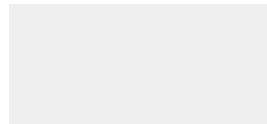
Primer slike:

Slika 5: Naslov slike

Primer tabele:

Tabela 2: Naslov tabele

Opombe pod črto

Številčenje opomb pod črto je neodvisno od strukture besedila in se v vsakem prispevku začne s številko 1. Posebej opozarjamo avtorje, da so opombe pod črto namenjene pojasnjevanju misli, zapisanih v besedilu, in ne navajanju literature.

Kratice

Kratice naj bodo dodane v oklepaju, ko se okrajšana beseda prvič uporabi, zato posebnih seznamov kratic ne dodajamo. Za kratico ali izraz v angleškem jeziku napišemo najprej slovensko ustreznico, v oklepaju pa angleški izvirnik in morebitno angleško kratico.

Format zapisa prispevka

Uredniški odbor sprejema prispevke, napisane z urejevalnikom besedil MS Word, izjemoma tudi v besedilnem zapisu (text only).

Naslov avtorja

Prispevkom naj bosta dodana avtorjeva naslov in internetni naslov ali telefonska številka, na katerih bo dosegljiv uredniškemu odboru.

Kako poslati prispevek

Na naslov uredništva ali članov uredniškega odbora je treba poslati tiskano in elektronsko različico prispevka.

Potrjevanje sprejetja prispevka

Uredniški odbor avtorju pisno potrdi prejetje prispevka. Avtorjem, ki sporočijo tudi naslov svoje elektronske pošte, se potrditev pošlje po tej poti.

Korekture Avtor opravi korekture svojega prispevka v treh dneh.

**Naslov
uredniškega
odbora** Ministrstvo za obrambo
Generalštab Slovenske vojske
Sodobni vojaški izzivi
Uredniški odbor
Vojkova cesta 55
1000 Ljubljana
Slovenija
Elektronski naslov
Odgovorna urednica:
liliana.brozic@mors.si

Prispevkov, ki ne bodo urejeni skladno s tem navodilom, uredniški odbor ne bo sprejemal.

INSTRUCTIONS FOR THE AUTHORS OF PAPERS FOR THE CONTEMPORARY MILITARY CHALLENGES AND THE MILITARY EDUCATION JOURNAL

Content-related instructions

General

The Contemporary Military Challenges is an interdisciplinary scientific expert magazine, which publishes papers on current topics, researches, scientific and expert discussions, technical or social sciences analysis from the field of security, defence and the military..

The Military Education Journal is a military professional and informative publication intended for education and informing on achievements and experiences in the field of military education, training and improvement.

What do we publish?

We publish papers in Slovene with abstracts translated into English. If so decided by the Editorial Board, we also publish papers in English with abstracts translated into Slovene.

We publish papers, which have not been previously published or sent to another magazine for publication. The author is held responsible for all possible copyright violations. If the paper has already been printed elsewhere, sent for publication or presented at an expert conference, the author must notify the editor, obtain the publisher's consent (if necessary) and indicate the reasons for republishing.

Technical instructions

Limitations regarding the length of the papers

The papers should consist of 16 typewritten double-spaced pages or 30,000 characters. At a minimum they should have 8 pages or 15,000 characters and at a maximum 24 pages or 45,000 characters.

- Reviews** All papers are reviewed. The review is anonymous. With regard to the reviewer's assessment, the Editorial Board or the editor accepts the paper, demands modifications, if necessary, or rejects it. Upon receiving the reviewers' remarks, the author inserts them into the paper.
Due to an anonymous review process, the first page must be designed in the way that the author's identity cannot be recognized.
Next to the title, the author should indicate the category the paper belongs to according to him and according to the classification in the COBISS¹. The classification is available on the magazine's internet page and at the responsible editor. The Editorial Board determines the final classification.
- Proofreading** The organizational unit responsible for publishing provides the proofreading of the papers. The proofread papers have to be approved.
- Translating** The translation of the papers or abstracts is provided by the organizational unit competent for translation or the School of Foreign Languages, DDETC.
- Indicating the authors of the paper** The authors' name should be written in the upper left corner, aligned left.
Example:
Name 1 Surname 1,
Name 2 Surname 2,
In the footnote, Slovenian authors should indicate the institution they come from. Foreign authors should also indicate the name of the state they come from.
- Title of the paper** The title of the paper is written below the listed authors. The font in the title is bold, size 16 points. The text of the title is centrally aligned.
- Abstract** The paper should have an abstract of a maximum 1,200 characters (20 lines). The abstract should include a short presentation of the topic, particularly the results and the findings. General findings and reflections do not belong in the abstract, but rather in the introduction.
- Abstract in English** The authors must also submit the translation of the abstract into English. The translation of the abstract is likewise limited to a maximum of 1,200 characters (20 lines).
- Key words** Key words (3-5 also in the English language) should be bold with a justified text alignment.
- Text** The authors should submit their papers on an A4 paper format, with 1.5 line spacing, fontArial size 12 points. At the upper and the bottom edge, there should be approx. 3 cm of space; the left margin should be 2 cm wide and the right margin 4 cm. Each page consists of approx. 30 lines with 62 characters. The text should have a justified alignment, without indents at the beginning of the paragraphs.

¹ Co-operative Online Bibliographic System and Services

A brief presentation of the authors

The authors should prepare a brief presentation of their expert or scientific work. The presentation should not exceed 600 characters (10 lines, 80 words). If there are several authors, each should be presented individually, as shortly and as comprehensively as possible. These texts should be placed at the end of the paper, after the cited literature.

Text structuring

Individual chapters should be separated with independent subtitles and adequately numbered.

Example:

- 1 Introduction
- 2 Title of the chapter (1st level)
- 2.1 Subtitle (2nd level)
- 2.1.1 Subtitle (3rd level)
- 2.1.1.1 Subtitle (4th level)

Referencing

In the bibliography, only the authors of references one refers to in the paper should be listed, in the alphabetical order. The entire reference has to be in compliance with the Harvard citing style.

Example:

Surname, name (can also be the initial of the name), year. *Title of the work*. Place. Publishing House.

Example:

Urlich, W., 1983. *Critical Heuristics of Social Planning*. Chicago: University of Chicago Press.

With certain papers published in journals, the author should indicate, at the end of each reference, a page on which the paper can be found.

Example:

Urlich, W., 1983. *Critical Heuristics of Social Planning*. Chicago: University of Chicago Press. p. 45-100.

Referencing internet sources

All references start the same as the references for the printed sources, only that the usual part is followed by the information about the Internet page on which the document was found as well as the date on which it was found. The information about the time that the document was found on the Internet is important, because the WWW environment changes constantly.

Urlich, W., 1983. *Critical Heuristics of Social Planning*. Chicago: University of Chicago Press. p. 45-100. <http://www.mors.si/index.php?id=213>, 17 October 2008.

When referencing interesting WWW pages in the text (not citing an individual document) it is enough to state only the Internet address (<http://www.vpvs.uni-lj.si>). A separate reference at the end of the text is therefore not necessary.

Citing

When citing sources in the text, indicate only the surname of the author and the year of publication. *Example:* (Smith, 1997) ...

When making a direct reference to a text, the cited part should be adequately marked with quotation marks and followed by the exact page of the text which the citing is taken from.

Example: ...(Smith, 1997, p.15) ...

Figures, diagrams, tables

Figures, diagrams and tables in the paper should be prepared in separate files which allow for proofreading corrections. The place in the text where the picture should be inserted must be clearly indicated. The total length of the paper must not surpass the given limitation.

Should the author not be able to submit the graphical supplements in the electronic form due to technical reasons, it is exceptionally acceptable to enclose the figures to the text. In this case the author must write a sequence number and a title on the back of each picture and leave enough space in the text to include it. The text must likewise contain the title and the sequence number of the figure. Diagrams are considered figures.

All figures and tables are numbered. The numbering is not uniform and not linked with the numbering of the chapters. The title of the figure is stated beneath it and the title of the table is stated above it.

As a rule, the paper should include at least one reference to a figure or a table..

Reference to a figure or a table is: ... (Figure 5) (Table 2)

Example of a figure:

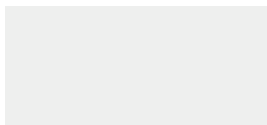
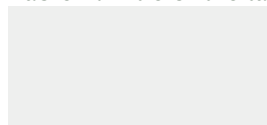

Figure 5: Title of the figure

Example of a table:

Table 2: Title of the table

Footnotes

The numbering of the footnotes is not related to the structure of the text and starts with number 1 in each paper. We want to stress that the aim of the footnotes is to explain the thoughts written in the text and not to reference literature.

Abbreviations

When used for the first time, the abbreviations in the text must be explained in parenthesis; therefore no additional list of abbreviations is needed. If the abbreviations or terms are written in English, the appropriate Slovenian term should be written along with the English original and possibly the English abbreviation in the parenthesis.

Format type of the paper

The Editorial Board accepts only the texts written with a MS Word text editor and only exceptionally those in the 'text only' format.

- Author's address** Each paper should include the author's address, e-mail or a telephone number, so that the Editorial Board can reach him or her.
- Sending the paper** A print or an electronic version of the paper should be sent to the address of the Editorial Board or the members of the Editorial Board.
- Confirmation of the reception of the paper** The Editorial Board sends the author a written confirmation regarding the reception of the paper. The authors who also list their e-mails receive the confirmation via e-mail.
- Corrections** The author makes corrections to the paper within three days.
- Editorial Board address** Ministry of Defence
Slovenian Armed Forces
General Staff
Contemporary Military Challenges
Editorial Board
Vojkova cesta 55
1000 Ljubljana
Slovenia
Electronic address:
Editor in Chief:
liliana.brozic@mors.si

The Editorial Board will not accept papers, which will not be in compliance with the above instructions.

Vsebina

Liliana Brožič	UVODNIK EDITORIAL
Vinko Vegič	POSREDOVANJE NATA V KRIZAH – IZKUŠNJE IN IZZIVI OPERACIJE V LIBIJI NATO CRISIS INTERVENTIONS – LESSONS LEARNED AND CHALLENGES OF THE OPERATION IN LIBYA
Branimir Furlan	PROFESIONALNA VOJSKA BREZ STROKOVNE AVTONOMIJE – ALI JE MOGOČE? PROFESSIONAL ARMED FORCES WITHOUT PROFESSIONAL AUTHONOMY – IS THIS POSSIBLE?
Valter Bosotina, Branko Lavtar	PRENOVA SISTEMA ZA OSKRBO Z UNIFORMO V SLOVENSKI VOJSKI THE UNIFORM SUPPLY SYSTEM RENOVATION IN THE SLOVENIAN ARMED FORCES
Jurij Jurtela	NOV PRISTOP NAPOVEDOVANJA IN ODLOČANJA V PROCESU IZBIRE IN DELOVANJA NA CILJ NEW APPROACH TO PREDICTION AND DECISION-MAKING IN THE TARGETING PROCESS
Erik Kopač Janja Vuga	POSAMEZNIKOVO ODLOČANJE ZA ZAPOSILITEV V POGODBENI REZERV SLOVENSKE VOJSKE INDIVIDUAL'S CHOICE TO SEEK EMPLOYMENT IN THE SLOVENIAN ARMED FORCES CONTRACT RESERVE
Maja Garb, Jelena Juvan, Uroš Svete	OD VPRAŠANJ VOJAŠKE KULTURE DO ANALIZE VLOGE ANTROPOLOGOV V VOJSKI – DELO DONNE WINSLOW FROM THE QUESTIONS OF MILITARY CULTURE TO THE ANALYSIS OF ANTHROPOLOGISTS' ROLE IN THE ARMED FORCES – THE WORK OF DONNA WINSLOW